

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

TOPLU KONUTLARDA İNSAN-MEKAN İLİŞKİLERİ

Sosyal Psikoloji

DOKTORA TEZİ

Melek GÖKTEN

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Nuri BİLGİN

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İZMİR-1991

16125

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın konusunu oluşturan mekana ilişkin doyum olgusunu, ülkemiz için oldukça yeni bir deneyim olan toplu konutlarda araştırmayı, araştırmanın sonuçlarının bundan sonraki uygulamalar açısından kullanılabilir veriler sağlayabileceği düşüncesiyle tercih ettim. Bu düşüncenin ve tercihin yerinde ve haklı olmasını diliyorum.

Bu araştırmanın tüm aşamalarında, beni dinleyen ve görüşlerini belirterek yardımcı olan bölüm arkadaşlarıma ve hocalarıma, araştırmanın verilerinin çözümlenmesi sürecinde büyük desteğini gördüğüm Prof. Dr. Yurdal Topsever'e, akademik yaşamıma ve bu teze katkılarından, büyük desteği ve yol gösterici yaklaşımlarından ötürü sevgili danışmanım ve hocam Prof. Dr. Nuri Bilgin'e teşekkür ederim.

Ayrıca, sadece bu teze katkıları için değil, aynı zamanda tez boyunca bana gösterdikleri anlayış ve sevgi için, sevgili arkadaşlarım Neşe Özgen, Nilgün Toker, Banu Çengeli, Zerrin Kurtoğlu, Ünsal Yetim ve Işık Gürşimşek'e teşekkür ederim.

Araştırmamı desteklemeye değer bularak maddi destek sağlayan Türk-Amerikan İلمي Araştırmalar Vakfı'na da teşekkür ederim.

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>sayfa</u>
Önsöz	
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM- ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	3
I.1. Ev ve Yerleşim Çevresi-İnsan İlişkileri Konusundaki Yaklaşımlar	3
I.1.1. Fenomenolojik Yaklaşım	8
I.1.2. Diyalektik Yaklaşım	17
-Evin Diyalektik Analizi	26
I.1.3. Transaksiyonel (Bağlamsal) Yaklaşım	32
-Christmas Street Çalışması	42
-Evle İlişkisi İçinde Sosyal Değişme	43
I.1.4. Ev ve Yerleşim Çevresine İlişkin Doyum	46
-Yaşama Çevrelerine İlişkin Doyum Konusunda Yapılan Çalışmalar	56
I.2. Araştırmanın Modeli	64
II.BÖLÜM- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR	68
II.1. Araştırmanın Yöntemi	68
II.1.1. Araştırmanın Amaçları	68
II.1.2. Araştırmada Kullanılan Araç	70
II.1.3. Örneklem	79
II.1.4. Uygulama	82
II.1.5. Verilerin Analizi	83
II.2. Bulgular	86
II.2.1. Ölçeğe Verilen Tepkilerin Genel Dağılımları	86
-Mahremiyet Altölçeğine Verilen Tepkilerin Değerlendirilmesi	91
-Şu Anda Yaşanan Evin Önceki Evle Karşılaştırılması	93

II.2.2. Ölçeği Oluşturan Boyutların Karşılıklı İlişkilerinin Değerlendirilmesi	94
-Sosyo-Demografik Değişkenlerle Doyum ve Niyet Arasındaki İlişkiler	98
II.2.3. Eve ve Yerleşim Çevresine İlişkin Doyum ve Niyetin, Boyutlarla ve Birbirleriyle İlişkilerinin Değerlendirilmesi	101
-Diskriminant Analizi	101
-Regresyon Analizleri	109
III.BÖLÜM- TARTIŞMA	114
KAYNAKLAR	125
ÖZET	
ABSTRACT	
EKLER	

TABLolarIN LİSTESİ

Sayfa

1. Kişisel Özellik, Etkileşimci+, Organizmik ve Transaksiyonal Dünya Görüşlerinin Karşılaştırılması....	33-34
2. İnsan-Çevre İlişkileri Üzerine Bazı Kavramlar, Tanımlar..	40
3. Ön-Çalışma Örnekleminin Özellikleri.....	75
4. YÇTÖ Altölçeklerinin Güvenirlilik Analizi Sonuçları.....	76
5. YÇTÖ Altölçeklerinin Madde Analizi Sonuçları.....	77
6. Örneklemin Özellikleri.....	81
7. Ölçeğe Verilen Tepkilerin İki Örneklem Açısından Dağılımları.....	87
8. İki Örneklem Açısından Tepkilerin Karşılaştırılması.....	88
9. İki Örneklem Açısından Sosyal-Fiziksel Kolaylıkların Değerleri.....	89
10. Yerleşim Çevresinin En Önemli Eksikliklerinin Dağılımı.....	90
11. Mahremiyet Altölçeğine Verilen Tepkilerin Genel Dağılımı.....	92
12. Önceki Evle Karşılaştırma Konusundaki Tepkilerin Dağılımı.....	93
13. Ön Çalışma Örneklemini Açısından Alt Boyutların İlişkileri.....	95
14. Toplu Konut Örneklemini Açısından Alt Boyutların İlişkileri.....	95
15. Sosyal-Fiziksel Kolaylıklar ve Niyet Arasında Diskriminant Analizi Sonuçları.....	103
16. Estetik, Komşuluk, Güvenlik, Prestij ve Niyet Arasında Diskriminant Analizi Sonuçları.....	104
17. Doyum ve Niyet Arasında Diskriminant Analizi Sonuçları.....	105
18. Niyet Altölçeğini Oluşturan Maddelerle Toplam Niyet Tepkileri Arasında Diskriminant Analizi Sonuçları.....	107

19.Doyumla Diğer Boyutlar Arasında Diskriminant Analizi Sonuçları.....	109
20.Doyumla Diğer Boyutlar Arasında Regresyon Analizi Sonuçları.....	110
21.Niyetle Diğer Boyutlar Arasında Regresyon Analizi Sonuçları.....	112
22.Niyetle Doyum Altölçeği Maddeleri Arasında Regresyon Analizi Sonuçları.....	113

GİRİŞ

Çok yönlü yapısının ortaya çıkardığı problemler alanı düşünüldüğünde, konut olgusunun modern endüstri toplumları için taşıdığı önem tartışmasız kabul edilmektedir. Bir tüketim nesnesi olarak ev ve konut, günümüzde farklı bilim dallarından pek çok araştırmacının üzerinde çalıştığı bir araştırma alanının temel kavramlarını oluşturmaktadır. Buna karşılık bu iki kavram, psikolojinin gelişim süreci içinde uzun bir süre ihmal edilerek, fiziksel ortamdan kaynaklanan diğer değişkenler gibi, insan davranışıyla ilişkileri kontrol edilmesi gereken, ilgili değişkenler olarak ele alınmıştır.

Çevre psikolojisinin gelişmesiyle birlikte, fiziksel çevre ya da mekan, insanın kendisiyle ve diğer insanlarla ilişkisinde bir dekor olmanın ötesinde, davranışın oluşma sürecindeki temel değişkenlerden biri olarak kabul edilmeye başlamıştır. Bugün özgün teorik yaklaşımları ve eklettik yöntem anlayışıyla çevre psikolojisinin geldiği noktada, insanın sosyal davranışının yer, zaman ve psikolojik süreçlerin kesişme noktasında oluştuğu kabul edilmekte ve mekanın sosyal psikolojisini yapmaya yönelik çabalar gittikçe artmaktadır.

Sosyal davranışın içinde ve çevresinde oluştuğu fiziksel ortamlardan insan açısından en öznel deneyimlerin yaşandığı yaşama mekanları olarak evler, yalnızca çevre psikolojisi açısından önemli araştırma konularını sunmakla kalmayıp, çevre psikolojisiyle sosyal psikoloji bakış açılarının birleştirilme çabalarına ilişkin araştırmalar için de en uygun ortamları oluşturmaktadır. Çünkü ev, bireyler, küçük gruplar ve aileler düzeyinde, insanın diğer insanlarla arasına koyduğu en düzenli ve belki de en eski mekansal sınırlarından birisidir. Bu anlamda evin, insan yaşamındaki öneminin sosyal psikolojinin var olma gerekçelerinden biriyle yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Çevre psikolojisinin karakteristiklerinden birisi, pratik sorunlara çözümler üretmeye yönelik araştırmaların, teorik yönelimli araştırmalarla birleştirilmesine ilişkin vurgulamalarıdır. Bu nedenle ev ve yerleşim çev-

releri konusunda yapılan araştırmaların, mekana ilişkin deneyimin dinamiklerini çözümlenmeye yönelik çabaların yanında, konut problemlerine ilişkin çözümler oluşturma amacına da duyarlı olmaları beklenmektedir. Gelişmiş ya da gelişmekte olan pek çok ülkede hızlı nüfus artışı ve büyük kentlere göç nedeniyle giderek artan konut talebi karşısında farklı bilim dallarından araştırmacıların üzerinde çalıştıkları en popüler araştırma sorularından birisi de insanlar için en istenir ve uygun olan çözümlerin hangisi olduğuna ilişkindir.

Türkiye'de de daha çok son on yılda, özellikle büyük kentlerdeki yeni yerleşim bölgelerinin nitelik ve nicelik olarak ulaştığı 'boyutlar' ve 'biçimler', konut üretimi ve yeni yerleşim bölgeleri konusunda, her kesimden tartışmacının katıldığı yoğun bir tartışma ortamı doğurmuştur. Konut ihtiyacına ve plansız kentleşmenin getirdiği sorunlara devlet ve belediyeler eliyle üretilen 'resmi ve planlı' çözümlerden biri olarak başlatılan ve yaygın olarak sürdürülen toplu konut uygulamaları bu tartışmanın merkezinde yer almaktadır.

Bu araştırma bu tartışmaya çevre psikolojisinin perspektifiyle katılabilmek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmanın bir yandan insan-mekan ilişkileri konusunda geliştirilen kuramsal çerçevelerin toplumumuz için mekana ilişkin deneyimin ana-laşılmasında etkili olup olmadıklarına ilişkin bilgiler sağlarken, bir yandan da toplu konutlarda yaşayanların, yaşadıkları mekana ilişkin değerlendirmelerinin elde edilmesi amacına hizmet edebileceği düşünölmüştür.

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde araştırma konumuzun genel kuramsal çerçevesini belirleme sürecinde yararlanılan kuramlara ve kavramsal yaklaşımlara yer verilmiştir.

Yerleşim çevreleri kavramı, burada, ev ve konut kavramlarını içerecek biçimde, komşuluk ve yaşanan semte ilişkin betimlemeleri de kapsayan nötr bir terim olarak kullanılmıştır. Yerleşim çevreleri (residential environments) kavramı, bu alanda çalışan farklı disiplinlerden araştırmacıların üzerinde genel olarak anlaştıkları bütünleştirici bir kavramdır ve bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bir araştırma alanı olarak yerleşim çevreleri-insan ilişkileri konusunun, gerek farklı yaklaşımların farklı terminolojileri kullanması gerekse üzerinde çalışılan çevrenin boyutlarının farklılığı nedeniyle, değişik başlıklar altında incelendiği görülmektedir. Bu ayrışma, temel olarak 'ev' ve 'konut' kavramlarının kullanılmasında ortaya çıkmaktadır.

Aşağıda önce, bu iki kavramın kullanımlarındaki farklılığın nedenleri tartışılacaktır. İzleyen bölümlerde ise, yerleşim çevreleri-insan ilişkileri konusunda geliştirilmiş olan yaklaşımlar sunulacaktır.

Bu bölümde ele alınan yaklaşımların seçiminde izlenen yol, bütünüyle araştırmacının öznel seçimine dayanmaktadır. Bu seçiciliğe yön veren en önemli etken, araştırmanın modelini oluşturan yaklaşımlara geniş yer verilmesi kaygısı olmuştur. Bu bölümde anlatılmayan ya da kısaca sözü edilen yaklaşımlar, bu araştırmanın modeliyle daha dolaylı ilişkisi olanlardır.

I.1. EV VE YERLEŞİM ÇEVRESİ-İNSAN İLİŞKİLERİ KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLAR

Yaşanan mekana ilişkin deneyimin anlaşılmasında, ev ve konut kavramlarına farklı anlamlar yüklenmesinin nedenlerine geçmeden önce, bu ayrış-

mın,üzerinde bütünüyle anlaşmaya varılmış bir saptama olmadığına belirtilmesi gerekir.Kimi yazarlar,araştırmalarının alanını ve kavramsal çerçevelerini belirlerken bu ayrımı temel almışlar (Dovey,1985;Korosec Serfaty,1985;Tognoli,1987;Lawrance,1987;. Rullo,1987),bir başka grup araştırmacı ise,bu iki kavramın kesişme noktalarını vurgulayarak,kavramsal çerçevelerini oluşturma sürecinde bu amacı gözönünde bulundurmuşlardır(Werner,Altman,Oxley,1985;Lawrance,1985;Weidemann ve Anderson,1985; Werner,1987,a;b).

Yerleşim çevrelerine ilişkin deneyim konusunda yapılan araştırmaların gruplandırılmasında pratik oluşu nedeniyle de kullanılan bu ayrımın kavramsal,içeriğe bağlı nedenlerini şöyle özetleyebiliriz: Ev, konut'a göre daha öznel,kişisel,sembolik anlamlar taşımaktadır (Tognoli,1987; Zube ve Moore,1987;Gifford,1987). Ev kavramı,yaşanan mekanın fiziksel özelliklerinden çok yaşantısal deneyimi anlatmak için kullanılan bir kavram gibi görünmektedir.Bu anlamda deneyimin fiziksel ve mekansal yanından çok kişisel yanı vurgulanmaktadır. Dovey'e göre (1985),bu ayrım "evsizlik" sorunu tartışılırken açıkça ortaya çıkmaktadır. Dovey'e göre,bir kişinin evi olmadığından söz etmesi,gerçek-fiziksel anlamda günlük gereksinimlerini karşıladığı ve içinde yaşadığı bir fizik mekana sahip olmadığı anlamına gelmemektedir.İnsan bir evde bulunmakla birlikte,orada gerçek bir ev deneyimi yaşamıyor olabilir.Tam tersi bir durum da mümkündür. Size ait bir eviniz olmayabilir fakat yaşadığınız herhangi bir yer,sizin için gerçek "ev" deneyimini yaşadığınız bir mekan anlamına gelebilir. Evsizlik sorunu ele alınırken,çoğunlukla insanların fizik mekanlar anlamında konutlara sahip olmadıklarından sözedilmektedir.Oysa "evsizlik" , ev deneyiminden yani psikolojik bir olgudan yoksunluk anlamına gelmektedir.Bu nedenle,konut sahibi olduğunda da "evsizlik" deneyiminin yaşanması mümkün görünmektedir.Dovey'e göre,konut problemlerine yönelik pek çok çözüm,"evsizlik" problemlerini gündeme getirmektedir.

Konut kavramı ise daha total ve genel anlamlara işaret etmektedir.

Konut kavramıyla, yaşanan mekanın fiziksel ve sosyal yanları, eve göre daha çok vurgulanmaktadır. Bu nedenle kavramın, bir mekandaki insanın kişisel deneyimi ve davranışından çok, sosyal, fiziksel ve mekansal değişkenlerin oluşturduğu çoğul bir deneyime işaret ettiği söylenebilir.

İki kavrama atfedilen anlamların farklılığı, bu konuda yapılan çalışmaların yönetsel yapısını da belirlemektedir. Eve ilişkin çalışmaların daha betimsel olduğu ve bireysel deneyimin derinlemesine çözümlenmesine yöneldiği görülmektedir (Örn. Korosec-Serfaty, 1984; 1985). Konuyla ilgili araştırmalarda gözlem ve ayrıntılı görüşme gibi teknikler uygulanarak, istatistiksel kaygılar gözetilmekten çok, olgunun kendisini anlamaya yönelik çabaların vurgulandığı söylenebilir.

Konut konusunda yapılan çalışmalar ise geniş ölçekli alan çalışmaları niteliğindedir ve değişkenler arası ilişkileri çözümlenmeye yönelik araştırmalardır. Bu çabanın altında yatan temel kaygı, insanlar için daha iyi konutlar ve yerleşim bölgeleri oluşturmaya yönelik bilgi birikimini sağlamaktır.

Yukarıda özetlenen ev ve konut kavramlarına ilişkin ayrımın ne denli olgusal gerçeğe uygun olduğu düşünüldüğünde ve konuyla ilgili araştırmalara *birarada* bakıldığında zaman zaman bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı ve her araştırma alanı için ayrımın net olmadığı görülmektedir. Örneğin mahremiyet, yoğunluk ve kalabalık deneyimi gibi konular üzerinde çalışıldığında ev ve konut kavramlarının aynı anlamda tek bir çerçeve içinde ele alındığı görülebilir.

Ev ve konut kavramlarının bir tek çerçevede birleştirilme çabalarının, çevre psikolojisinde insan-mekan ilişkilerinin kavramsallaştırılmasının giderek farklı anlamlar içermesiyle yoğunlaştığı söylenebilir. Bu farklılık ve değişimin başlıca kaygısı, mekanın fiziksel özellikleriyle algısal, yaşantısal ve psikolojik özelliklerinin birleştirilmesi yönündedir.

Eve ilişkin deneyimin analizinde 1980 sonrası geliştirilen teorik yaklaşımların yapısındaki değişme, fizik çevrenin sosyal psikolojisini oluşturmaya ve çevre psikolojisi ile sosyal psikoloji bakış açılarını bütünleştirmeye yöneliktir (Werner,1987a;b). Bu gelişme mekan deneyimini, mekanın fizik özelliklerinin içinde yaşayanlarca değerlendirilmesi olarak anlama yöneliminden uzaklaşarak, birey-fiziksel çevre ilişkisini psiko-kültürel bağlamı içinde anlamaya yönelme çabalarının artması sonucunu doğurmuştur. Böylece günümüzde, konut ve ev kavramlarına atfedilen anlamların farklılığının temel alındığı bakış açıları yerine, bu iki kavramın kesiştiği noktada eve ilişkin total deneyimi anlamaya yönelik kavramsal çerçeveler geliştirilmiştir.

Bu iki kavramın farklı kullanılmasının bir başka nedeni de fenomenolojik yaklaşımın ortaya çıkışıyla açıklanabilir.

Evi, içinde insanların günlük gereksinimlerini giderebilecekleri tarza uygun olarak düzenlenmiş bir fizik mekanlar toplamı gibi gören geometrik mekan anlayışına karşı fenomenolojik yaklaşım, mekanı, dolayısıyla evi, "bireyin konumuna göre perspektif olarak yapılan ve bireyin algıları üzerine odaklanan bir mekan anlayışıdır; algısal, subjektif, perspektif, yaşantısal ve yaşamsal bir mekan" olarak tanımlamaktadır (Bilgin, 1990, s.63). Fiziksel-matematiksel mekan anlayışına karşı çıkış ve psikoloğun mekan anlayışının savunulması anlamına gelen bu bakış tarzı, tekil, bireysel ev deneyimiyle çoğul, sosyal, konut deneyiminin birbirinden ayrılması sonucunu getirmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi fenomenolojik yaklaşımın temel kabullerini içeren fakat aynı zamanda mekanın fiziksel-sosyal özelliklerinin de bağlamdaki etkisini ihmal etmeyen yeni yaklaşımlar iki kavramın kesişme noktasında oluşmuştur. Aşağıda bu gelişmenin gözetildiği bir sırayla önce fenomenolojik yaklaşım, daha sonra diyalektik ve transaksiyonel bakış açıları sunulmuştur. Bu bölümün sonunda ise araştırma konumuzu oluşturan eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyum

konusundaki kavramsal çerçeveler ve araştırmalara yer verilmiştir.

Söz konusu yaklaşımların bu araştırmanın konusu olan eve ve yerleşim çevrelerine ilişkin doyumla dolaysız ilişkisi olduğu söylenemez. Bu ilişki daha çok doyum araştırmalarında son yıllarda geliştirilen ve bu araştırmada temel alınan teorik çerçevelerin yapısındaki değişmede görülebilir. Çevre psikolojisinin özgün teorilerinin geliştirilmesine yönelik sürecin genel dinamikleri gözönüne alındığında ve aşağıda sunulan yaklaşımların birbirleriyle ilişkisi değerlendirildiğinde bu modellerin doyum konusuyla ilişkileri açıkca görülebilir.

Ayrıca çevre psikolojisinin temel çalışma alanlarından biri olan insan-mekan ilişkileri konusundaki Türkçe kaynakların yok denecek kadar az oluşu, bu bölümün biçimlenmesindeki temel kaygılardan birisini oluşturmaktadır.

I.1.1. FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM

İnsanın genel çevre deneyimi içinde eve ilişkin deneyimine bugün, psikolojinin perspektifiyle bakabiliyorsak, bunu büyük ölçüde fenomenolojik yaklaşımın önerdiği mekan anlayışına borçlu olduğumuz söylenebilir.

Mimarlık, matematik ve coğrafyanın fizik varlıkların eşitliğine ve nesneliliğine dayanan mekan anlayışlarının tersine, tek tek kişilerden hareketle bakıldığında görülebilen, yaşantısal, bu nedenle kişisel, öznel mekan anlayışını savunan fenomenolojik yaklaşımın temel görüşleri felsefeden kaynaklanmaktadır. "...şeylerin kendisine dönülmesi.." ifadesinde anlamını bulan, "..ilk yaşantıya yönelen dikkatin yeniden keşfedilmesi ihtiyacı"nı vurgulayan, "..bilinçliliğin bir vakumda değil, yalnızca şeylerle ilişkide varolan" olarak tanımlandığı felsefi fenomenoloji, kişinin dünyadaki varlığını onun mekansallığına bağlamaktadır(Korosec-Serfaty,1985,s.66).

Bu felsefi görüşten hareketle mekanın yeniden yorumlanması, ev ile konut ya da bir başka söyleyişle 'kavramsal mekan' ile 'yaşanan mekan' arasındaki ayrımı gündeme getirmiştir(Dovey,1985).

Evlerin fiziksel özelliklerini vurgulayan yaklaşımlardan farklı olarak: eve ilişkin deneyimi, 'düzen', 'bağlılık', 'köklülük' gibi öznel deneyimlerin kavramlarıyla anlamaya çalışan fenomenolojik yaklaşımın genel amacı, olguya ilişkin neden-sonuç ilişkileri üretmekten çok, onu, yaşantısal anlamda derinlemesine kavramaya çalışmaktır (Dovey,1985;Korosec-Serfaty,1985; Korosec-Serfaty ve Bolitt,1986; Tognoli,1987). Ev, insan varoluşunun en önemli göstergesidir ve insanın bedeni yoluyla dünyayla ilişki kurmasının -fizik dünyaya uyma ve onu kendi fizik varlığına uydurmanın karşılıklılığı- en dolaysız biçimini sunar. Böylece insanın genel aktivitesinin içinde ve çevresinde olduğu bir eksen niteliği kazanır; sürekli olarak kendisinden ayrıldığıımız ve yine kendisine döndüğümüz, en temel ihtiyaçları-

mızın karşılandığı birincil mekanımız haline gelir.

Fenomenolojik yaklaşım insan-fizik mekan ilişkilerinin genel bir sorgulamasını sunmaktadır; biz burada bu yaklaşımın ev deneyiminin analizinde kullanılan başlıca kavramlarından sözedeceğiz.

Bunların belki de en önemlisi, daha sonraki yaklaşımların çoğuna temel oluşturan 'kendileme'(appropriation) kavramıdır. Mekanın kendilenmesi, eve ilişkin deneyimin analizinde kullanılan temel kavramlardan birisidir ve Marksist düşünürler tarafından formüle edilen kendileme kavramına dayandırılarak oluşturulmuştur.

Korosec-Serfaty (1985), bu kavramın 1960'larda Fransa'da yapılan kent sosyolojisi araştırmalarında sıklıkla kullanıldığını ve 'mekanın kendilenmesi' bağlamında kullanılmadan önce, genel anlamıyla psikolojide de yer aldığını belirtmektedir.

Marksist dünya görüşü açısından çalışmak eylemi, primer bir dürtü olarak görülür. Birey, şeylerin üretimi yoluyla kendisini yeniden üretir; gücünü ve potansiyelini bu biçimde gerçekleştirir. Çalışma ürünler aracılığıyla somutlaştırılır ve üreten çeşitli işlem ve aktivitelerle ürünü ve dünyayı kendileyemediği durumda yabancılaşıma deneyimi yaşar. İnsanlığın tüm evrelerinde insan kendileme süreci yoluyla yaşantılarını da kendileştirir, yani kendisini sürekli olarak yeniden üretir(Graumann,1976; Korosec-Serfaty,1985; Bilgin,1990).

Kendileme, yapma (making) ve edimi (acting) içerdiğinden, dönüştürme ve değiştirme sürecinde ifadesini bulmaktadır. Bu, hiçbir nesnel varlığın fizik olarak varolmak nedeniyle bize verilmiş olmadığı, sadece kendilemenin gerçekleşebilmesi için bir temel oluşturabileceği anlamına gelmektedir. Kendilemenin, sahip olmaktan farkı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili yazarlar Marksist düşüncedeki biçimiyle kendileme kavramının çoğu zaman, kendileme, sahip olma ve çalışmanın birleştirilmesine yol açtığını belirtmekte-

dirler.Oysa sahip olma, ancak kendilemeye yol açan davranışlar sonucunda oluşabilecek bir durumu ifade etmektedir.Çalışma süreci ise daha çok objelerin anlamlı ve bitmiş formlarıyla ilgilidir. Burada hareketle kendileme sürecinin sürekli bir transformasyon yoluyla gerçekleşmesi nedeniyle çalışma sürecinden farklılığı ortaya çıkmaktadır. Yani insanların halen üzerinde uğraşıyor oldukları bir gerçekliğin bulunduğu her yerde kendileme kendi biçimiyle oluşmaktadır. Ayrıca kendilemenin tek fonksiyonu şeyleri değiştirmek, dönüştürmek de değildir: Kendileme süreci aynı zamanda kimlik kazanmaya da neden olur.Bu yanıyla kavramın, sahip olma ve çalışma edimlerinden gerek içerik gerekse süreç açısından farklılaştığı söylenebilir.

Kendileme, kabul etme ve niyetlilik gerektirmektedir; gönüllü olarak sahip olmadığımız eşyalarla hiçbir ilişki kuramayız. Çünkü kabul etme bir yatırımı da beraberinde getirir ve böylece kendileme ancak bedenin katılımıyla gerçekleşebilir. Kabul etme ve gönüllülüğün kendileme için gerekli koşullar olduğunu belirtmek,bu sürecin her durumda sahip olmayı gerektirmediği düşüncesini beraberinde getirmektedir. Kentlere, sokaklara ya da bazı genel mekanlara sahip olamayız, fakat onlara kendimizden pek çok şey katabiliriz; onlarda kök salabiliriz; bu aşinalık ilişkisi, onların kimliğini bizim kimliğimizle birlikte oluşturur ve kendiliğimizi, kimliğimizi onlarla tanımlarız.

Bu noktada kendilemenin, benliğin ve kimliğin gelişmesi ve gerçekleşmesiyle içiçe gelişen, ontolojik bir süreç olduğu söylenebilir. Bu yanıyla kendileme, bir mekanın ya da evin kendisinde değil, daha çok mekanların anlamında ve onlarla kurulan ilişkilerin tarzında görülebilir(Graumann,1976).

Şeylerle kendileme yoluyla ilişki kurmak birey açısından otorite ve uzmanlık gerektirmesinin ya da otorite ve uzmanlıkla sonuçlan-

masının yanında psikolojik kontrol ögesini de içermektedir. Proshansky (1976,1978), fiziksel ya da sosyal kontrolümüz altında olmayan mekanlarla da, psikolojik kontrol yoluyla kendileme ilişkisinin yaşanabildiğini vurgulamaktadır.

İnsanlar, neden mekanı kendileme ihtiyacı duyarlar? Kendileme sürecinde ben ve diğerleri arasındaki sınırın varlığına duyulan ihtiyacın, temel motivasyon kaynağını oluşturduğu belirtilmiştir. Bu saptama kendilemenin nerede, nasıl ve ne zaman yaşanacağına ilişkin soruların yanıtlarını da içermektedir. Diğerleriyle aramızdaki sınırları belirlemek, dünyadaki yerimizi diğerlerinininkinden ayırmak, bu yolla benliğimiz ve kimliğimizin varlığı ve eşsizliğini yaşamak ihtiyacı, tamamen benlik yönelimli bir sürece işaret etmektedir. Proshansky(1976)'ye göre bu yanıyla kendileme çevre psikolojisinin mahremiyet, alansallık, proksemi gibi temel kavramlarıyla teorik ve empirik anlamda yakın ilişki içindedir. Mekanla ilişkide kendileme-kimlik ilişkisinin analizi, çevre psikolojisine, daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alacağımız özgün bir kavram kazandırmıştır: Yersel kimlik(place identity). Proshansky(1978) ve Stokols ve Schumaker(1981), yersel kimliği, insanın doğal ve yapılandırılmış çevreyle, fiziksel dünyayla ve başka insanlarla ilişkilerinde tercihleri, beklentileri, duyguları, değerleri ve inançları tarafından belirlenen, yerin ve kişinin kimliğini yapısında birleştiren karmaşık örüntü olarak tanımlamışlardır.

Mekanın kendilenmesiyle, bireysel ve sosyal kimlik arasındaki ilişki çevre psikolojisi perspektifiyle yapılan pek çok empirik araştırmaya da konu olmuştur. İçinde yaşayan insanlarca kendilenmiş mekanlar olarak evler, sahiplerinin sosyal sınıfları, kişilik özellikleri, estetik tercihleri ve kişisel tarihlerine ilişkin semboller bütünüdür. Kendileme sürecinin içerik ve formundaki farklılıklar, evlerde yaşayanların kendileriyle kurdukları, başkalarıyla kurmak

istedikleri ilişki tarzının sözel olmayan ifadelerini içermektedir (Becker,1977; Cooper,1976; Goffman,1959; Rochberg,1984). Konuyla ilgili empirik çalışmaların sonuçları, evlerin içinde yaşayanların kimlik ve kişilik özelliklerini yansıtacak biçimde dönüştürüldüklerini, bunun gerçekleşmediği durumlarda ise yaşanan mekana ilişkin uyum sürecinin sağlıklı yaşandığını ve doyumun azaldığını göstermektedir (Kron,1983; Hansen ve Altman,1976; Altman ve Chemers,1980; Altman, Nelson ve Lett,1972; Sommer,1969; Vinsel ve ark.,1980; Sadalla, Vershore ve Burroughs,1987).

Proshansky(1976),kendileme sürecinin başka bir yönüne dikkati çekerek, sürecin istenmeyen sonuçları da olabileceğini belirtmiştir. Yazara göre, bir evin herhangi bir mekandan, bizim olana dönüşümünü sağlayan tüm hareketler, o mekana ilişkin genel deneyimi de etkiler. Sonuçta herhangi bir pratik deneyim kendi dinamiği ile oluşurken kendi sonucundan uzaklaşabilir ve yabancılaşma riski ortaya çıkar. Proshansky,kendileme ilişkisinin bakımı ve sürekliliğinin korunması sürecinde gerçekleştirilen pratiklerin önemli bir araştırma alanı olduğuna işaret ederek, mahremiyet, kişisel mekan ve alansallık pratiklerinin bu konuya kaynak oluşturabileceğini belirtmiştir. Korosec-Serfaty(1985), benzer biçimde, domestik etkinlikler ve ev kadınlığıyla ilgili konularda yapılan çözümlerinin ilginç sonuçlarına değinmiştir. Evi kendilemenin bir biçimi olarak kabul edilebilecek olan ev işlerinin, yüzyıllardır bu anlamda önemine işaret edilirken,günümüzde bu etkinliğin kadını kendine yabancılaştırdığından ya da eve yakınlaştırırken, dünyaya yabancılaştırdığından sözedilmektedir.

Mekanla ilişkide kendileme sürecinin, mekana ve onunla ilişki içindeki insana kimliğini kazandırmadaki önemi, bir teorik gerçeklik olarak acaba günümüz dünyasında pratik yaşama nasıl yansımaktadır? Kendileme sürecinde gönüllülük ve kabul etmenin kaçınılmazlığından

söz etmiştik. İnsanların yaşamak ya da terketmek konusunda kendi tercihlerini çoğunlukla kullanamadıkları, içinde geçirilen zamanların giderek azaldığı evler; neredeyse bir nostaljiyle anılmaya başlanan ev yaşamı; giderek artan kent içi hareketliliğine bağlı olarak, evlerin tarihini oluşturan insanların sayısının sürekli artması, acaba kendilemenin önemini giderek yitirdiğini mi gösteriyor? Bilgin(1990), endüstri toplumlarının mekanı kendileme sürecini kolaylaştırmadığını belirtmektedir. Yazara göre, günümüzde çevrede yapılan değişiklikler, insanların ihtiyaçlarını karşılamaktan çok, üretimde verimi arttırmak ve konut tüketimini hızlandırmak amacına yöneliktir. Yeni sitelerde yapı ile yaşantı arasındaki kendilemeyi güçleştiren derin çatışmaya rağmen, bireyler veya gruplar yaşadıkları mekanı az veya çok kendilemektedirler.

Rapoport(1980), günümüzde kendileme pratiklerine değindiği yazısında, farklı kültürlerde kendilemenin ve mekana kimlik kazandırma pratiklerinin, kültüre özgü biçimlerle gerçekleştiğini; mekana ilişkin kontrolün bir uyum biçimi tarzında oluştuğunu belirtmektedir. Yazara göre, eğer bu süreç bir şekilde engellenirse, yaşam stilleriyle, yaşanan mekan arasındaki denklik gerçekleştirilemez ve bu durum birey ve grupların mahremiyet ihtiyaçlarının istenen düzeyde doyurulmamasına yol açar; statü sembollerinin ve sosyal ilişkilerin doğasını etkileyen sonuçlar ortaya çıkar.

Bu noktada eve ilişkin deneyimin, çevresel deneyimin ve sosyal yaşantının diğer yanlarıyla ilişkisi gündeme gelmektedir. Fenomenolojik yaklaşımın mekansal, zamansal ve sosyo-kültürel bir yönelimle kavramsallaştırdığı ev deneyimi, kendileme ve kimlik ilişkisinin yanında düzen, köklülük, süreklilik ve bağlantılılık gibi kavramlarla da anlaşılabilir.

Ev, fenomenolojik yönelimli pek çok yazar tarafından köklülük ve düzen sağlayan bir yer, insanın dünyadaki varlığının merkezî alanı olarak tanımlanmıştır. Ev; insan aktivitesinin, içinde ve çevresinde olduğu bir eksen niteliği taşıması bağlamında, merkezilik, alansallık, yere bağlılık ve onunla ilişkisinin sürekliliği, aynı zamanda sosyal dünyayla

kurulan ilişkinin temel hareket noktası olarak ele alınmaktadır(Dovey, 1978; 1985; Tuan,1977; Cooper,1976; Rivlin,1982).

Dovey(1978,1985), 'evde olmak' biçiminde ifade ettiği yaşantının mekansal, zamansal ve sosyo-kültürel bir düzen içinde bireyin kendi yönünü bulabildiği bir varolma biçimi olarak ele alınabileceğini belirtmektedir. Ona göre ev, bizi kontrol edemeyeceğimiz dış dünyadan ayıran mekansal bir düzenlilik olarak, mekan içinde varoluş tarzımızı belirleyen en temel ilkedir. Evimizde olmak, nerede olduğumuzu gerçekten bilmektir; bu bilginin sağladığı düzenlilik, evi herhangi bir yerden ayıran güveni ve kontrol duygusunu da sağlamaktadır.

Bir düzenlilik formu olarak ev yalnızca mekansal değil, zamansal oryantasyonun da merkezindedir. Ev, geçmiş deneyimlerin yaşandığı bir yer ve geleceğe ilişkin projelerin dekoru olarak,tıpkı kentli olmak, doğulu olmak, yoksul ya da zengin bir aileye sahip olmak gibi,orijinimizi belirleyen örüntülerden birisidir. Geçmiş ev yaşantılarının sağladığı bu ait olma ve aşinalık duygusunun, çocuklukta ev deneyimleriyle, eve ilişkin yetişkinlikteki beğeni ve tercihler arasındaki bağlantıları açıklayabileceği savunulmuştur(Cooper,1976).

Evin zamansal ve mekansal bir düzenlilik sunması kuşkusuz sosyo-kültürel bir bağlam içinde gerçekleşmektedir. Evdeki düzenin ilkelerini de, içinde yaşayanların psikolojik ve sosyo-kültürel yapıları belirlemektedir. Bu konuda yapılan araştırmaların bulguları, evlerin genel düzenleniş tarzlarının, günlük yaşama pratiklerinin nerede, ne zaman ve nasıl oluşacağını belirleyen anlayışların, dış dünyayla ilişkilerde tercihlerin mekansal düzenlemeye etkilerinin, içinde yaşayanların sosyo-kültürel yapılarına göre farklılaştığını göstermektedir(Bilgin,1985; Lawrance, 1979; Altman,Nelson,Lett,1972; Sadalla,Vershre ve Burroughs,1987;Gauvain, Altman ve Fahim,1983; Jacoby ve Stokols,1983).

Fenomenolojik yaklaşımın ev-insan ilişkisini bir bağlantılar sistemi olarak ele aldığı söylenebilir. Ev, içinde yaşayanların birbirle-

riyle, diğ er insanlarla, mekan ve zamanla kurdukları bağlantıları düzenleyen bir sosyal sistem, Dovey'in(1985) deyiş iyle "onunla etkileş imleri aracılığ ıyla insan vücudunun okuyabileceğ i bir kitap" olarak görülebilir (s.39).

Fenomenolojik yaklaşımın temel varsayımlarının aynen kullanıldığ ı, eve ilişkin deneyimin anlaşılmasını amaçlayan az sayıda empirik çalışma vardır (Örn., Korosec-Serfaty,1984; Korosec-Serfaty ve Bolitt,1986; Graff 1976); fakat kendileme, düzen, kimlik gibi kavramlar ve bu yaklaşımın eve ilişkin deneyimi çözümlene anlayış ı daha önce de belirttiğ imiz gibi sonraları geliştirilen pek çok yaklaşımın kullandığ ı temel bakış açısının dayanağ ını oluşturmuştur. Ayrıca özellikle kendileme kavramı bireyler ve gruplar düzeyindeki pek çok sosyal davranış ın anlaşılmasında da anahtar kavramlardan biri niteliğindedir. Mekan deneyiminin doyum ya da doyumsuzlukla sonuçlanması herhalde en çok kendilemenin ölçüş üyle belirlenmektedir. Bilgin(1990), kendileme kavramını ayrıntılı olarak irdelediğ i çalışmasında,kendilemenin incelenmesinin gerçek bir demokrasinin kurulmasına katkıda bulunacağına işaret etmektedir. Mekanın tasarımı ve kullanımını sürecinde kendileme ve katılımın vurgulanması, giderek artan bir hızla konutların üretildiğ i bizim gibi toplumlarda,sadece insanların daha kendilerinin olan evlerde yaş amaları için değ il, aynı zamanda kimliğini kendilerinin oluşturduğ u ve kendi kimliklerini yansıtan çevrelerde yaş amaları açısından da önemlidir.

Günümüz mimarisini, fenomenolojik bakış açısından hareketle değerlendiren Aközer(1990), "modern" mimari mekanları, mutluluk mekanlarının (felicitious space) kayboluş unun ifadeleri olarak tanımlamaktadır. Barbey ve arkadaşları ise(1990), son otuz yıl boyunca kent ve konut olayının, toplumsal göstergeler ve konut politikaları açısından ele alındığ ını; mimarlar, ekonomistler ve sosyal bilimciler tarafından farklı kültürlerde ve yerlerde insanlar için inşa edilen yaş ama birimlerinin sorgulandığ ını fakat ev içlerinin kullanımıyla,domestik günlük yaş amın mekansal organi-

zasyona nasıl bağlandığı konusunda yapılmış sistematik çalışmaların çok yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Yazarlara göre, genel olarak sosyal ve kişisel ideler, süreçler ve değerlerle, yaşama mekanlarının planları ve kullanımları arasındaki ilişkiler gözardı edilmiştir; eğer ev yaşamının afektif ve temporal boyutlarının, şimdiye kadar yapılandırılan daha etkin bir tarzda sorgulanması gerekiyorsa yeni kavramlar ve yöntemlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu da ancak yoruma dayalı yaklaşımlarla mümkün görünmektedir.

Fenomenolojik yaklaşımın yöntemsel geçerliliğiyle ilgili sorunları tartışan Livingston ve Harrison(1983), yaklaşımın çözümlemesi gereken zafırları olduğundan söz etmişlerdir: Fenomenolojik yaklaşımın en tartışılabilir yönü, nesnel ölçümlere ne kadar uygun olduğuna ve geçerliliğine ilişkindir. Yazarlara göre yaklaşımın genelleştirilebilir bilgilere ulaşma sürecinde kullanılabilmesi için dış geçerliliği olan niteliksel yöntemlerle zenginleştirilmesi gerekmektedir. Fenomenoloji , pozitivist yaklaşımlarla, insanın ve mekanın doğasının düzenini anlamaya yönelmesi anlamında benzerdir; fenomenolojik yaklaşım bu düzenliliği betimler, pozitivist yaklaşımlar ise onu açıklar ve bazen kontrol eder. Fenomenoloji, insanı, mekanı betimlerken genellikle çevrenin dilini anlamaya çalışır. Bu deneyim hakkındaki göstergelerin dışındaki ölçütler nasıl nesnelleştirilecektir? Fenomenolojinin genel olarak deneyimi, özgürlüğü, anlamı ve benlik gelişimini vurguladığı görülmektedir; bütün bunlar bireyin vurgulanması anlamına gelmektedir. Sadece bireylerden hareketle gruplar düzeyindeki davranışı ve yaşantıyı anlamak nasıl mümkün olacaktır?

Fenomenolojik yaklaşımın çevre-davranış araştırmalarında daha etkin olarak kullanılması için bu soruların yanıtlarının önemi açıktır fakat Seamon(1987)'ın belirttiği gibi, fenomenoloji, kendimize, başkalarına ve içinde yaşadığımız dünyaya ilişkin keşfedebileceğimiz çok şey olduğunu söylemekte; insanlar ve mekanlar arasındaki çokboyutlu yaşantısal ilişkiler konusundaki empirik araştırmalarā yeni duyarlılıklar sunmaktadır.

I.1.2. DİYALEKTİK YAKLAŞIM

İnsan etkinliğinin ve toplumsal ilişkilerin anlaşılması sürecinde felsefede kullanılan en eski kavramlardan biri olan diyalektik kavramı psikolojide 70'li yıllarla birlikte, kişiler arası ilişkilerin ve sosyal süreçlerin dinamiklerini anlamak amacıyla geliştirilen yaklaşımların temel terimlerinden biri olarak kullanılmaya başlamıştır (Altman,1976,1977; Altman ve Chemers,1986; Altman ve Vinsel,1977; Altman,Vinsel ve Brown, 1981; Dovey,1985).

Bir ortaçağ filozofu olan Tours'lu Barengar, diyalektik kavramını "Sanatların sanatıdır ve herşeyi diyalektiğe döndüren üstün bir zihnin işaretidir." biçiminde tanımlarken, çağdaş filozoflardan birisi olan Sidney Hook(1953), diyalektiğin, içinde yaşadığımız dünyaya ve kendimize ilişkin güvenilir bilgiye ulaşma amacını gerçekleştirmemizi sağlayan kavramları ve entellektüel süreci yaratan bir tasarım işlevi gördüğünü belirtmektedir(Altman ve ark.,1981).

Hegel ve Marks tarafından toplumların ekonomik ve sosyal yapısını ve toplumsal evrimi açıklamak için bir açıklama modeli olarak kullanılan diyalektik dünya görüşü, Peeters(1984)'a göre, 1930'larda Vygotsky'nin sosyo-tarihsel koşullarla, psikolojik süreçlerin ilişkilerini diyalektik yöntemle çözümlene çabalarıyla birlikte psikolojide bir açıklama modeli olarak kullanılmaya başlamıştır. Vygotsky'nin öğrencileri tarafından Rusya, Almanya ve Fransa'da sürdürülen çalışmalar, A.B.D.'de gelişim psikolojisi içinde Riegel (1976) ve sosyal psikolojide de Buss(1979) tarafından sürdürülmüştür. Peeters, bu yaklaşımların, gelişimsel süreci ve sosyal bağlamı ,-Marksist diyalektiğin genel tezlerinden hareketle- içinde oluştukları ekonomik ve sosyal koşulların belirleyiciliği içinde anlamaya çalıştıklarını; fakat psikolojide bugün gelinen noktada, insanlar arasındaki bağların salt ekonomik-sınıfsal kaynaklı olmadığını; sosyal, psikolojik süreçleri çözümlene sürecinde, dinamikleri anlamaya çalıştığı-

mız bu bağların, farklı sınıflardan insanların bireysel, kültürel, dinsel, bölgesel ve hatta ulusal konumlarına bağlı olarak pek çok değişkenin karşılıklı etkileşimi içinde görülmeleri gerektiğine işaret etmiştir.

Benzer düşünceleri savunan Georgoudi(1984) de sosyal psikolojide, salt bireyden hareket etmenin, bireyler arası ilişkilerin ve gruplar arası süreçlerin ihmal edilmesi sonucunu doğurduğunu; statik olmayan sosyal psikolojik yapıların diyalektik yaklaşımla daha iyi çözümlenebileceğini belirtmiştir.

Diyalektik kavramı çok farklı biçimlerde ifade edilmekle birlikte, bunlar arasındaki genel ayırmadan hareketle, kavramı iki biçimde tanımlamak mümkündür:

1. Fikirlerin geçerliliğini ve doğruluğunu test etmek için kullanılan bir yöntem ve bir akıl yürütme tarzı,

2. Fenomenin doğasına ilişkin temel bir kavrayış ve bir dünya görüşü.

Çevre psikolojisi içinde önce mahremiyet kavramı, daha sonra eve ilişkin deneyimi çözümlenmeye yönelik bakış açılarından biri olarak ele alacağımız diyalektik kavramının, diyalektiğin bu tanımlamalarından ikisiyle de ilişkili olduğu söylenebilir. Altman, Vinsel ve Brown(1981), sosyal davranış ve kişiler arası ilişkiler konusundaki görüşlerini diyalektik yaklaşımın üç temel varsayımına dayandırmışlardır: Karşıtlık ve kutuplaşma, karşıtların birliği ve karşıtlar arasındaki dinamik ilişkiler.

Altman(1976,1977)'ın geliştirdiği Mahremiyeti Düzenleme Kuramı (Privacy Regulation Theory), Altman ve Taylor(1973) tarafından önerilen sosyal ilişkilerin gelişimini, yönlendirmesini ve bozulmasını irdeleyen Sosyal Girme (Social Penetration Theory) yaklaşımının mahremiyet açısından derinleştirilmesi olarak ele alınabilir. Bu mahremiyet anlayışı, ayrıca daha önce Westin(1970)'in ve Laufer, Proshansky ve Wolfe(1976)'un mahremiyet kavramına ilişkin çözümlenmelerine de dayandırılmıştır.

Altman ve Taylor(1973), Sosyal Girme Kuramı olarak ifade ettikleri

yaklaşımlarında, sosyal etkileşimin çok düzeyli davranışsal niteliğini vurgulayarak; sosyal ilişkilerin çok sayıda davranışın, bir sistem gibi işleyerek oluşturduğu karşılıklı etkileşimleri içerdiğini belirtmişlerdir. Sosyal Girme Kuramı, davranışların gelişme sürecini ve kombinasyonlarını anlamak amacıyla tek tek davranışlardan çok, davranışların karşılıklılığının görülebileceği çiftler, aileler ve gruplar gibi molar birimler üzerinde durmaktadır. Sosyal ilişkilerin genişlik ve derinlik boyutlarında ilerlediği öne sürülmektedir. İnsanlar bir ilişkinin başlangıcında, en görünen yanlarını açarlar; daha kişisel, özel bir paylaşma süreci ancak ilişkinin gelişmesiyle ve göreceli olarak paylaşılır. Değişen ilişkilerin, değişilen, paylaşılan ortaklıkların artmasına bağlı olarak bir genişlik ve çeşitlilik boyutu içinde hareket ettiği savunulmuştur. İlişkinin ilk aşamalarındaki sınırlı duygu ve bilgi alışverişleri, derinlik ve genişlik boyutları içinde ilerler, gelişir. Ayrıca sosyal ilişkilerin gelişimi, ilişkiden elde edilen ödül ve pahalardan etkilenmektedir; sosyal ilişkilerin bozulmasında, gelişmesinde olduğu biçimin tersine, sistematik biçimde alışverişin yüzeysel alanlarına doğru bir gerileme olduğu öne sürülmektedir.

Mahremiyet, sosyal psikoloji ve çevre psikolojisi içinde çalışan pek çok araştırmacının üzerinde çalıştığı, sosyal davranışın çokboyutluluğuna uygun temel değişkenlerden birisi niteliğindedir. Bu nedenle önceleri bireysel bir hak ve özgürlük bağlamında ele alınan mahremiyet kavramı (Westin, 1970), daha sonraları psikolojik, sosyal, politik, mimari ve hatta ekonomik bir kimlik kazanarak disiplinlerarası pek çok çalışmaya konu olmuştur. Psikoloji açısından kavram, uzun süre tek yanlı bir süreç olarak, yalnızlık ya da diğer insanların isteklerinden ve varlıklarından uzak durma özgürlüğü (Kira, 1976); kişinin geçmişi veya bugünüyle ilgili deneyimleri, davranışları ve geleceğe ilişkin niyetleri gibi, özel enformasyonu başkalarından gizleme isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, diğer insanların algıları ya da inançlarını kontrol etme

ihtiyacı (Jourard,1969); kentsel yaşamda aşırı uyarılmadan kaçınma arayışı, bir geri çekilme süreci(Milgram,1970) biçiminde yaklaşımlarla tanımlanmıştır.

Bu bakış açısıyla mahremiyet kavramı çevresel düzenlemede etkili bir değişken ve sosyal ilişki süreçlerini çözümlemede önemli bir ayırıcı olarak değerlendirilmiş ve mahremiyet ihtiyaçları açısından kabul edilebilir düzeyin ne olduğu sorusunun tartışıldığı pek çok empirik araştırmada kullanılmıştır(Sundstrom,Herbert ve Brown,1982; Bond ve Pedersen, 1984).

Wolfe(1980), mahremiyet konusunda geliştirilen bu ilk yaklaşımların operasyonel tanımlamalar olduğunu ve empirik çalışmaların sonuçları dışında ayrıntılı bir kuramsal çerçeve oluşturmadıklarını belirtmiştir.

Daha sonraki yaklaşımların mahremiyeti tek yönlü bir süreç olarak görmekten çok, kişilerarası ilişkide kontrol, benliğin diğer insanlara açık ya da kapalı oluşu ve ilişkide seçme özgürlüğü,tercih hakkı üzerinde durdukları görülmektedir.Örneğin Westin(1970) mahremiyeti, bireylerin grupların veya kurumların kendileriyle ilgili enformasyonun, ne ölçüde ne zaman ve hangi koşullarda başkalarına iletileceğini belirleme hakkı olarak tanımlarken, bu tanımda enformasyonun iletilmemesi hakkını da kendiliğinden içermiş olmaktadır.

Laufer,Proshansky ve Wolfe(1976) ve Wolfe(1980), mahremiyeti gelişimsel olarak ele aldıkları çalışmalarında, mahremiyetin kişisel, sosyal kültürel, temporal boyutlarını belirleyerek, kavramın çokboyutlu-dinamik yapısına işaret etmişlerdir.

Sözünü ettiğimiz bu yaklaşımların temel varsayımlarından hareketle Altman(1976,1977) Mahremiyeti Düzenleme Kuramını geliştirmiştir. Bu yaklaşım, kavramın önceki açıklamalarının, diyalektik yaklaşımın temel ilkelerinden hareketle derinleştirilmiş bir çerçeve içinde ele alınışı olarak görülebilir.

Bu yaklaşım, yazarın belirli başlıklar altında topladığı bir dizi

özellikle açıklanabilir:

-Mahremiyetin Birimleri: Mahremiyet genellikle, kişiler ya da gruplar arasında bazı bağlantıları kapsayan, kişilerarası bir süreç olarak görülmektedir. Kişiler, gruplar ya da topluluklar olarak düşünülen çeşitli sosyal birimlerde mahremiyet dinamikleri farklılaşmaktadır.

-Mahremiyetin Diyalektik Yapısı: Sosyal etkileşim, insanları biraraya getirmeye ya da ayırmaya yönlendiren karşıtlar arasında gelişen diyalektik bir yapıdadır. Mahremiyet, sürekli değişim içinde olan bir süreçtir; başkalarıyla birlikte olmayı istemekten, bütünüyle yalnız olmayı istemeye kadar geniş bir ranjda pek çok durumu kapsar. Karşıtların bu anlamdaki birliği, diyalektik yapının bir diğer yanını oluşturur.

-Mahremiyetin Monoton Olmayan (Nonmonotonic) Yapısı: Mahremiyet kavramının diyalektik olması fikri ayrıca ne çok fazla, ne de çok az mahremiyetin doyurucu, istenen nitelikte olmadığını vurgulamaktadır. İnsanlar sosyal etkileşimlerinde çevresini kendilerinin belirlediği optimal bir düzey ararlar. Bu başarıldığında geçici bir denge ve uyum yaşanır. İlişkinin dinamikleri değiştiğinde optimal dengenin yarattığı uyum yeniden bozulabilir. Bu da mahremiyetin tekdüze olmayan yapısını vurgulamaktadır

-Sınırları Düzenleme Süreci Olarak Mahremiyet: Mahremiyet kavramı, ben ile ben olmayan arasındaki sınırları ve esnek geçirgen engelleri içerir. Bu sınırlar, bir hücre zarına benzetilebilir; dıştaki uyarınları hücrenin kendi iç özelliklerine uygun biçimde seçerek içselleştiren bir hücre zarına. Bu zar hücrenin işlevlerini sürdürebilmesi açısından az ya da çok geçirgen olabilir. Burada mahremiyetin, diğer insanlara açıklık ya da kapalılığın sınırlarını çizen bir süreç olma özelliğinden sözedilmektedir.

-Düzenleyici Bir Süreç Olarak Mahremiyet: Yaşanan Mahremiyet deneyiminin, arzulanan ve ulaşılan mahremiyet olmak üzere iki yönünden sözedilebilir. Arzulanan mahremiyet; bir kişi ya da grubun, sosyal etkile-

şimde istedikleri subjektif olarak tanımlanan ideal düzeyi yansıtır. Ulaşılan mahremiyetse; sosyal girdi ve çıktılarının bir sonucu olarak gerçekte yaşanan mahremiyet durumudur. Sosyal girdi ve çıktılarının iyi düzenlenmesi sonucunda mahremiyetle ilgili optimum kontrol sağlanır. Ulaşılan mahremiyet, arzu edilenden azsa, mahremiyetin ihlalinde, yoğunluk ve kalabalık deneyiminden, tersi durumda ise, yalnızlık ve sosyal izolasyon dan söz edilebilir.

Altman(1976), çevre psikolojisinin diğer konularıyla ilgili (kişisel mekan, alansallık vb.) pek çok çalışmanın verilerinden de yararlanarak, insanların mahremiyetlerini arzu ettikleri düzeyde tutabilmek için kullandıkları bazı mekanizmalar ayırdetmiştir. Yazara göre, insan, istemediği halde ilişkiye ya da açılmaya zorlandığında sözel, sözel olmayan ve çevresel bazı mekanizmalar kullanarak mahremiyetini optimum düzeyde tutmaya çalışır. Bu mekanizmalar ilişkinin tarafları açısından bir geribildirim (feedback) işlevi görür.

Altman(1976), çevresel mahremiyet mekanizmaları üzerinde özellikle durmuştur. İnsanların eşyalarını, evlerini nasıl düzenledikleri, kapı ve pencereleri nasıl kullandıkları, mahremiyet pratiklerini çözümlmek için özellikle mimarlık alanında geleneksel olarak kullanılan verilerdir. Bu konuyu daha iyi anlayabilmek için yazar, kişisel alan (personal space) ve alansallık (territoriality) ile mahremiyetin ilişkisini iyi kurmak gerektiğini savunmuştur. Altman, kişisel mekanı; bir mahremiyet düzenleme mekanizması olarak benliğe(self) en yakın ve kapalı tabaka olarak tanımlamıştır. Bu konuda ayrıntılı veriler sağlayan Hall(1963;1969), kişisel mekanı, bir iletişim formu olarak tanımlamış, ilişkinin niteliğini ve niceliğini kişilerarası mesafenin, belirlediğini savunmuştur(Bell,Fisher, Loomis,1978; Morval,1985). Hall(1985), formel olmayan, sözel olarak ifade edilmeyen, fakat insanların birbirlerine karşı hissettikleri duygularca belirlenen dört mesafe ayırdetmiştir: Mahrem, kişisel, sosyal ve genel mesafe. Mahrem mesafe insanın en yakın ilişkilerindeki, genel mesafe

ise herkese açık, genel ilişkilerindeki uzaklığı ifade etmektedir.

Genel olarak alansallık ise; organizmanın veya grupların kendilerini fiziksel bir mekan sahibi olarak görmelerini temel alan davranışlar dizisidir. Bu davranışlar organizma için önemli güdü ve ihtiyaçlara hizmet ederler ve bir sahanın işgalini, kişiselleştirilmesini ve korunmasını içerirler(Bell, Fisher, Loomis,1978; Edney,1976).

Vinsel ve arkadaşlarına göre(1980) ise,mahremiyetle ilişkisi içinde insanın alansal davranışının en az iki fonksiyonu vardır: Fiziksel çevre üzerinde, inançların, değerlerin ve kişilik özelliklerinin aracılığıyla düzenlemeler yapılarak kimliğin iletimi ve alanlar ve objelerin kontrolü yoluyla sosyal etkileşimin düzenlenmesi.

Sebba ve Churchman(1983), alansallık ve mahremiyet deneyimlerinin ev ortamında yaşanan pratikleri konusunda yaptıkları araştırmanın sonuçlarından hareketle evin, bir alansallık modeli olarak tanımlanabileceğini savunmuşlardır. Yazarlara göre ev, her bölümü belirli bir sosyal sınıflandırmaya göre, belirli davranış örüntüleri ve tutumlarla oluşturulmuş sosyo-mekansal bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu araştırmanın sonuçları, evde,içinde yaşayanların kontrol imkanlarının niteliği ve niceliğine göre farklılaşan beş tür alan tanımlanabileceğini göstermiştir: Bireysel, paylaşılan, genel, jurisdiction ve etkinliğe yönelik alanlar.

Kişisel mekan ve alansallıkla, mahremiyetin pek çok anlamda ilişkili olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Çünkü sonuç olarak bu süreçlerin tümü, insanın fiziksel ve sosyal çevre üzerinde kontrolünü vurgulamaktadır. Fakat genel olarak kişisel mekan ve alansallık kavramları fiziksel lokasyonda odaklaşırken, mahremiyet için bu her zaman gerekli değildir. Mahremiyet; fiziksel çevrenin de belirleyiciliğiyle aslında kişinin duruma yaptığı bir atıftır, fakat fiziksel çevrenin bir özelliğine bağlı olmadan da mahremiyet deneyimi yaşanabilir (Raven ve Rubin,1983).

Mahremiyet konusunda Altman(1976)'ın analizi, genel olarak Westin'in de belirttiği işlevleri savunmaktadır. Mahremiyetin, kişilerarası

etkileşimi düzenleme, etkileşimin sınırlarını belirleme, insanlara diğer insanlarla etkileşimlerinde kendilerini değerlendirme fırsatı verme ve buna bağlı olarak da kimlik gelişimini etkileme gibi fonksiyonları vardır.

Altman, Vinsel ve Brown(1981), mahremiyeti düzenleme ve sosyal girme kuramlarının insanların sosyal etkileşimlerini açıklamada benzer ve farklı yönleri olduğunu belirtmişlerdir. Şöyle ki; iki kuram da, etkileşimin anlaşılmasında, davranışın çokdüzeyli örüntülerinin test edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İnsanların, diğer insanlarla etkileşimlerinde, ulaşılabilirliklerinin, kişisel stiller, durumsal ve başka faktörlerin etkisiyle, sözel ve sözel olmayan mekanizmalar kullanarak düzenlenmesi söz konusudur. Mahremiyeti düzenleme kuramında, sosyal ilişkilerin gelişiminde belirleyici bir nitelik olarak açıklık; hem sosyal girme kuramının aynı yöndeki vurgulamalarına karşılıklılık sağlamak, hem de alan-sallık ve 'crowding' çalışmalarında vurgulanan kapalılık, kaçınma temalarından uzaklaşmak amacıyla özellikle vurgulanmıştır. Diyalektik bir yönelmeye uygun olarak, Altman(1976)'ın önerdiği teorik çerçeve, sosyal ilişkilerde, ilişkinin tarafları arasında açıklık ve kapalılığın aynı anda gerçekleştiğini varsaymaktadır. Ayrıca ilişkide, kapalılığın da bir boyut olarak ele alınmasıyla, sosyal girme kuramının ilişkide bir tarafın açılmasıyla ilgili tek yanlı vurgulamalarından kaçınılmıştır.

Yazarlara göre, mahremiyeti düzenleme kuramının özellikle diyalektik yapısının netleştirilmesi gerekmektedir. Karşıtlık kavramı; karşıtlar arası ilişki düzleminde net olarak açıklanmamıştır. Karşıtlığın çeşitli düzeylerinin implikasyonu ve karşıtların birliği savları açık değildir. Ayrıca sosyal ilişkilerde, açıklık ve kapalılığın bir optimal dengesi veya bir evrensel ideali olduğu varsayılmaktadır. Bu anlamda mahremiyeti düzenleme kuramı içinde, homeostatik bir varsayım bulunmaktadır ve bu denge durumu diyalektik anlayışa genel olarak uygun değildir. Mahremiyeti düzenleme kuramına ayrıntılı bir eleştiri getiren Foddy(1984) de, ku-

ramın benzer yönlerini değerlendirerek; hem karşıtlığın iki yönünün yete-
rince ayrıntılı incelenmediğini hem de karşıtlar arası birliğin net ve
inandırıcı olmadığını savunmuştur. Bu nedenle yazara göre, mahremiyeti
düzenleme kuramının sosyal ilişkileri araştırmada kullanılabilirliği müm-
kûn görünmemektedir. Foddy ve Finighon(1980)'a göre mahremiyet, kimliğin
tanımlanması ve korunmasıyla ilişkisi içinde sembolik-etkileşimsel bakış
açısıyla ele alınmalıdır.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız değerlendirmeler ışığında
Altman,Vinsel ve Brown(1981); sosyal girme ve mahremiyeti düzenleme ku-
ramlarını, sosyal ilişkilerin gelişimini ve yönlendirilmesini araştıran
birleştirilmiş bir çerçeve içinde bütünleştirerek, insanın sosyal etkile-
şiminin iki diyalektik sürece göre işlediğini savunmuşlardır:Açıklık-ka-
palılık (openness-closedness) ve durağanlık-değişme(stability-change).
Bu diyalektiklerin zıt ögeleri, birleşmiş ve dinamik bir sistem olarak
işlerler. Karşıtlığın her bir kanadı, sosyal işlerlik açısından aynı öne-
me sahiptir.

Mahremiyetle ilgili tanım ve yaklaşımlar süreç içinde değeri-
lendirildiğinde; kavramın insanın fiziksel dünyayla olan ilişkilerinden çok
sosyal dünyayla ilişkilerini düzenleyen bir süreç olarak ele alındığı
görülebilir. İnsanın sosyal ilişkilerini düzenleyen bir süreç olarak
mahremiyet, kişisel mekan ve alansallık süreçleri arasında bir köprü
durumundadır. Çünkü insan, fiziksel dünyayı kendi mahremiyet ihtiyacına
uygun bir biçimde manipüle eder. Bu anlamda alansallık ve kişisel mekan
kavramları bu düzenleme sürecinde mahremiyet kavramıyla birlikte iş gö-
rürler.

Mahremiyet kavramıyla ilgili tartışmaların birisi, kavramın empi-
rik düzeyde araştırılmasıyla ilgilidir. Wolfe(1980), yapılan az sayıda
çalışmanın araştırmacının kavramı tanımladığı biçimde ölçeklendirildiği-
ni, bu nedenle de insanların özgün mahremiyet anlayışlarına ulaşamadı-
ğını savunmaktadır.Nitekim açık uçlu sorularla gerçekleştirilen çalışma-

ların bulgularından da anlaşılacağı gibi mahremiyet kavramı, geliştirilen kuramların tersine büyük ölçüde tek yanlı bir süreç olarak, yalnızlık ve tek başına olma olarak tanımlanmaktadır.

Bu nedenle üzerinde önemle durulması gereken konu, farklı kültürlerdeki insanların mahremiyet yaşantılarının dinamiklerinin belirlenmesi ve bunun yöntemlerinin tartışılması sorunu gibi görünmektedir. Ayrıca mahremiyet yaşantısının ve davranışının, diğer sosyal davranışlarla ilişkisi de üzerinde çalışılması gereken bir sorundur (Wolfe,1980 ; Holahan, 1986). Bu bakış açılarıyla mahremiyetin çevresel olduğu kadar sosyal psikolojik bir kavram olduğu düşünülebilir. Bu nedenle sosyal psikolojik yaklaşımla , fakat çevre psikolojisinin eklettik ve disiplinlerarası bakış açısıyla incelenmesi uygun olabilir.

Bu bilgilerden hareketle mahremiyetin kültürel ve aynı zamanda evrensel bir süreç olduğu söylenebilir. Altman(1977); Altman ve Chemers (1986) mahremiyetin diyalektik yapısı ve insanın değişmez gereksinimlerinden olması özelliği nedeniyle evrensel, insanın fiziksel dünyayı ve sosyal ilişkilerini düzenleme pratikleri açısından ise kültürel bir olgu olduğunu belirtmektedirler.

Evin Diyalektik Analizi :

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız görüşlerin temel oluşturduğu, ev deneyimini diyalektik dünya görüşü açısından anlamaya yönelik yaklaşımlar, çevre psikolojisinin diğer çalışma alanlarında da görebileceğimiz 1980'lerde gelişen genel yönelimleri yansıtmaktadır. Bu yaklaşımları geliştiren araştırmacılar, çevre-insan ilişkilerini anlama sürecinde kültürün ve kültürü anlama sürecinde çevre-insan ilişkilerinin bir ayna olduğunu belirterek, bu karşılıklılığı en iyi yansıtan mekanların evler olduğunu belirtmişlerdir(Altman ve Gauvain,1981; Altman ve Chemers,1986; Gauvain, Altman ve Fahim,1983; Rapoport,1980,1985; Altman ve Chemers,1980).

Farklı kültürlerde eve ilişkin deneyimin anlaşılmasına ve karşılaşılabilmesi amacıyla yönelik bu yaklaşım, disiplinlerarası ve kültürlerarası yönelimlerin temel bakış açılarına sahiptir. Ayrıca çevre-insan ilişkilerinin bir sistem içinde, mekan, insan ve süreçten kaynaklanan çoklu değişkenlerin birarada ele alınmasıyla anlaşılabilmesi savunulmuştur. Eve ilişkin deneyim, bireyin arzuları ve motivasyonları ile toplumun talepleri arasındaki diyalektik karşıtlıkların, kendi kültürünün bir ögesi olan insan tarafından nasıl algılandığını ve onlarla nasıl başa çıkıldığını göstermesi açısından çok önemlidir. Bu yaklaşıma göre aslında birey-toplum diyalektiği sosyal davranışın pek çok alanında ve insanların mekanla ilişkilerinin farklı ölçeklerinde, spesifik biçimleriyle görülebilir. Altman ve Chemers(1986), kent yaşamını betimledikleri araştırmalarında, kentlerde insan-mekan ilişkilerini bağımsızlık/uyma, yarışma/dayanışma, özkazanıma yönelme/özgecilik gibi diyalektik süreçlerle açıklamışlardır.

Bu yaklaşımın eve ilişkin genel varsayımlarından ilki, evlerin çok farklı çevresel ve kültürel değişkenlerin bir aynası olduğu ve yerleşimin temel ilkelerinin, egemen çevresel ve kültürel yapıyla etkileşim içinde belirlendiğidir. Evler, coğrafik ve kültürel faktörlerin, adaptasyon pratiklerinin, inançların, elle tutulur yansımalarını sunarlar. Kültürün genel öğeleriyle, ev-insan ilişkileri konusunda Rapoport(1969) çok ayrıntılı bir inceleme sunmaktadır.

İkinci varsayım, evlerin, kültürler ve o kültürlerde yaşayan insanların, genel diyalektik karşıtlıklarla başa çıkma tarzlarının görülebileceği yaşama mekanları oluşlarıyla ilgilidir. Yani bireysel gereksinim, istek ve motivasyonlara karşı toplumun talepleri ve gereklilikleri arasındaki karşıtlık. Bireysel etkiler, insanların bağımsız ve eşsiz olma isteği ve çabasıyla ilgilidir; bu etkiler, bireylerin ailelerinin ya da başlıca referans gruplarının kanaatleriyle birleşirler. Aynı zamanda kişinin toplumun bir parçası olmasına, toplumdaki yerini bulmasına yardımcı olan ve kişinin toplumdaki etkilenmeye ve bağımlılığa ilişkin duyarlı-

lığını arttıran etkiler de vardır.

Birey-toplum ilişkisinin taşıdığı bu gerilimin çeşitli yönleri, daha önce sözünü ettiğimiz, sosyal ilişkilerdeki diyalektik yönelime uygundur. Çeşitli toplumlarda, gerek sosyal davranışı, gerekse eve ilişkin deneyimi, bireysel veya toplumsal etkilerin tek başına biçimlendirdiğini söylemek mümkün değildir. Diyalektik yaklaşıma göre, ne bireylerin tüm yaşamlarının kontrol altında tutulduğu bir kültür ne de mutlak bireysel özgürlüğün ve bireyin kendini gerçekleştirmesinin, tamamen bireysel bir yönelimle gerçekleştiği bir yaşama biçimi düşünülebilir. Buradaki genel varsayım, bütün sosyal sistemlerin, bireysel ve toplumsal karşıtlıkların, çeşitli düzeylerdeki etkileşimleriyle oluştuğu varsayımdır. Ayrıca bu karşıtlıklar arasındaki ilişki, bir denge ya da eşitliği içermemektedir; hatta denge ya da eşitlik amaçlanmamaktadır. Karşıtlar arasındaki ilişki kendi biçimiyle, dinamik ve değişken bir süreç olarak sürekli gelişmektedir. Bu değişim ve gelişimin yönünü ve içeriğini belirleyen şey, bireye göre içsel ve dışsal, politik, ekonomik, sosyal ve çevresel etkenlerin kısa ve uzun dönemdeki değişimlerinin dinamizmidir.

Bu genel bakış açılarından hareketle Altman ve Gauvain(1981), bireysellik/toplumsallık(Individuality/Society) genel diyalektiğinin çeşitli kültürlerdeki insan-ev ilişkilerini anlamada kullanılabilecek iki özgül yönünü belirlemişlerdir: Kimlik/Birliktelik ve Ulaşılabilirlik/Ulaşılamazlık.

Kimlik/Birliktelik Diyalektiği (Identity/Communality): Ev, içinde yaşayanların eşsizliğini ve bireyselliğini; bireyler ve küçük gruplar olarak toplumla ve daha geniş anlamda parçası oldukları kültürle olan bağlarını, sınırlarını ve sınırsızlıklarını yansıtır. İnsanın dünyada mekan edinme davranışı gösterdiği günden bu yana, mekanın fiziksel yapısını, ona kendisini katarak dönüştürdüğü söylenebilir. Modern dünyada başka insanlardan farklı bir eve sahip olmak, sosyal istenirliği olan bir yaratıcılık göstergesidir. Bir yandan büyük bir hızla tekbiçimleşen me-

kansal tasarımlar ve sosyal davranış alanında konformizmden söz ederken, bir yandan da insanların evlerini eşsiz kılma çabalarından söz etmek gerekmektedir. Fakat orijinal, eşsiz olma çabası, topluma ayak uyduramayan kişi durumuna düşme riskini de doğal olarak içinde taşır; bu etiket, günümüz insanının eşsizlik ve farklı olma çabasının otokontrolü anlamına gelmektedir. Altman ve Chemers(1986), bu kaygının, içlerinde çok farklı insanlar yaşasa da Amerikan banliyö evlerinin, kabul gören renklerde boyanmalarında açıkça görüldüğünü belirtmektedirler. Ayrıca bu evlerin içinde yaşayanların kimliklerini, özgüllüklerini ve tarihlerini yansıtan her şeyi koruyan arka bahçeleri vardır ve bu arka bahçeler hiçbir zaman caddeye bakmamaktadır.

Ulaşılabilirlik/Ulaşılabilirlik Diyalektiği (Accessibility/Inaccessibility): Ev deneyiminin yansıttığı diyalektiklerin bu yönü, yukarıda sözü-nü ettiğimiz mahremiyet anlayışlarına dayanmaktadır. Evlerin içinde yaşayanların birbirleriyle ve evin dışındaki başkalarıyla kurdukları ilişkilerde sözel ve sözel olmayan pek çok düzenlemeyi içerdiğine ilişkindir. Ev, açıklık/kapalılık diyalektiğinin iki yönünü de içeren araçlar sağlamaktadır. Pek çok kültürde başka insanlara açık olmak, en özel mekanlar olan evleri başkalarıyla paylaşmak, sahip olunması gereken bir değer olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda da insanların özel hayatlarına girmemek, gerekli sınırları koyabilmek; özel biri olmak ve başkalarına özel olmaları hakkını tanımak bir erdem olarak kabul edilir. Evler, farklı kültürlerde bu karşıtlığın dinamizmini ve hayata geçiriliş pratiklerini sunar.

Dovey(1985), evin anlamınınsalt benliği yansıtan yönüyle anlaşıl-
mayacağını, anlamın bir karşıtlıklar dizisinin etkileşiminde yattığını savunmuştur. Dovey'e göre, eve ilişkin diyalektikler öncelikle onun sos-
yal ve mekansal yapısında görülebilir. Sosyal diyalektikler, evin içinde-
kiler ve dışındakilerin karşıtlığının birliğini yansıtan özelliklerdir:
Ben ve diğerleri, özel(mahrem) ve genel(kamusal), kimlik ve toplumsallık.

Mekansal diyalektikler ise, içerde ve dışarda (oda ve ev, ev ve kent), düzen ve karmaşa (aşinalık ve yabancılık, güven ve tehlike, gizil olan ve ortada olan, otonomi ve heteronomi) ve evde ve evin dışında olma (sükunet ve hareket, birliktelik ve özlem) şeklinde ifade edilen, belki de ev deneyiminin en kısa özetini sunan karşıtlıklarla tanımlanmıştır.

Altman ve Gauvain(1981), Altman ve Chemers(1986) ve Gauvain,Altman ve Fahim(1983), bu yaklaşımlarla eve ilişkin deneyimi, kültürlerarası bir yönelimle anlama çabasının "emik" ve "etik" yaklaşımların birlikte kullanılmasıyla başarılı olabileceğini savunmuşlardır. Etnografik araştırmaların ve ev-insan ilişkileri konusunda yapılan önceki çalışmaların bulgularına dayandırdıkları incelemeleri, farklı kültürlerdeki evleri ve ev deneyimini, evlerin lokasyonları ve dış görünüşleri, girişleri ve eşikleri, iç düzenleriyle kullanım biçimlerinin ayrıntılı bir incelemesini sunmaktadır. Bu çalışmada "etik" yönelime, evrensel, teorik çerçeve olarak kullanılan diyalektik yaklaşım temel oluşturmuştur; her kültürün ev deneyimine ilişkin kendi terimlerini kullanmak; özgül inançları, tutumları ve değerlerini dışalamamak da analizin "emik" yanına işaret etmektedir. Emik ve etik yönelimlerin bir arada kullanılması yazarlara göre, hem genel bir teorik çerçeveyi farklı ortamlarda sınama olanağı vermekte hem de kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları sistematik ve genelleştirilebilmeye uygun bir çerçeve içinde anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Eve ilişkin deneyimin anlaşılmasında diyalektik yaklaşımın kullanılması yazarlara göre dört tür araştırma stratejisiyle gerçekleştirilebilir:

- Farklı kültürlerde ev deneyiminin içerdiği diyalektiklerin saptanması ve kültürlere özgü yeni diyalektik süreçlerin belirlenmesine yönelik betimsel araştırma.

- Diyalektik boyutların, bireylerin, toplumların, kültürlerin tarihinde nasıl değiştiğinin; bu değişim sürecinde diyalektik süreçlerin uyuma

veya uyumsuzluğa etkilerinin çözümlenmesine yönelik diyagnostik araştırma.

- Diyalektik süreçlerin farklı yönlerinden biri diğerinden daha mı önemlidir? Bu süreçlerin sosyalizasyonu nasıl gerçekleşir? gibi sorulara yanıt aramaya yönelik teorik araştırma.

- Bu süreçlerin varolan mekansal tasarım modellerini anlamada ve yeni alternatif tasarım seçeneklerini oluşturmada nasıl kullanılabileceğine ilişkin çabalardan oluşacak uygulamalı araştırma.

Fenomenolojik yaklaşımın insan-mekan ilişkisini anlama sürecinde öznel, kişisel olanı anlamamanın önemine yönelik vurgulamalarının, diyalektik yaklaşımın, sosyal-mekansal davranışın çok yönlü dinamik yapısını çözümlenme çabasıyla birleşmesinin, sosyal psikolojide yeni bir yönelimin ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir.

Rappoport(1984)'a göre, diyalektik yaklaşım, sosyal bilimlerin geleceğinin kavramsal özelliklerini etkileyecektir. Yazara göre, özellikle çevre psikolojisinde, bütüncül, ekolojik ve bağlamsal(contextual) modeller çerçevesinde pek çok araştırma alanında oldukça iyi geliştirilmiş yaklaşımları görmek mümkündür.

I.1.3. TRANSAKSİYONAL (BAĞLAMSAL) YAKLAŞIM

Altman ve Rogoff(1987), Stokols(1987), psikolojide, transaksiyonal yaklaşımın ortaya çıkışına geleneksel ve ortodoks olmayan düşünce biçimleri, dünya görüşleri arasında köprü kurma çabasına duyulan ihtiyacın neden olduğunu belirtmişlerdir. Genelde psikoloji, özelde çevre psikolojisi alanlarında insan aktivitesinin bütünselliği içinde ele alınması ve bağlamın rolünün vurgulanması, son yıllarda, üzerinde pek çok tartışmaya yol açan bir ihtiyacı vurgulamaktadır (Tyler,1981; Holdahan,1986; Gergen ve Gergen,1984; Stokols ve Altman,1987; Wapner,1987).

Sosyal ilişkilerin ve eve ilişkin deneyimin betimlenmesi amacına yönelik diyalektik yaklaşıma da temel oluşturduğu söylenebilecek olan bu yönelim, çok yönlü değişkenlerin oluşturduğu karmaşık bağlamlarda gelişen çevre-davranış ilişkilerinin incelenmesinde, genel teorik çerçevelere duyulan ihtiyaçla daha da vurgulanmaktadır.

Bu amaçla Altman ve Rogoff(1987), Dewey,Bentley(1949) ve Pepper (1962,1967)'in fizik, biyoloji ve insan bilimlerinin teori ve araştırmalarında postula olarak varolan, metateorik ve felsefi varsayımları tartıştıkları yazılarına dayanarak, psikolojide varolan başlıca dünya görüşlerini karşılaştırmışlardır(Tablo.1).

Altman ve Rogoff(1987), psikolojinin, çevre psikolojisi dışındaki diğer alanlarında geliştirilen pek çok yaklaşımın, transaksiyonal yaklaşımın temel kabullerine öncülük ettiğini belirterek, özelde çevre psikolojisi içinde, yaklaşımın bazı kabullerini içeren önceki teorik çerçeveler üzerinde durmuşlardır. Alanın öncülerinden olan Ittelson(1973) ve Proshansky(1976)'nın yazılarında, çevre-davranış ilişkilerinin birbirinden bağımsız olarak incelenemeyeceğine; olay, durum ve psikolojik süreçlerin birlikte ele alınması gerektiğine ilişkin vurgulamalara yer verilmiştir.

TABLO.1. KİŞİSEL ÖZELLİK, ETKİLEŞİMCİ, ORGANİZMİK VE TRANSAKSİYONAL DÜNYA

GÖRÜŞLERİNİN GENEL KARŞILAŞTIRMASI

Analiz Birimleri	Zaman ve Değişme	Nedensellik	Gözlemler	Diğer
Kişi, bireyin psikolojik nitelikleri	Genellikle durağanlık varsayılır; varolan işlemlerde nadiren değişim; değişim, çoğunlukla önceden kurulmuş teleolojik (ereksel) mekanizmalara göre ortaya çıkar.	Maddesel nedenler vurgulanır (materyal); neden, fenomene içseldir.	Gözlemler, fenomenlerden çıkarılmış, ayrılmış, objektif ve ayrıdır. Farklı gözlemler tarafından yapılan eşit gözlemlere dayanılır.	Özelliklere ve kişisel niteliklerle birleştirilmiş bir kaç ilkeye göre işlev gören evrensel psikolojik yasalar aramaya odaklanılır; çeşitli psikolojik alanlarda, özelliğin progılanmasına çalışılır.
Parçalar arasındaki etkileşimle; varlıkların temelini oluşturan şeylerin ayrı ayrı ele alınması ve sosyal kişinin ve sosyal ya da fiziksel çevrenin psikolojik nitelikleriyle ilgilidir.	Değişim, ayrı kişi ve çevresel varlıkların etkileşiminden ortaya çıkar; değişim, bazı zamanlar, bazı düzenleme mekanizmalarına uygun olarak ortaya çıkar (homeostasi gibi). Zaman ve değişim aslında fenomeneye bağlı değildir.	Etkili nedenlere vurgu; örneğin, öndurum-sonuç ilişkileri, neden-sonuç ilişkileri fikrine 'itme'.	Gözlemler, fenomenlerden çıkarılmış, ayrılmış, objektif ve ayrıdır. Farklı gözlemler tarafından yapılan eşit gözlemlere dayanılır.	Ögelere ve ögelerin arasındaki ilişkilerle odaklanılır. Sistemin parçalarıyla, değişkenlerin arasındaki ilişkilerin yasalarını arar; ögelerin arasındaki ilişkilerle ilgili kümülatif, toplamsal bilgi yoluyla ve öngörü ve kontrol yoluyla sistemi anlama üzerinde odaklanılır.

Kaynak: Altman, I., Rogoff, B., (1987) World views in psychology: Trait, Interactional, Organismic, and Transactional Perspectives, Stokols, D., Altman, I., (Ed.) Handbook of Environmental Psychology, Vol.1., John Wiley Sons., s.12-13

TABLO.1.1.'İN DEVAMI

<p>Ayrı kişi ve çevre- resel parçalardan oluşmuş bütüncül varlıklar;bütünün niteliklerinden ortaya çıkan ilişki- tişim ve ilişkile- rin oluşturduğu parçalar veya öge- ler,ki onlar par- çaların toplamın- dan daha fazladır.</p>	<p>Değişim,kişi ve çevre- sel varlıkların etkile- şiminden ortaya çıkar. Genellikle düzenleyici mekanizmalara uygun de- ğişme ortaya çıkar. (hemeostasi veya uzun vadeli,dolaysız teleo- lojik mekanizmalar ve ideal gelişim aşamala- rı)</p>	<p>Final nedenlere vurgu,teleoloji, ideal duruma doğ- ru 'çekme'.</p>	<p>Gözlemler feno- menden çıkarılmış, ayrılmış,objektif ve ayrıdır.Farklı gözlemler tara- fından yapılan e- şit gözlemlere da- yanılır.</p>	<p>Bütünü yöneten ilkelere odaklaşma;bilginin bi- rimlerine vurgu,alt sistemlerin hiyerarşi- sine ve bütüncül sis- teme vurgu,sistemin bü- tününün yasaları ve il- kelerini tanımlama.</p>
<p>Görünüşlerin bira- raya getirilmesin- den ortaya çıkan bütüncül varlıklar; öğeler veya ayrı parçalar değil;gö- rünüşler,karşılık- lı bütünlüğü için- de tanımlanıyor;za- mansal,nitelikler bütünün özellikle- rinin doğasındadır, içindedir.</p>	<p>Duraganlık/değişme;psi- kolojik olgunun nite- liklerinde tanımlanır ve olgunun doğasında vardır.Değişim sürekli- lik halinde ortaya çı- kar.Değişimin yönü be- lirir,önceden belirlen- miş değildir(emergent).</p>	<p>Biçimsel nedenler vurgulanır;olgunun biçimi,durumu ve örüntülerinin anla- şılması ve betim- lenmesi.</p>	<p>Görecelidir;göz- lemler,fenomenin görünüşleridir;ol- guya ilişkin fark- lı fiziksel ve psi- kolojik lokasyon- larda ortaya çıkan farklı bilginin gözlemi.</p>	<p>Olay üzerine odaklaş- ılır.İnsan,mekan ve za- manın karşılaştıkları yere odaklaşılır.Olay- ların biçimi ve örün- tünün anlaşılmasına yönelinir;genel ilke- ler aranması düşünce- sine açıktır.Fakat bi- rincil olarak olayla- rın muhasebesine ilgi. Duruma uygun yasa ve ilkelerin pragmatik olarak uygulanması;a- çıklayıcı ilkelerin be- lirilmesi ve öngörü zorunlu değil.</p>

ORGANİZMİK YAKLAŞIM

TRANSAKSİYONAL YAKLAŞIM

Fakat transaksijonal yaklaşımın gelişmesinde Barker'ın "davranış ortamı" (behavior setting) biçiminde ifade ettiği, çevre-davranış ilişkilerinin incelenmesine yönelik yaklaşımın yeri tartışılmazdır (Barker, 1968; Barker, 1987; Wicker, 1987). Barker'ın, ekolojik psikolojinin temel kavramlarından biri olan davranış ortamı, insan-çevre ilişkilerinin dinamik yapısına uygun temel bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, davranış-çevre ilişkileri, ortamın belirlendiği program olarak adlandırılan, olayların belirli bir düzen içindeki sürekliliğiyle, insan ve insanın dışındaki fizik öğelerin, belirli bir senkron içinde birleşmesiyle oluşmuş bir sistem içinde gelişmektedir. Bu bakış açısıyla insan aktivitesi, yerler ve şeylerle ilişkide ortaya çıkmaktadır; bu aktiviteler, sistematik-zamansal dizgeler ve örüntülerin organize olmuş biçimidir. Böylece, Barker'ın sisteminde bağlamın önemi açıkça vurgulanmış olmaktadır. Son yıllarda Wicker (1987)'in, davranış ortamının gelişim sürecini ele aldığı ve bu süreci, aktörler, aktiviteler ve fiziksel/sosyal bağlamlar arasındaki bağlamsal ilişkiler yoluyla tanımlama çabası, ekolojik psikolojiye, transaksijonal boyutunu kazandırmıştır.

Organizmik ve Transaksijonal bakış açıları arasında yaklaşımlarıyla ilginç bir köprü oluşturan Wapner (1981, 1987)'in çevre-davranış ilişkilerini ele alış tarzı, bağlamsal/transaksijonal yaklaşımın pek çok kabulünü içermektedir. Wapner'a göre, insan-çevre ilişkileri, temporal, psikolojik ve çevresel yönleriyle bütünsel varlıklar olarak görülmelidir. Diğer transaksijonal yönelimli araştırmacılara benzer biçimde Wapner'ın da pragmatik, amaca yönelik, işlevsel ve eklektik yaklaşımı vurguladığı görülmektedir.

Rapoport (1982, 1985), farklı kültürlerde evin anlamını tartıştığı yazılarında, çevreyi, mekan, zaman, anlam ve iletişimin sistematik ve karmaşık bir sistemi olarak tanımlanmaktadır. Yazara göre, insan-mekan ilişkilerini anlamak, ancak onun farklı görünüşlerinin birbirinden ayrılamazlığını vurgulayan bütüncül bir perspektifle mümkündür. Yazara göre, bu

bütünsel yapı, deneyimi yaşayanların kendilerinin, roller ve kuralların ve iletişim tipinin farklılaşması nedeniyle, kültürden kültüre önemli de-ğişikliklere uğramaktadır.

Transaksiyonel yaklaşımın temel görüşlerinden biri de, coğrafik-fiziksel özelliklerin, mekanı yaşayanların psikolojik süreçleri ve genel sosyokültürel alanın bir arada görülmesi gerektiğini temel alan bütüncül bakış açısıdır (Stokols,1981; Stokols,ve Schumaker,1981; Stokols ve Jacoby,1984). Stokols(1981), belirli amaçlar, aktiviteler ve süreçlerin etkisiyle, mekanın ve zamanın da katılımıyla oluşan ortamların "öznel ya-şam aşamaları"ndan söz ederek, insan-mekan ilişkilerinin ancak dinamik transaksion'ların çözümlenmesi yoluyla anlaşılabilceğini savunmuştur.

Stokols(1987), transaksiyonel yaklaşımın asıl ayırıcı özelliğinin, insanlar ve onların günlük çevresel ortamları arasındaki veya "bağlam"-lardaki dinamik süreçleri vurgulaması olduğunu belirtmiştir. Yazara göre psikolojide ekolojik bağlamın vurgulanması, 1930'larda Koffka, Lewin, Murray, Tolman ve Brunswick ile başlamaktadır. Ona göre son yıllarda bağ-lamın vurgulanmasını iki ana nedene bağlamak mümkündür: Bu nedenlerden ilki, günümüz dünyasında, insan davranışının oluşmasında, ekolojik etki-lerin giderek önem kazanması, kaynakların sınırlılığının anlaşılması ve genel nüfusun problemlerine artan ilgi nedeniyle, davranışın içinde oluş-tuğu bağlamın gözardı edilemeyişidir. İkinci ve daha akademik olduğu söy-lenebilecek neden ise, davranışın sadece kişisel değişkenlerle açıklan-masının yetersizliğine ilişkindir. Yalnızca halihazır sosyal çevrenin de-ğil tarihsel-kültürel ve coğrafik ortamın insanın günlük aktivitelerini daha iyi açıklayabileceğinin açıkça görülmesidir. Özellikle ikinci neden, Gergen ve Gergen(1984) ve Holahan(1986) tarafından da önemle vurgulanmış-tır.

Yazara göre, transaksiyonel yaklaşımı savunan teorisyenlerin genel olarak paylaştıkları varsayımlar şöyle gruplandırılabilir:

1. Psikolojik fenomen, meydana geldiği mekansal, zamansal ve sosyo-

kültürel ortamıyla ilişkisi içinde ele alınmalıdır.

2. Bireylerin, ayrı ayrı soyut uyaran ve olaylara karşı tepkileri konusuna odaklaşırken, insanların günlük etkinlikleri ve ortamlarının daha molar ve uzun vadeli analizleri, araştırma kapsamı içine alınmalı ve çözümlenmelidir.

3. Çevre-davranış arasındaki genelleştirilebilir ilişkilerin araştırılması kaygısı, psikolojik fenomenin spesifik durumunun analizine ilişkin kaygılar ve duyarlılıklarla birleştirilmelidir.

4. Araştırmaların iç geçerliliğinin yanında, ekolojik ve dışsal geçerliliğinin ölçütü, yalnızca araştırmanın tasarlanması sürecinde değil, araştırma bulgularının değerlendirilmesi ve toplumsal etkinlik içinde uygulamaları sürecinde de gözönüne alınmalıdır.

Stokols(1987)'e göre, bağlamsal bakış açısının altında yatan düşünce asıl olarak içine almak, içermek nosyonudur. Özel bir fenomenin çevresini saran olayların, süreçler tarafından içerildiği düşünülür. Bağlamsal araştırmada ilk adım, çözümlenmeye çalışılacak olan merkezi-hedef (central-target) olguyu tanımlamaktadır. Hedef değişkenler belirlendikten sonraki aşama, hedef fenomenin ortaya çıkışı ve biçimlenişinde önemli etkisi olduğu düşünülen bağlamsal-durumsal değişkenler setini ortaya çıkarmaktadır. Hedef fenomenin ele alınışı sürecinde ise, halihazır durumda ortaya çıkan bütüncül değişkenlere odaklaşılır. Ve bunlar arasındaki ilişkilerin dinamikleri anlaşılmaya çalışılır: Bu bağlamsal olmayan yönelimlerde olduğu gibi, hedefle ya da nedenle çıktılar arasındaki ilişkiye odaklaşmaktan oldukça farklıdır.

Yazara göre, belirli bir hedef değişkene odaklaşılırken, empirik analizde kullanılacak bağlamsal değişkenlerin seçimi, ya açıklayıcı, teorik olmayan bir düzlemde, ya da hedef fenomene ilişkin varsayımların genel olarak belirlendiği teorik bir düzlemde gerçekleşir. İyi geliştirilmiş bir teorinin yokluğunda araştırmacı, hedef değişkenlere ilişkin bir ya da fazla durumsal yönlendiriciye ilişkin denemelerle işe başlayabilir.

Sözü edilen durumsal faktörlere ilişkin data, belirli ölçülerde sağlanmışsa, araştırmacı, bu deneme ve oluşturma işini, hedef ve bağlamsal değişkenler arasındaki empirik ilişkileri test ederek yapabilir. Bu açıklayıcı analiz, hedef değişkeni etkileyen ve üzerinde çalışılmamış durumsal faktörlere ulaşılarak, teori geliştirmenin ilk aşaması için çok yararlı bir rol oynayabilir. Bağlamsal analizin daha güçlü ve sistematik biçimi, durumsal ve hedef değişkenlerin empirik olarak belirlendiği ve araştırma modelinin bağlamsal bir teoriye dayandırıldığı durumda oluşur.

Bağlamsal teorilerin ayırıcı özelliği, onların hedef olguya ilişkin durumsal değişkenlerin karşılıklılığının değişme örüntülerini belirlemesidir; aynı zamanda bu değişme örüntülerinin neden ve nasıl varsayıldığı da açıklanmalıdır. Aksine bağlamsal olmayan teoriler, davranışı araştırılan olgunun bir fonksiyonu olarak açıklar; örneğin Kişisel Özellik (trait) Yaklaşımları bireysel davranışı, kişisel özelliklerin değişimine bağlı olarak anlamaya çalışır; Etkileşimci (interactionist) Yaklaşımlar ise davranışı, biraz daha karmaşık süreçlere bağlayarak, kişiye içsel faktörler ve durumsal faktörlerin ayrı ayrı ele alınarak etkileşimlerine bakmak yoluyla açıklar.

Stokols(1987)'e göre, bağlamsal olan ve olmayan teoriler arasındaki ayırım, çevre psikolojisinin gelecekteki araştırmaları için pragmatik bir strateji önerildiği için de çok önemlidir. Yazara göre, bağlamsal göstergeler, çevre-davranış araştırmalarında genellikle, sonradan aklımıza gelen fikirler olarak değerlendirilebilir. Bağlamsal faktörler, araştırmalarda genellikle, sistematik olmayan ve progılanmayan bir şekilde ortaya çıkar. Örneğin kalabalık deneyimi ve gürültü konusunda yapılan çok sayıda çalışmada, bu kavramlar, ortaya çıktıkları bağlamın dışında araştırıldıkları için insanların farklı tepkilerine ilişkin anlamlı yordamalara ulaşılamamıştır. Bu çalışmaların genel amacı, kalabalık deneyimi ve gürültünün etkilerinin evrensel ölçütlerinin belirlenmesidir.

Bütün bunlar, her araştırmada bağlamsal yaklaşımın kullanılacağı

anlamına gelmemektedir; kimi konular bağlamsal analize uygun olmayabilir. Bu konuda çalışan yazarlara göre, karar verilirken, araştırmanın teorik objektiviteleri, hedef değişkenin durağanlık/değişkenlik düzeyi ve durumsal değişkenlerin gösterdiği çeşitlilik örüntüleri gözönüne alınmalıdır. Ayrıca para, zaman ve araştırmacı-personel miktarı gibi pragmatik değişkenlerin de bağlamsal analize uygun teoriler geliştirilmesi sürecinde önemi açıktır (Altman ve Rogoff,1987; Stokols,1987).

Stokols,1980 sonrası yazılarında çevre-davranış ilişkilerini ele alış tarzında Little(1987)'in "bağlamsal devrim" olarak tanımladığı yaklaşımıyla, insanların yaşama mekanlarıyla ilişkilerinin anlaşılması sürecinde kullanılabilecek yepyeni bir terminoloji geliştirmiştir. Ayrıntılı açıklamaların çok uzun süreceği düşünülerek Tablo.2.de önemli kavramlar kısaca tanımlanmıştır.

Altman ve Rogoff(1987), transaksiyonal yaklaşımın genel teorik düzlemde formüle edilmesinin yanında, empirik araştırmada savunduğu temel, yöntemsel kabulleri belirlemişlerdir. Yazarlara göre, Tablo.1.de sınıflandırılan farklı dünya görüşlerinin, farklı yöntemsel yönelmeler içinde olacağı açıktır. Organizmik ve transaksiyonal yaklaşımlar, bütüne ilişkin vurgulamalarından ötürü betimsel yöntemler, doğal gözlem ve diğer deneysel olmayan süreçlere yönelmişlerdir. Bu transaksiyonal yaklaşımın hiçbir zaman deneysel yöntemi kullanmayacağı anlamına gelmemektedir; özellikle üzerinde çalışılacak bağlam henüz teorik olarak belirlenmemişse, deneysel yöntemlerle durumsal değişkenleri belirlemek gerekebilir. Fakat deneysel yöntemin genel olarak, transaksiyonal yaklaşımın doğasına uygun olmadığı söylenebilir.

Altman ve Rogoff'a göre, transaksiyonal yaklaşımın yönetime ilişkin genel kabulleri şöyle özetlenebilir:

- Transaksiyonal araştırma ortamları ve bağlamları gözönüne alır; her fenomen, ortamlar, katılanların (aktörlerin) aşinalığı sonucu oluşan bütünler olarak tanımlanabilir ve bu anlamda sürecin bağlama içsel olduğu

TABLO.2, İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BAZI KAVRAMLAR, TANIMLAR

Birey-yönelimli yerler veya ortamlar(individual-oriented places or settings): Fiziksel ve normatif özellikleriyle bir kişiden fazlasının kullanımını dışlayan ya da bu davranışı cesaretlendirmeyen yerler, ortamlar.

Grup-yönelimli yerler veya ortamlar:Kişiler tarafından işlevleri, insanların birbirini tanıyabilecekleri ve kurallı bir temelde etkileşim kurabilecekleri biçiminde tanımlanmış olan yerler, ortamlar.

Yere bağımlılık (place dependence) :Kişilerin belirli bir yere veya işlevsel olarak benzer yerlere bağımlılıklarının veya onlarla kendileri arasındaki ilişkilerin güçlülüğüne ilişkin algılarının derecesi.Yere bağımlılık algısı, kişilerin şu anda yaşadıkları yerin kalitesine ilişkin değerlendirmeleri ve karşılaştırılabilir alternatif yerlerin görece niteliği tarafından belirlenen süreçlerin kişilerce değerlendirilmesi sonucunda oluşur.Bu değerlendirmeler, kişilerin amaçlarının önemi, bir alandaki kullanışlı kaynakların miktarı ve kişilerin alternatif yerlerin farkında oluşları ve onlarla aşinalıkları gibi faktörler tarafından etkilenir.Yere bağımlılığın karakteri ise belirli bir yerde karşılanan ihtiyaçların çeşitliliği ve miktarı, yere bağımlılığın zamansal yönleri ve alternatif yerlerin algılanan uygunluğu gibi boyutlarla ilgili algılamalara dayanır.

Yersel anlamlar (place meanings):Belirli bir yerle birleştirilen işlevsel, motivasyonel, değerlendirici enformasyon ve izlenimler.Kişisel anlamlar, bu sürecin tek tek bireyler tarafından yaşanması sonucu oluşur; organize grupların üyeleri arasındaki etkileşim ve iletişimlerle paylaşılan anlamlara dönüşür.İşlevsel, motivasyonel ve değerlendirici anlamlar, bir yerin şu andaki veya olası kullanıcıları tarafından oluşturulan total bir deneyimi, 'fiziksel çevrenin sosyal alanı'nı ortaya çıkarır.

söylenabilir: hiç bir bağlamın geniş bir ranjda genelleştirilebilir olduğu varsayılmaz.

- Transaksiyonel araştırma, bir olayda, katılanların-aktörlerin perspektifini anlamayı amaçlar: İnsanların ortamlara aşinalığı, onların bilgileri, beklentileri, normları ve davranış tarzlarıyla biçimlenir. Bu anlamda transaksiyonel yönelimli araştırma, katılanlar açısından olgunun anlamını keşfetmeye yönelir. Bu kabul, hem yöntemsel hem de teorik saptamalar sürecinde önemli ve geçerlidir.

- Transaksiyonel araştırma, olgunun bir görünüşü olarak gözlemcinin bakışını anlamaya çalışır: Aktörler gibi, gözlemcilerin de konumları, rolleri, bakış açıları nedeniyle olayın bir parçası olarak rol aldıkları söylenebilir. Bu durum, olgunun kendisi araştırılırken göz önüne alındığı gibi, araştırmacı da bir gözlemci olarak kabul edilebilir ve onun da olayın anlaşılmasındaki konumu değerlendirilmeye çalışılır.

- Transaksiyonel araştırma süreç ve değişim üzerinde çalışılmasını vurgular: Devam eden psikolojik sürecin kendiliğinden içerdiği değişim anlaşılmaya çalışılmalıdır.

- Transaksiyonel yaklaşım, psikolojik neden-sonuç sürecinin ölçümünün ve sürece ilişkin göstergelerin göreceli olduğunu kabul eder. Bir çalışmanın sonuçlarından diğerine genellenebilecek olan şey, ölçümler, teknikler ya da süreçlerin kendisi değil, araştırmanın temelini oluşturan yapı ve kuramdır.

- Transaksiyonel yaklaşım yöntemsel eklektisizmi vurgular: Sistematik görüşme tekniklerinden, deneysel çalışmalara kadar geniş bir yelpazede, bağlama uygun yöntemin ve tekniklerin ve olabildiğince birden fazla tekniğin birarada kullanılması, psikolojik fenomenin doğasına ilişkin en uygun bilgiyi sağlayacaktır.

Yukarda temel görüşlerini kısaca özetlemeye çalıştığımız transaksiyonel yaklaşım, kuşkusuz diğer bakış açılarında olduğu gibi psikolojik araştırma için genel anlamda bir model, bir bakış açısı önermektedir. Bu

açından bakıldığında yaklaşımın, psikolojide bugüne kadar gelinen noktada geniş bir değerlendirmeye dayandığı ve varolan birikimin, bundan sonrası için yeni çerçeveler sunulması anlamında kullanıldığı söylenebilir.

Aşağıda transaksiyonal bakış açısına örnek oluşturabileceği düşünce- siyle sosyal ilişkilerin ve eve ilişkin deneyimin irdelenmesi amacıyla geliştirilmiş bazı modeller sunulmuştur.

Christmas Street Çalışması:

Oxley ve arkadaşları(1986) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada yılbaşı kutlamalarının yapıldığı bir sokakta, sosyal ağların/sosyal sistemlerin transaksiyonal yaklaşım yoluyla araştırılması amaçlanmıştır. Sosyal ağların çokboyutluluğu içinde gelişen karşılıklı ilişkiler süreci yazın ve yılbaşı mevsiminde analiz edilmiştir. Transaksiyonal yaklaşımın temel belirlemelerine uygun olarak, sosyal ilişkilerin oluşturduğu bir sistem olarak sosyal ağlar (social networks), salt insan gruplarının karşılıklı ilişkileri olarak değil, grupların üyeleri olarak tek tek bireylerin demografik özelliklerinin; insanlar arasındaki ilişkilerin farklı türlerinin; belirli bir fiziksel ve çevresel bağlam içinde gelişen çokyönlü oluşumları olarak ele alınmıştır. Sosyal ağlar, içinde geliştikleri fiziksel çevreyle birleştirilebilecekleri gibi, çeşitli mekansal varyasyonlarla bağlantılı davranışlar biçiminde de yansiyabilirler; bu anlamda sosyal ağların lokasyonu, onların durumsal ve çevresel altyapılarını oluşturması nedeniyle önemlidir.

Bu çalışmada ayrıca, sosyal ağlar, zamansal özellikleri açısından da kavramsallaştırılmıştır. Sosyal ağlar, zamana ve koşullara bağlı olarak dinamik bir değişim süreci içindedirler; değişim sosyal yapıyı oluşturan insan ilişkilerinin bir ya da birkaç boyutunda görülebileceği gibi, sistemi oluşturan parçaların sürekli yeniden biçimlenmesi şeklinde de görülebilir. Bu genel kabuller doğrultusunda, yılbaşında çok yoğun törenlerin, kutlamaların yaşandığı bir sokakta yaşayan insanlar arasındaki ilişkilerin, maddi nesnelere ve hizmetlerin değişimi ve daha yakın sosyal des-

tek süreçlerinin saptanmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bundan başka, semte, insanlara, evlerin birbirine benzerliğine/farklılığına, mahremiyet ihtiyaçlarına yönelik tutumlar saptanmıştır. Sosyal ağların ögeleri tutum ve atıflar ve çevresel davranışlar, demografik özellikler ve fiziksel yakınlık ölçütleri de gözönüne alınarak, sosyal sistem bütüncül bir yapı olarak ele alınmıştır.

Yılın iki farklı mevsiminde 29 aileyle görüşülerek tekrarlanan araştırmanın sonuçları, yapısal analiz(structural analysis) yoluyla çözümlenmiştir. Araştırmanın bulguları, iki mevsimde sosyal ağların yapısının ve sistemi oluşturan ögelerin, benzerlikler ve farklılıklar gösterdiğini, bireysel ve toplumsal yönelimlerin değiştiğini ve semte ilişkin tutumların görece olarak stabilite gösterdiğini ortaya koymuştur.

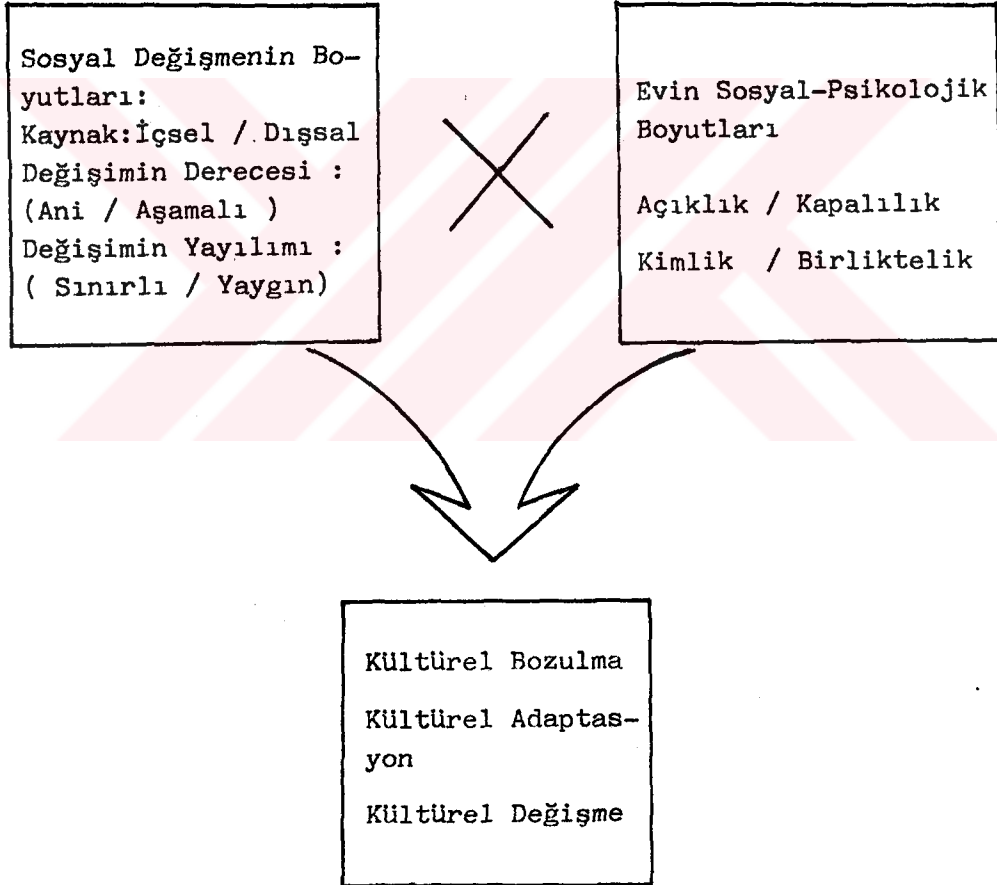
Evle İlişkisi İçinde Sosyal Değişme:

Transaksiyonel bakış açısının temel oluşturduğu bir başka çalışmada Gauvain, Altman ve Fahim(1983), eve ilişkin diyalektik analizin temel varsayımlarından da yararlanarak, farklı kültürlerde evle ilişkisi içinde sosyal değişmeyi incelemişlerdir.

Fahim'in 15 yıl süresince Mısır'da göçe zorlanan ya da kendi isteğiyle yer değiştiren farklı kültürlerde yaptığı çalışmaların verilerine ve Amerikan Kızılderilileri'nin yer değiştirme süreçlerine ilişkin etnografik dataya dayandırılan değerlendirmelerin yapıldığı bu çalışmada, aileler, topluluklar veya gruplar açısından, yeni durumlarla başa çıkma ve adaptasyon pratikleri, evlerin açıklık/kapalılık ve kimlik/birliktelik diyalektikleri araştırılmıştır. Yazarlara göre evler, ailelerin veya kültürlerin sosyal örgütlenme ve istikrarlılıklarını korumaya yönelik karmaşık davranış örüntüleri sunmaktadır. Kültürler statik olmadıkları gibi sürekli bir evrim ve değişim içindedirler. Sosyal değişme, diğer kültürlerle ilişkiler, yeni teknolojiler, iklim ve doğal kaynaklardaki değişmeler nüfusun genel hareketiyle ilgili pek çok konuya bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu çalışmada, sosyal değişimin eve ilişkin deneyimi nasıl

etkilediği, sosyal değişmeyle bağlantılı olan hangi faktörlerin ev deneyiminin farklı diyalektiklerini hangi yönde etkilediği gibi sorulara yanıtlar aranmıştır. Evle ilişkide sosyal değişmenin üç yönü ele alınmıştır: Değişimin kaynağı, değişimin derecesi ve değişimin yayılımı. Bu modellerle ilgili şekil aşağıda sunulmuştur.

ŞEKİL.1. SOSYAL DEĞİŞMENİN EVLE İLİŞKİSİ İÇİNDE TEMSİLİ

Kaynak :Gauvain,M.,Altman,I.,Fahim,H.. (1983) Homes and social changes, Environmental Psychology,Directions and Perspectives,Faimer and Galler (Ed.),Praeger Special Studies, s.187

Çalışmanın sonuçları, yeni yerleşim bölgelerinin ve evlerin geleneksel kültürün etkisiyle biçimlenmiş olan bireysel özgüllüğün ifadesine kolayca izin vermediğini; gerek insanların sosyal ilişkilerinde gerekse aile içi ilişkilerde geleneksel etkileşim pratiklerinin gerçekleştirilmesine engel olduğunu göstermektedir. Bu sürecin, sosyal değişimin kaynağının dışsal, derecesinin ani ve yayılımının geniş olduğu durumlarda kültürel bozulmayla sonuçlandığı belirtilmiştir.

I.1.4. EV ve YERLEŞİM ÇEVRESİNE İLİŞKİN DOYUM

İnsanların yaşama çevrelerine ilişkin değerlendirmelerinin, yaşanan çevrenin pek çok farklı boyutu ele alınarak araştırılması mümkündür. Konut ve konut bölgesi olgularının sosyal-psikolojik yönleriyle ele alınması sürecinin çok yönlü oluşu, araştırma sürecini hem teorik hem de empirik açıdan karmaşık hale getirmektedir. Farklı bilim dallarının konut ve yerleşimin değerlendirilmesi konularını ele alışını, 19. yüzyılın sonlarına kadar daha çok bu olguların yapısal, sağlık ve toplumsal planlamayla ilişkisi içinde gerçekleştirmiştir. Yaşam kalitesinin sosyal psikolojik dinamikleri açısından ele alınmaya başlamasıyla birlikte, insanların yaşadıkları çevrelere ilişkin tutum ve değerlendirmelerinin genel yaşam kalitesinin belirlenmesindeki rolü önem kazanmaya ve araştırma konusu olarak belirlemeye başlamıştır (Hempel ve Tucker,1979; Tognoli,1987; Zube ve Moore,1987).

Yaşama çevresinin daha çok mimari özellikler, yerleşimin yeri ve temel sosyal-fiziksel kolaylıkları açısından değerlendirilmesi, uzun süre olguyu açıklamada temel değişkenler olarak kabul edilmiş; yerleşim bölgesinin ele alınan bu değişkenler açısından iyileştirilmesi temel pratik amaç olarak görülmüştür.

1970'lerde çevre psikolojisi, insan-çevre ilişkilerini anlama sürecinde insandan ve çevreden kaynaklanan değişkenlerin karşılıklı etkileşimini vurgulayan yaklaşımlar temelinde gelişmiştir. Daha sonra, yaşanan çevreye ilişkin deneyim, giderek fizik çevrenin sosyal psikolojisini yapmaya yönelik teorik çerçeveler temelinde ele alınmaya başlanmıştır (Werner,1987). Bu bakış açısının temelinde, insanın yaşadığı mekana ilişkin tutum, değerlendirme ve tercihlerini belirleyen değişkenlerin, insandan ve mekandan kaynaklandığı düşüncesi yatmaktadır. Yaşanan çevrenin salt fiziksel özelliklerinin ya da onların insanda yarattığı psikolojik

yaşantıların tek başına ele alınması ve bu süreçlere ilişkin düzenleme çabaları çevresel deneyimi bütünlüğü içinde anlamada yeterli olmamaktadır. Son yıllara kadar bu alanda yapılan çalışmaların çoğunda Stokols ve Schumaker(1981)'in "subjektivist ve objektivist" olarak ifade ettikleri bu iki bakış açısını görmek mümkündür.

Yaşama çevrelerinin değerlendirilmesi sürecinin böyle bir anlayışla, yani çevrenin fizik özelliklerinin ya da insanda olup bitenlerin ayrı ayrı ele alınarak araştırılmasının biraz da "ev" ve "konut" kavramlarının ayrı ayrı kavramsallaştırılmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Ev'in insandan kaynaklanan değişkenler açısından özel, kişisel bir deneyim olarak, konutun ise daha somut bir çerçevede genel bir deneyim olarak ele alınması, bu iki olguya ilişkin çalışmaların ele aldığı değişkenlerin yapısını farklılaştırmıştır. Bu araştırmaların bir kısmında evin, içinde yaşayanlarca değerlendirilmesi, ev ya da çevresinin özellikleri ya da sahip olduğu fiziksel, sosyal kolaylıklara bağlı olarak (evdeki kullanım alanlarının miktarı, bahçeli-bahçesiz oluşu, trafik gürültüsü, yüksekliği v.b.) çözümlenmiştir. Bir başka grup araştırmada ise evin, çevresinin ya da mekanı kullananların bireysel ve sosyal farklılıklarına bakılmaksızın, mekan-insan ilişkisi, insanların algılamaları ve tercihlerine ilişkin psikolojik süreçlere bağlı olarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Ev ve konut kavramlarına ilişkin farklı yaklaşımları tek bir çerçevede birleştirme çabaları, çevre psikolojisi içinde son yıllarda geliştirilen yukarıda özetlemeye çalıştığımız yaklaşımların da yönlendirmesiyle, mekan deneyiminin sosyal psikolojik değişkenler çerçevesinde ele alınması sonucunu doğurmuştur. Bu noktadan hareketle yaşama çevrelerine ilişkin deneyimin çözümlenmesine yönelik çalışmaların aşağıdaki başlıklar altında toplanması mümkündür:

- Yaşama çevrelerine ilişkin bilişsel değerlendirmeler, algılar ve tercihler.

- Yerleşim bölgesinin kalabalık, yoğunluk ve mahremiyet deneyimleri

açısından değerlendirilmesi.

- Grup kimliği açısından yerleşim deneyimi (yaşlılar, çocuklar v.b.).
- Kentiçi ve kentlerarası hareketlilik, göç ve yeni yerleşim bölgesi arayışlarının genel dinamikleri.
- İnsanlararası ilişkiler ve komşuluk açısından yerleşim.
- Konut olgusunun ve yerleşime ilişkin deneyimin sosyal yapıyla ilişkisi.
- Cinsiyet rolleri açısından yerleşime ilişkin deneyim.

Çevre psikolojisinde insan-çevre ilişkilerinin anlaşılmasına yönelik farklı çalışma alanlarında geliştirilen teorik yaklaşımların, yerleşim çevrelerine ilişkin deneyim alanında test edilmesine ya da genel yerleşim problemlerine ilişkin çözümler üretmeye yönelik bu araştırmalarda özgün teorik çerçevelerden çok, sosyal psikoloji ve çevre psikolojisinin yerleşik kavramsal çerçeveleri kullanılmıştır.

Bu bölümde yerleşim çevrelerinin farklı yönleriyle ele alındığı yukarıda genel başlıkları sunulan araştırma alanları tek tek ele alınmayacak; araştırmamızın konusunu oluşturan yerleşim çevreleriyle ilgili doyum başlığı altında yapılan çalışmalarda kullanılan teorik çerçevelere temel oluşturduğu düşünülen bazı kavramlardan genel olarak sözedilecektir.

Çevre psikolojisinde insan-mekan ilişkilerini çözümlmeye yönelik çabaların, öncelikle insanların fizik mekandan kaynaklanan uyarınları nasıl algıladığı ve onlara ilişkin zihinsel temsillerin nasıl oluştuğu sorusuna yanıt aramakla başladığı söylenebilir. Algı psikolojisinin sağladığı bilgi birikimi, psikolojinin fizik çevreye açılan ilk penceresinin, çevrenin algılanması konusuna yönelmesini rasyonel kılmaktadır. Çevre psikolojisinin başlangıç döneminde çevrenin algılanması, bir yer ve bir gözlemci gerektiren ve tarafların karşılıklı ilişkisine dayalı bu süreç, daha çok bireyde cereyan eden yönüyle ele alınmıştır (Lynch,1960; Beck ve Wood,1974; Milgram,1976).

Daha sonraki yıllarda önceleri bilişsel haritalama yöntemleriyle anlaşılmaya çalışılan bu sürece ilişkin, çevresel değerlendirme ifadesinde (appraisal-assessment) kavramsallaştırılan bakış açısının mekana ilişkin deneyimini anlamaktan çok bireyin anlaşılmasına yönelik olduğu söylenebilir (Gifford,1987). Çevresel saptama ya da değerlendirme, genel olarak altı tür kişisel izlenime dayandırılmaktadır: Tanımlamalar, betimlemeler (description), değerlendirmeler (evaluations), güzelliğe,estetiğe ilişkin yargılar (judgments), duygusal tepkiler (emotions), anlamlar (meanings) ve bireyin fiziksel ortamla ilgili olarak geliştirdiği ilgililik tutumları (attitudes of concerns) (Gifford,1987).

Çevreye ilişkin tanımlamalar, değerlendirmeler ve yargıların anlaşılması sürecinde, eğer amaç kişilerin günlük yaşama mekanları hakkında nasıl düşündüklerini anlamaksa, hangi stratejilerin üzerinde durulacağı konusu özellikle ilgilenilen alanlardan birisi olmuştur (Craik,1968; Gifford,1975). Craik(1968), mimari çevrenin tanımlanmasında ve değerlendirilmesinde kullanılabilir, mimari bağlamda anlamlı ve uygun olan teknik özelliklerden ziyade, sıradan insanın öznel tanımlamalarını ortaya çıkarabilecek bireysel kriterlere dayalı değerlendirme ölçütlerinin kullanılması gereğine işaret etmiştir. Yazara göre bu anlamda kullanılabilir en iyi teknik, serbest çağrışım ya da açık uçlu sorularla değerlendirmeler olmaktadır. Bununla birlikte amaç, gözlemcinin ortamın bazı özel yanlarına ilişkin düşüncelerini öğrenmek olduğunda, standardize edilmiş tanımlama setlerinin kullanılması uygun olabilir.

İnsanların fiziksel çevrenin ve yaşama mekanlarının çeşitli boyutlarına ilişkin tanımlama ve tercihlerinin yaş, cinsiyet, kültürel özellikler gibi değişkenler ve pencereli olup olmama, yükseklik-alçaklık, aydınlık düzeyi, doku ve renk özellikleri, doğal ve yeşil alanlara yakınlık gibi fiziksel değişkenlere bağlı olarak farklılaştığını gösteren pek çok araştırma vardır (Nasar,1983; Wohlwill,1976; Wheeler,1985; İmamoğlu, 1979; Im,1984).

Çevresel değerlendirme ve tercihlerle ilgili diğer bir yaklaşım gözlemcinin katkısını ön plana çıkarırken, gözlemcinin bireysel özelliklerinden çok, pek çok kişi tarafından paylaşılan bilişsel süreçlere yoğunlaşmaktadır. Kaplan ve Kaplan(1982), çevresel tercihleri çözümlmek amacıyla geliştirdikleri model çerçevesinde, insanların savunma, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılayan görüntüleri tercih ettiklerini savunmuşlardır. Bu ihtiyaçlar, yaşanan ana ya da geleceğe ilişkin olabilir. Herhangi bir görüntüye ilişkin tercih, görüntüden anlam çıkarma gereksinimi ile görüntüye karışmak, onu içermek gereksinimlerinin fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Yazarlar, tercihlerin kavramsallaştırılmasında bireysel ve çevresel değişkenlerin karşılıklı ilişkisi sonucunda oluşan dört tür görüntü (scene) tanımlamıştır:

1. Açık görüntüler: Gözlemcinin öğelerini o anda, hemen düzenleme ve yapılandırmasına imkan veren görüntüler.
2. Karmaşık görüntüler: Gözlemciyi uğraştıracak tarzda birçok karmaşık bilgi ve öğeyi içeren görüntüler.
3. Okunaklı görüntüler: Gözlemciye kaybolmayacağı ya da yönünü şaşır-mayacağı izlenimini veren görüntüler.
4. Esrarengiz, gizemli görüntüler: Gözlemcinin görüntü içinde araştırmayı, macerayı sürdürmesi halinde öğrenebileceği çok şey olabileceğini hissettiren görüntüler.

İnsanın fizik çevreye ilişkin değerlendirme ve tercihlerini etkileyen bu özellikleri birbirleriyle ilişkisi içinde ele alan araştırmacılar, amaca yönelik fonksiyonel olduğu söylenebilecek bakış açılarını "bilişsel affordance" kavramıyla tanımlamışlardır.

Fiziksel çevrenin tanımlanması ve değerlendirilmesinde ele alınan bir başka boyut da duygulardır. Çevresel saptamada duyguların yeri konusunda en önemli çalışmalarından birisini gerçekleştiren Mahrabian ve Russell(1974)'a göre, duygular, bir yanda çevre-birey ve diğer yanda dav-

ranışın bulunduğu bir bağlamda ara değişkenler olarak tanımlanabilir. Yazarlara göre, birbirinden bağımsız üç temel duygusal tepki ortaya çıkmaktadır: Hoşlanma (pleasure), uyarım (arousal), başatlık (dominance). Bu yaklaşımın temel kabullerine göre, çevresel değişkenler (ışık, ses v.b.) ve bireysel özellikler birlikte bireyin belirli bir ortamda hissettiği hoşnutluk, uyarım ve başatlık duygularının düzeyini etkilemektedir. Bu duygular da ortamı reddetmeye ya da keşfetmeye yönelik davranışları, performansı ve o ortamdaki sözel olmayan iletişimlerini, bunlara benzer temel aktiviteleri güçlü bir biçimde şekillendirmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle insan-mekan ilişkilerinde duyguların yerini belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışmalarda yerlerin, mekanların ortaya çıkardığı duyguların, mekana ilişkin genel bilişin oluşmasında etkili olan affektif yanı oluşturduğu (Russell ve Lanius,1984); hoşlanma, uyarım ve başatlık boyutları içinde başatlığın bir temel duygusal deneyim olarak hoşlanma ve uyarımdan daha az etkili olduğu (Russell, Ward ve Pratt,1981) belirtilmiştir. Ayrıca duyguların oluşturduğu affektif değerlendirmelerin, adaptasyon düzeyiyle ilişkisinin araştırıldığı bazı araştırmaların sonuçları, adaptasyon düzeyine bağlı olarak bu değerlendirmelerin farklılaştığına işaret etmektedir (Russell ve Lanius,1984; Helson,1964):

Russell ve Lanius'un modelindeki sosyo-fiziksel vurgu dikkati çekerken, Canter(1983)'in geliştirdiği bir başka çevresel değerlendirme modelinde bilişsel yapı vurgulanmaktadır. Canter'a göre bir yere ilişkin değerlendirme, onunla kurulan ilişkinin farklı düzeylerinde, farklı amaçların gerçekleştirilmesine yardımcı olmasının derecesine göre biçimlenir. Yazara göre bir yerin değerlendirilmesi üç açıdan anlaşılabilir: Yer in sosyal, mekansal ve hizmet açısından sundukları; yerle etkileşimin düzeyi ve yerle kurulan ilişkinin kişi için ne kadar odak noktası oluşturduğu ve belirgin olduğu.

Çevresel değerlendirme sürecine konu olan yere, mekana ilişkin bireylerin ilgililik düzeyi de, çevreye karşı oluşturulan tutumlarla iliş-

kisi içinde ele alınan bir başka boyuttur. İlgililiğin ölçülmesi genellikle çevreye karşı tutumların ölçülmesi anlamında ele alınmış (Moloney ve ark.,1975) ve tutumun üç bileşeni vurgulanmıştır. Kognitif, affektif ve konatif bileşenler. 1970'lerde ekolojik sorumluluk konusunun önem kazanmasıyla birlikte ele alınan çevreye karşı tutumlar konusu, daha çok kişilerin dolaylı olarak ilişkili oldukları -kentler, doğal ortamlar gibi- fiziksel çevreler açısından araştırılmıştır. Çevreye karşı tutumların sosyo-demografik değişkenler açısından farklılaştığına ilişkin pek çok veri olmasına karşın Samdahl ve Robertson(1989), çevreye karşı ilgi ve sorumluluğun daha çok inanç sistemleriyle ilişkili olduğunu savunmuşlardır. Pratik sonuçları açısından ise, tutumlara ilişkin diğer araştırma alanlarında olduğu gibi, self-report ölçümlerin genel zaafalarını ve tutum-davranış arasındaki ilişkilerin tartışılabilirliğini içinde taşımaktadır.

Psikolojinin farklı alt alanlarında ve çevre psikolojisinde geliştirilen yukarda kısaca özetlemeye çalıştığımız daha çok genel mekanlara ilişkin deneyimi çözümlenmeye yönelik kavramların ve teorik çerçevelerin, özelde yaşama mekanlarına ilişkin doyumun (residential satisfaction) araştırılmasında kullanılan bakış açılarının genel çerçevesini oluşturduğu söylenebilir.

Genel bir deyişle yaşadığınız yerde mutlu musunuz? Burada yaşamaktan hoşnut musunuz? Yaşamaktan hoşlanacağınız yerin özellikleri nelerdir? İdealinizdeki yerleşim çevresi nasıl bir yerdir? gibi soruların yanıtlarını bulmaya yönelik çalışmalar, genel olarak yerleşim çevresiyle ilgili doyum başlığı altında ele alınmıştır.

Bir evin ya da yerleşim çevresinin içinde yaşayanlarca değerlendirilmesi süreci kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Bu sürecin hangi yanıyla ve hangi yöntemlerle ele alınıp çözümleneceği sorusuna verilen yanıtların bu alanda yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde, oldukça farklılaştığı görülmektedir. Aynı teorik çerçeveden hareketle yapılan çalışma-

ların yöntemsel açıdan farklılaştığı (self-report teknikler ya da davranış gözlemine dayanan yöntemler), metodolojik açıdan farklı düzeylerde sofistike oldukları söylenebilir. Weidemann ve Anderson(1985), yerleşim çevrelerine ilişkin doyumu çözümlenmeye yönelik genel değerlendirmelerinde, Ajzen ve Fishbein(1981)'in genel tutum modelinin bu konudaki temel bakış açısını oluşturduğunu belirtmişlerdir.

İnsanların evlerine ilişkin değerlendirilmelerinin nasıl yorumlanabileceği üzerine düşünüldüğünde test edilmesi gereken ilk sorunun, insanların ev ortamlarına nasıl tepki verdiklerinin anlaşılması olduğu söylenebilir. Yazarlara göre, Ajzen ve Fishbein'in, "age-old trilogy" olarak ifade ettikleri, insanların herhangi bir sosyal objeye tepkilerinin üç genel kategoride yapıldığına ilişkin görüşleri bu soruyu yanıtlamak için oldukça kullanışlıdır. Bu kategoriler tıpkı diğer sosyal-psikolojik tutum objeleri gibi, sosyal-fiziksel objeler olarak kabul edilebilecek yerleşim çevreleri için de geçerlidir. Bu boyutlar insanların evlerine ilişkin tepki verme yollarını öğrenmemizi sağlayacağı gibi, bir konutu ev olarak değerlendirmenin dinamiklerini anlamamız için de kullanışlıdır. Bu üç boyutun yerleşim çevrelerine ilişkin doyum araştırmalarının teorik çerçevelerinin test edilmesi ve geliştirilmesi için olduğu kadar, insanların evlerine ilişkin değerlendirmelerini konu alan önceki araştırmaların organizasyonu için de yararlı bir perspektif sağladığı belirtilmiştir.

Yazarlara göre, bu üçlü içinde affekt heyecansaldır; genel duygusal tepkiler bütünü anlamındadır. Ek olarak değerlendirici bir tepkidir de; çünkü affekt, birleşme değeri, bağdeğer (valance)'e, yani pozitif veya negatif bir değerle birleşme özelliğine de sahiptir. Gerçekte affekt, tek bir tepkinin sunumu değil, tepkilerin bir kategorisinin sunumudur. Sözü edilen üçlü kategorinin tümü için olduğu gibi affekt tepkisinin de farklı ölçeklerdeki insan-mekan ilişkileri için değerlendirilmesi mümkündür. Böylece biz affekt'i, mesela evin belli bir bölümü, odalar, eşyalar, evde yaşayanlar ya da evdeki olaylarla ilgili olarak ele alabileceğimiz

gibi, daha genel, daha geniş ölçekli mekanlarla ilişkileri araştırırken de değerlendirebiliriz. Affektif tepkiler yalnızca fiziksel çevreyle ilgili anlamlar taşımazlar; sosyal-fiziksel çevrenin, birey ve çevreden kaynaklanan uyaranların buluşma noktasında ele alınmasına imkan sağlarlar.

Bu biçimde bakıldığında, yerleşim çevrelerine ilişkin doyumun, insanların yaşadıkları yerle ilgili olarak hissettikleri olumlu ya da olumsuz duygularına ilişkin tepkilerinin affekt ögesini oluşturduğu söylenebilir. Yani affekt, insanların yaşadıkları sosyal fiziksel çevreye ilişkin genel duygusal tepkilerinin bir bütün olarak temsil edilidir. Bu aynı zamanda insanların çevrelerine tepki vermelerinin üç biçiminden birisi olarak affektif boyutun, insanın yaşama çevrelerini değerlendirme sürecinde doyum'u (satisfaction) oluşturduğu anlamına gelmektedir.

Doyumun çözümlenmesine ilişkin ilk modellerden birisini oluşturan Francescato ve ark. (1974), insanların yaşadıkları yere ilişkin doyumlarının temel belirleyicilerini saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada, doyum ve affekt'i farklı değişken kategorilerinin bir fonksiyonu olarak ele almışlardır:

- Evde yaşayanların objektif karakteristikleri (yaş, cinsiyet, önceki ev deneyimi v.b.),
- Ev ortamının objektif karakteristikleri,
- Evin üç özelliğine ilişkin olarak içinde yaşayanların algı ve inançları (fiziksel çevresel özellikler, konutun yönetimi, komşuluk ilişkileri).

Weidemann ve Anderson(1985)'a göre, bu modelde doyumun belirleyici değişkenleri olarak kullanılan algılamalar ve inançlar, üçlemenin ikinci bölümünü oluşturmaktadır: Biliş (cognition)

Bu modele ek olarak Marans ve Rodgers (1975), fiziksel çevrenin objektif karakteristiklerinin nesnel ölçümlerinin, bir bağımsız değişken grubu olan, kullanıcıların bunlara ilişkin algı ve inançlarıyla farkının anlaşılması anlamında ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Marans ve Spreckelmeyer(1981), objektif koşullar, öznel algılamalar ve tutumlara dayalı deneyimler ve doyum arasındaki ilişkileri çözümlemede daha geniş bir model sunmuşlardır. Bu modele göre, nesnel çevresel özellikler ve bunların algılanmalarına ilişkin süreçler çevreye ilişkin doyumunu oluşturmaktadır. Çevresel doyum ise o çevreye ilişkin davranışa yolaçmaktadır. Bu çerçevede, çevresel özelliklerin değerlendirilmesi ve algılanması yoluyla oluşan kişinin doyumunu tanımlarken, belirli bir çevrenin objektif karakteristiklerinin ele alınması yoluyla da fiziksel çevreyi bir veri olarak ele almaktadır. Ayrıca, bu çerçevede üçlemenin diğer elementini de sunmaktadır: Davranış. Kişinin davranışı, dolaysız olarak doyumundan, dolaylı olarak da çevrenin kendisinden gelen objektif özelliklerden ve bunların bireyce algılanan ve değerlendirilen biçimlerinden etkilenmektedir. Bu modelde doyumun, hem yerleşim çevrelerinin kalitesinin genel olarak değerlendirilmesinde, hem de davranışın prediktörü olarak hizmet ettiği kabul edilmektedir.

Marans ve Spreckelmeyer(1981)'in modeli, zımni olarak da olsa üçlü tepki verme biçiminde ifade edilen tutum modelinin tamamını kapsamaktadır. Fakat tabii ki, sosyal psikolojinin tutumlarla ilgili zorluklarını taşımaktadır. Sosyal psikoloji literatüründe üzerinde en çok tartışılan ve ayrıntılı bilgi bulunan konulardan biri olan tutum-davranış ilişkileri konusunda, henüz tutumların dolaysız olarak aynı yönde davranışa yol açtığı sonucunda anlaşmaya varılamamıştır. Ajzen ve Fishbein(1981), bir aracı değişken kullanarak, davranışa ilişkin niyet (behavioral intention) kavramıyla, tutumun davranışa en çok yaklaştığı noktayı tanımlamaya çalışmışlardır. Araştırmacılara göre, bir objeye karşı olumsuz tutumu olan birisinin halâ ondan uzaklaşmaması ve buna niyetinin olmaması mümkündür. Davranışsal niyetler, bir kişinin aktüel davranışıyla affektif tepkisi arasındaki aracı-birleştirici değişken olarak görülebilir. Ayrıca affekt'in davranışın belirleyicisi olabilmesi için, davranışın mümkün olması gerekmektedir. Davranış iradi olarak birey tarafından seçilmiş olmalı; ay-

rica kişi davranışı yapabilmeye muktedir olmalıdır. Burada muktedir olmak ifadesi çok geniş bir içerik taşıyacak biçimde, fiziksel, sosyal, finansal ve demografik değişkenler tarafından belirlenebilecek bir kapsam-içinde kullanılmaktadır.

Weidemann ve Anderson(1985), nceki modeller ve Fishbein ve Ajzen'in tutum modeline dayandırdıkları genişletilmiş bir model sunmuşlardır. Bu model Şekil.2.de sunulmuştur. Yazarlara göre, önceki modellerin önemli özelliklerinden biri, modellerdeki farklı ögeler arasında dolaysız, nedensel bağlar içermeleridir. Gerçekte bu ilişkilerin daha kompleks ve ilk modellerde olduğundan daha karşılıklı olduğu belirtilmektedir. Örneğin, biliş ve affekt arasındaki ilişkiye bakıldığında, bilişin genel olarak affekt'in bir belirleyicisi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Son yıllarda yapılan tartişmalar ve empirik kanıtlar bu iki ögenin her birisinin bir diğerinin nedeni olduğu konusunda yoğunlaşmakta; ilişkinin karşılıklığı savunulmaktadır (Lazarus,1984; Zajonc,1984; Altman,1975). Bu bağlantılar teorik olarak okynldr; fakat yapılan çalışmalarda genellikle soldan sağa bir nedensellik ilişkisi arama eğilimi görülmektedir.

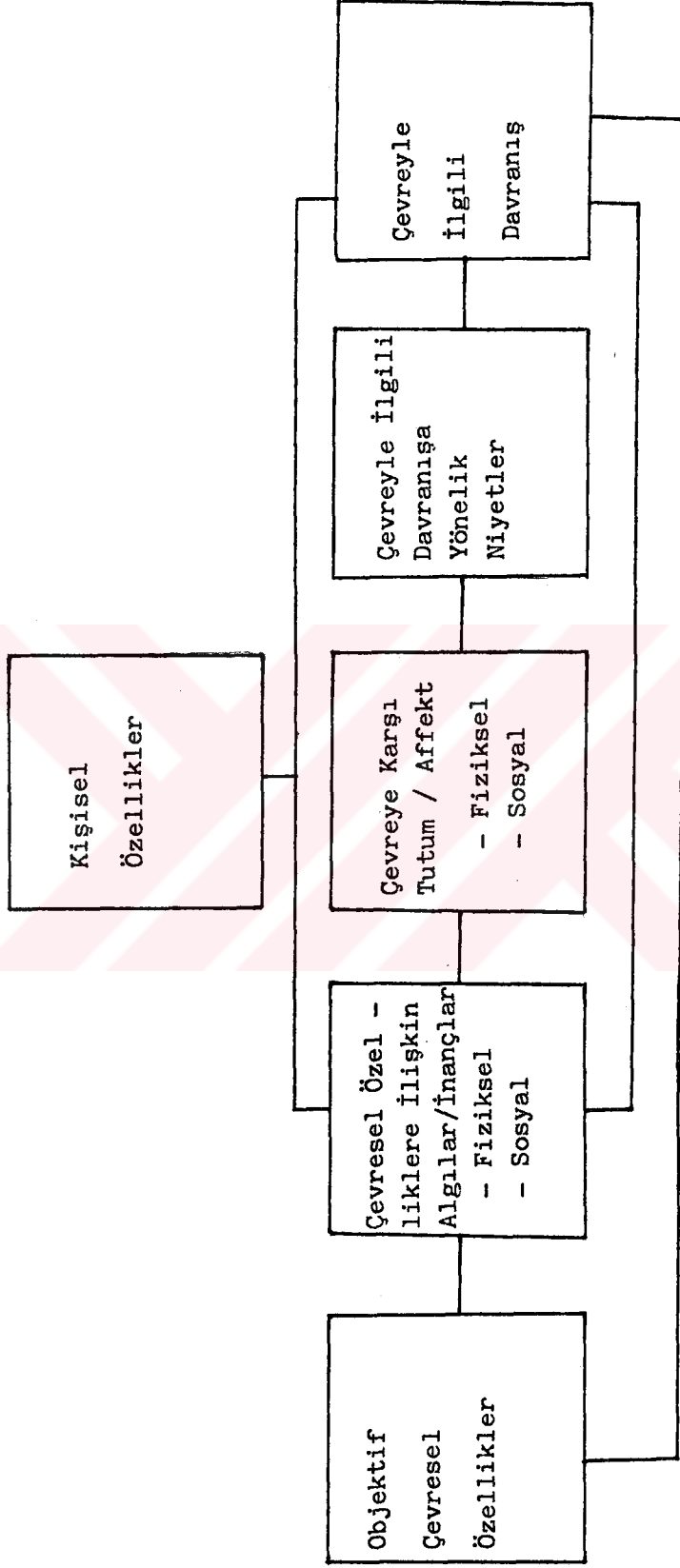
Yazarlara göre, bu modelin diğer önemli bir yanı, nesnel-çevresel özelliklere ilişkin bilginin açıkça ele alınmasıdır. Sosyal bilimlerde genellikle bu yön ihmal edilmektedir; oysa eve ilişkin algılama ve değerlendirmelerle, evin objektif özellikleri arasındaki farklılaşma bize kişisel farklılaşmalar konusunda önemli bilgiler vermektedir. Objektif ve subjektif ölçütlerin tek bir modelde kapsanması, evre psikolojisinin doğasına uygunluğu açısından da önemlidir.

Bireysel karakteristikler ve demografik özelliklerin kapsanması, bu modelin bir diğer önemli ögesi olarak görülebilir. Bu boyut kişilik özelliklerini kapsayacak Şekilde genişletilebilir.

Yaşama evrelerine İlişkin Doyum Konusunda Yapılan alışmalar:

Bu bölümde yaşama mekanlarıyla ilgili doyum konusunda yapılan çalışmalar kısaca sunulmuştur. zerinde durulacak araştırmaların seçiminde

ŞEKİL.2. BÜTÜNLEŞTİRİLMİŞ DOYUM MODELİ

Kaynak : Weidemann, S., Anderson, J.R. (1985) A Conceptual framework for residential satisfaction, Altman, I., Werner, C. (ed.), Home Environments, Plenum Press, s.160

etkili olan ilk ölçüt, araştırmaların yukarıda özetlemeye çalıştığımız doyum modelini temel alarak yapılmış olmasıdır. İkinci ölçüt ise, araştırmaya konu olan mekanın türü ve konut tipiyle ilgilidir: Olabildiğince bizim örneklemimize benzer toplu konut bölgelerinde ya da çok katlı-çok aileli yerleşim bölgelerinde gerçekleştirilmiş çalışmalar seçilmiştir.

Son yıllarda formüle edildiği tarza uygun olarak -konunun çok yönlü yapısını yansıtacak şekilde düzenlenmiş değişkenlerin temel oluşturduğu- gerçekleştirilmiş az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bunun yerine, bu konuda yapılan araştırmaların büyük bir kısmında yerleşim çevresinin bir ya da birkaç özelliğinin, mekanı kullananların sosyo-demografik özelliklerinden bazılarının genel doyumla ilişkisine yönelik araştırma desenleri kullanılmıştır. Bunun nedeni, doyum sürecinin kullanılan az sayıda değişkenle de açıklanabileceği düşüncesi olabileceği gibi, yöntemsel zorluklar da olabilir. Ayrıca araştırmaya konu olan mekan türlerinin farklılığı ve bu mekanları kullanan insanların pek çok özellik açısından ayrı kategoriler içinde yer almaları da araştırmalarda kullanılan değişkenlerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum doğal olarak bu araştırmaların gruplandırılması ve sonuçlarının karşılaştırılmasını güçleştirmektedir.

İnsanların yaşadıkları yerleşim bölgesine karşı tutumlarının yalnızca çevrenin fiziksel-mimari özellikleri ya da kişilerin sosyo-demografik yapılarının ele alınmasıyla açıklanamayacağını savunan Onibokun (1976), Ontario'da üç toplu konut bölgesinde yaptığı çalışmada, doyumla ilişkisi olabilecek sosyal-fiziksel-psikolojik ve konut bölgesinin yönetimine ilişkin boyutlardan oluşan Likert tipi bir tutum ölçeği kullanmıştır. Araştırmanın sonuçları, ailenin büyüklüğü, medeni durum, eğitim ve gelir düzeyi, evde yaşama süresi, doğum yeri gibi sosyo-demografik özelliklerle doyum arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Buna karşın, yaş, köy-kent kökenli olmak, ev sahibi-kiracı olmak değişkenleriyle doyum arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Onibokun(1976),

kişinin yaşadığı yerle ilgili düşünceleri ve orada yaşamanın insanlarda yarattığı duygularla, yerleşim bölgesiyle ilgili doyum arasında da anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Mullins ve Robb(1977) Yeni Zelanda'da Porirua'daki toplu konut bölgelerinde yaptıkları çalışmada, doyumun belirleyicileri olarak sosyo-demografik değişkenlerin yanısıra konut tipi ve yerleşimin özellikleri, komşuluk, önceki yerleşimle karşılaştırmalar gibi çokboyutlu değişkenler kullanmışlardır. Üç farklı konut tipinden oluşan toplu konut bölgelerinde yaşayan insanların % 79'u şu anda yaşadıkları çevrenin öncekinden daha iyi olduğunu; yerleşimin tasarımından, büyüklüğünden ve sağladığı kolaylıklardan hoşnut olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle çok katlı ve yüksek yoğunlukta konut tiplerinde yaşayanlar ise, yaşama mekanlarının yetersizliği ve mahremiyetle ilişkisi içinde komşuluk ilişkileri konusunda doyumsuz olduklarını belirtmişlerdir. Mullins ve Robb(1977)'un bulgularına benzer sonuçların elde edildiği Givat Olga'da yapılan bir başka çalışmada ise Oxman ve Carmon(1986), doyuma ilişkin fiziksel, sosyal, yönetsel belirleyicileri saptamışlardır. Bu araştırmanın sonuçları çok katlı konutlardan oluşan toplu konut bölgelerine ilişkin doyumun düşük olduğunu göstermektedir. Yazarlara göre toplu konut bölgeleri tercihan iki katlı olmalı; konut birimlerinin çevresinde daha sonraki etkinliklere fırsat sağlayacak açık alanlar bırakılmalı; toplu konutlar sadece yoksul kesimlere yönelik olmamalı, bu anlamda sosyal açıdan homojen değil, heterojen olmalıdır. Ayrıca insanların evleri ve yaşadıkları semt üzerinde sahip oldukları kontrol düzeyinin ve sitenin yönetimine katılımın, doyumunu yükselten değişkenler olduğu belirtilmiştir.

Hempel ve Tucker(1979)'ın ev satın alırken belirleyici olan değişkenleri saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada ise farklı bulgular ortaya çıkmıştır. Araştırmacılara göre, insanlar komşularının yaş, eğitim ve statü gibi özellikler açısından kendilerine benzer olmasını tercih etmektedirler. Bu araştırmanın sonuçları ayrıca yerleşimin lokasyonu, evin

alışveriş merkezlerine ve eğitim kurumlarına mesafesi gibi yerleşimin fiziksel özelliklerinin de tercihleri belirlemede çok etkili olduğunu göstermiştir. Fried(1982), aynı görüşü paylaşarak, yerleşime ilişkin doyumda yerleşimin objektif özelliklerinin dolaysız etkisi olduğunu, semtteki sosyal ilişkilerin ikinci derecede önemli olduğunu belirtmiştir.

Komşulara ve komşuluğa ilişkin değerlendirmelerin yerleşim konusundaki doyumu etkilediği yönünde yapılan bir başka çalışmada doyum düzeyinin, özellikle uzun süredir yer değiştirmeyen aynı semtte yaşayan kişilerde oldukça yüksek olduğu bulunmuştur (Fried ve Gleicher,1976). Bu çalışmada ayrıca akrabalara, yakın arkadaşlara olan mesafenin de yerleşimle ilgili doyumu etkilemede önemli değişkenler olduğuna ilişkin sonuçlar elde edilmiştir. Aynı yöndeki düşünceleri Gans(1976), yerleşim bölgesinin genel planının, evin tasarımının hatta yönünün insan ilişkilerini dolaysız olarak biçimlendirdiğini, yüksek-çok katlı yapılarda yüzyüze ilişki olanaklarının azaldığını; bir semtte yaşayan insanların homojen özelliklere sahip olmasının doyumu yükselttiğini belirtmiştir. Yazara göre, yerleşimi oluşturan birimler arasındaki mesafenin belirlenmesinde fiziksel-işlevsel kaygıların yanında sosyal ilişki olanaklarına uygunluk ilkesine uyulması da önemlidir.

Toplu konutlara ilişkin ilk hayal kırıklıklarından birinin yaşandığı Pruitt-Igoe çalışmasında Yancey(1971), bu projenin başarısızlıkla sonuçlanmasının en önemli nedenlerinden biri olarak semt sakinleri arasındaki informel ilişkilere imkan verecek fiziksel-mimari düzenlemelerin yokluğunu göstermektedir. Yancey'e göre özel olanla genel olanın ayrılmadığı yarı-genel mekanların olmayışı, mekanın kontrol edilebilirliğini sağlamaya yönelik fiziksel düzenlemelerin yokluğu Pruitt-Igoe'da yaşayan insanların "atomization" deneyimi yaşamalarına, mekanı kendileyememelerine ve komşularına güvenememelerine yol açmıştır. Bu durum Pruitt-Igoe'nun hızla tahribini ve suç oranının artışı getirmiştir.

Yaşanan mekanın ve yerleşimin özelliklerinin suç davranışı ile

ilişkisi son yıllarda özellikle Amerika'da pek çok araştırmaya konu olmuştur. Farley(1982)'in çalışmasında toplu konutlarda yaşayan insanlar arasındaki suç işleme oranının, kentin farklı bölgelerinde yaşayan benzer sosyo-demografik özelliklere sahip insanlardan farklı olup olmadığı ve toplu konutların tasarım, yönetim ve semtin genel özellikleri açısından hangi faktörlerin etkisiyle suça uygun bir ortam hazırladığı sorularına yanıtlar aramıştır. Yazarlara göre, toplu konut bölgelerinin -ülkemizde olduğunun tersine- kent merkezine ve azınlıkların yaşadığı semtlere yakın bölgelerde yapılandırılmaları, özel ve yarı-genel mekanların yokluğu, herkesin ama hiç kimsenin olmayan genel mekanların alansallık ve kendilemeye izin vermeyişi, çok katlı, geniş koridorlu ve girişleri denetimsiz yapılar, toplu konutlarda yaşayan insanların çevrelerine ilişkin kontrole yönelik sorumluk taşımamalarına, çocuklarının ve kendilerinin güvenliğini sağlayamamalarına neden olmaktadır. Fakat bunlara karşın bu çalışmada toplu konutlarda suç oranının yüksek olacağına ilişkin genel imajın tersine suç oranında anlamlı bir yükseklik bulunmamıştır.

Yaşama çevrelerinin suç davranışını dolaysız olarak biçimlendirmede olduğu, bu süreçte başka değişkenlerin de etkili olduğu üzerinde genel olarak anlaşmaya varılmış bir sonuçtur. Fakat yerleşim çevresine ve eve ilişkin algılanan güvenliğin doyumla anlamlı ilişkisi olduğunu gösteren pek çok araştırma vardır (Weidemann ve Anderson,1982; Levine ve Stone, 1986; Refuerzo ve Verderber,1989).

Weidemann ve Anderson(1982), Illinois-Decatur'da bir toplu konut kompleksinde yaptıkları çalışmada, doyumun belirleyici kriterlerini ve doyumla algılanan güvenlik arasındaki ilişkileri saptamayı amaçlamışlardır. Algılanan güvenlik düzeyi, mahremiyet, evin ve çevrenin dış görünüşü, komşuluk, genel bakım ve yönetim konularında sitede yaşayanların değerlendirmelerini belirlemeye yönelik 236 sorudan oluşan bir ölçeğin kullanıldığı çalışmada 230 kişiyle görüşülmüştür. Araştırmada doyum altölçeği olarak dört sorudan oluşan ve genel affektif tepkilerin değerlendiril-

diği Likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. Araştırmaya katılanların doyma ilişkin tepkileri genel olarak değerlendirildiğinde, deneklerin % 43.2'sinin olumlu duygular, % 40.2'sinin ise olumsuz tepkiler belirttikleri; ele alınan 23 faktörden on tanesinin doymu öngörmede etkili olduğu görülmüştür: Sosyal-fiziksel olanakların yeterliliği; rekreasyon olanaklarının yeterliliği; çocuklar ve gençler açısından algılanan güvenlik düzeyi; eve ilişkin değerlendirmeler; sitenin genel bakımı ve yönetiminin değerlendirilmesi v.b.

Eve ve yerleşim çevresine ilişkin doym konusunda Marans ve Rodgers (1975)'in modelini kullanarak dört ayrı konut tipinde yaşayan 381 kişiyle görüşerek yaptığı çalışmada Hourihan(1984), farklı konut tiplerinde hem toplam doyumun hem de doymu belirleyen ölçütlerin farklılaştığını bulmuştur. Orta ve üst sınıftan kişilerin yaşadığı yerleşim bölgesinde toplu konutlarda yaşayanlara göre çevrenin genel bakımı ve temizliğinin doymu belirlemede daha etkili olduğu; buna karşın toplu konutlarda yaşayanların doyumlarını belirlemede, yerleşimin sakin ve güvenli olup olmasının en etkili değişken olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu çalışmada ayrıca düşük sosyo-ekonomik düzeydeki kişilerin diğer gruplara göre yaşama mekanlarına ilişkin daha yüksek doym yaşadıkları, özellikle toplu konutlarda yaşayanlar için arkadaşların ve akrabaların yakında olmasının doymu belirlemede etkili olduğu bulunmuştur.

İnsanların yaşadıkları ev ve yerleşim çevresine ilişkin değerlendirmelerinin ölçümü konusundaki araştırmalarda genel olarak iki tür ölçme aracı kullanıldığı söylenebilir. Bunlardan ilki daha çok tercihleri belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiş, görsel uyaranlardan oluşan (slaytlar, fotoğraflar, fotoölçekler) araçlardır (Nasar,1983; S.Kaplan, 1983; R.Kaplan,1983; Zube ve ark.,1983; Im,1984).

Araştırmalarda kullanılan ikinci tür ölçek ise, self-report tekniğine dayalı olarak geliştirilmiş, değerlendirme ya da tutumları saptamaya yönelik ölçeklerdir.

Çevreye ilişkin değerlendirmeler konusunda yapılan çalışmaların ölçme sorununa ilişkin asıl amacı, insanların yaşama mekanları hakkındaki algı, tutum ve değerlendirmelerini sistematik olarak belirlemeye yönelik tekniklerin geliştirilmesidir. Çünkü, ancak bu tekniklerin kullanıldığı çalışmalardan elde edilen bilgilerle insanların daha yüksek doyum alabilecekleri çevreler oluşturulmasına katkıda bulunulabilir.

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, yerleşim çevresinin değerlendirilmesi, önceleri yaşam kalitesinin bir boyutu olarak, ele alınmış ve daha çok tek maddeli ölçümlerle yaşama ilişkin genel doyumun belirleyicilerinden biri olarak ele alınmıştır (Carp ve Carp,1982). Craik ve Zube (1976)'un yaşama çevresinin kalitesini belirlemeye ve çevreyi dolaysız olarak yaşayanların tepkilerini saptamaya yönelik olarak belirledikleri ölçütler temelinde geliştirilen ölçekler Çevrenin Algılanan Kalitesine İlişkin Göstergeler (Perceived Environmental Quality Indices-PEQIs) olarak adlandırılmaktadır.

Carp, Zawadski ve Shokrkon(1976)'ın kentsel çevrelerin kalitesine ilişkin boyutları belirlemeye yönelik çalışmalarının ve önceki PEQI ölçümlerinin sonuçlarından yararlanarak Carp ve Carp(1982)'in geliştirdikleri ölçek, yüz yüze görüşmeler yoluyla 18 yaşından büyük 2541 kişiye uygulanarak boyutları faktör analizi yoluyla belirlenmiştir. Likert ve Osgood tipi altölçeklerin oluşturduğu bu aracın 15 boyutu kullanılabilir nitelikte bulunmuştur: Estetik değerlendirme, güvenlik, hava koşullarının niteliği, mahremiyet, kentin bakımı, semtin bakımı, komşuların özellikleri, ev içi aktivitelere ilişkin gürültü, ev dışı aktivitelere ilişkin gürültü, trafik, başkalarının semt hakkındaki düşünceleri, kendisinin semte ilişkin duyguları, hizmetlere ulaşılabilirlik, ideal semte ilişkin görüşler.

Doyumun belirleyicileri olarak kabul edilen değişkenlerin ve ölçek türlerinin farklılığına karşın Weidemann ve Anderson (1982) ve Hourihan(1984)'ın çalışmalarında kullandıkları ölçekler dayandıkları genel model açısından benzer özellikler göstermektedir.

I.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada temel alınan model, Weidemann ve Anderson(1985)'in önerdikleri, yukarıda tanıtılan yaklaşıma dayandırılmıştır. Bu yaklaşım temel alınarak, araştırmanın yöntemi bölümünde ayrıntılı olarak tanıtılan ölçek oluşturulmuştur.

Weidemann ve Anderson(1985) eve ve yerleşim çevresine ilişkin tutumların, mekanın objektif özellikleri, bunlar hakkındaki algılar ve değerlendirmeler ve mekanı kullananların kişisel özelliklerinin etkileşimi sonucu oluşan bir sistem olarak ele alınabileceğini savunmuşlardır. Bu modelde algılar ve inançların, eve ve yerleşim çevresine ilişkin genel doyuma, doyumun da mekana ya da ondan uzaklaşmaya yönelik niyetlere bağlanabileceği kabul edilmektedir. Modelin son noktasında ise niyetin belirleyebileceği davranışlar yer almaktadır.

Toplu konutlarda eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyum konusunun araştırıldığı bu çalışmada, mekanın objektif çevresel özellikleri olarak yerleşimin lokasyonu (semt), evin tipi (dublex-apartman) ve evin yüzölçümü temel alınmıştır.

Modelin fiziksel-sosyal çevresel özelliklerin algılanması ve bu özelliklerin değerlendirilmesi bölümünü, bu çalışmaya temel olan hazırlık çalışmalarını sonucunda anlamlı olduğu kabul edilen ve çevresel, sosyal-psikolojik deneyimleri yansıttığı düşünülen altı boyut oluşturmaktadır.

Bunlardan ilki, örneklemimizi oluşturan kişilerin oturdukları semtte yaşayan insanları genel olarak değerlendirmelerine dayanan, komşuluğun değerlendirilmesi boyutudur. İkincisi, ev içi mekanların kullanımında arzu edilen ve ulaşılan mahremiyet düzeylerinin; komşularla ilişkide fizik mekandan ve ilişkinin kendisinden kaynaklanan farklı mahremiyet durumlarının değerlendirilmesi biçiminde tanımlanan mahremiyet boyutudur.

Boyutlardan biri olan ve yerleşimin genel algılanan prestiji biçiminde tanımlanan boyutta, kişilerin yaşadıkları semte ilişkin, semtin

prestijine, kendilerinin orada yaşıyor olmaktan dolayı algılama biçimlerine, yaşadıkları çevreyi kendilerine ne denli uygun bulduklarına ve yakınlarının yaşadıkları semti nasıl algıladıklarına ilişkin bilgilerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Ev ve semtin algılanan güvenlik açısından değerlendirilmesi boyutunda, evin kullanılan yapı malzemeleri açısından güvenilirliği ve semtin algılanan genel güvenliğiyle ilgili tutumlar konusundaki maddeler yer almaktadır.

Semtin dış görünüşünün değerlendirilmesi -estetik değerlendirme- biçiminde adlandırılan bölümde ise semtin güzellik, iyi görünümlü-çekici olup olmaması gibi fiziksel özelliklerinin yanında, sıradan-seçkin, fakir-zengin gibi daha sosyal olarak tanımlanabilecek kategorilerde yer alan tutumlar da ele alınmıştır.

Çevresel özelliklere ilişkin algılar, ayrıca evin ve yerleşimin sosyal-fiziksel kolaylıklar boyutunda değerlendirilmiştir. Bu boyutta alt yapı olanakları, evin okullara mesafesi gibi mekanın fiziksel özellikleriyle ilgili olan konuların yanında, yakın arkadaşlara ve aile büyüklerine uzaklık gibi daha sosyal ilişkilere yönelik maddeler de yer almaktadır.

Eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyum, niyeti ve diğer boyutlarda yapılan değerlendirmeleri etkileyebileceği düşünülen kişisel özellikler, bu araştırma modelinde, sosyo-demografik özellikler biçiminde tanımlanmışlardır (yaş, cinsiyet, eğitim, semtte ve kentte yaşanan süre v.b.).

Affektif değerlendirme tarzında ele alınan doyum, literatürde ele alındığı biçimiyle tanımlanmıştır.

Modelin eve ve yerleşim çevresine ilişkin niyet bölümü, mekanın genel olarak değerlendirilmesine, orada yaşamaya devam etmeye ya da taşınmaya ve yerleşimin geleceğine ilişkin tutumlara dayandırılmıştır.

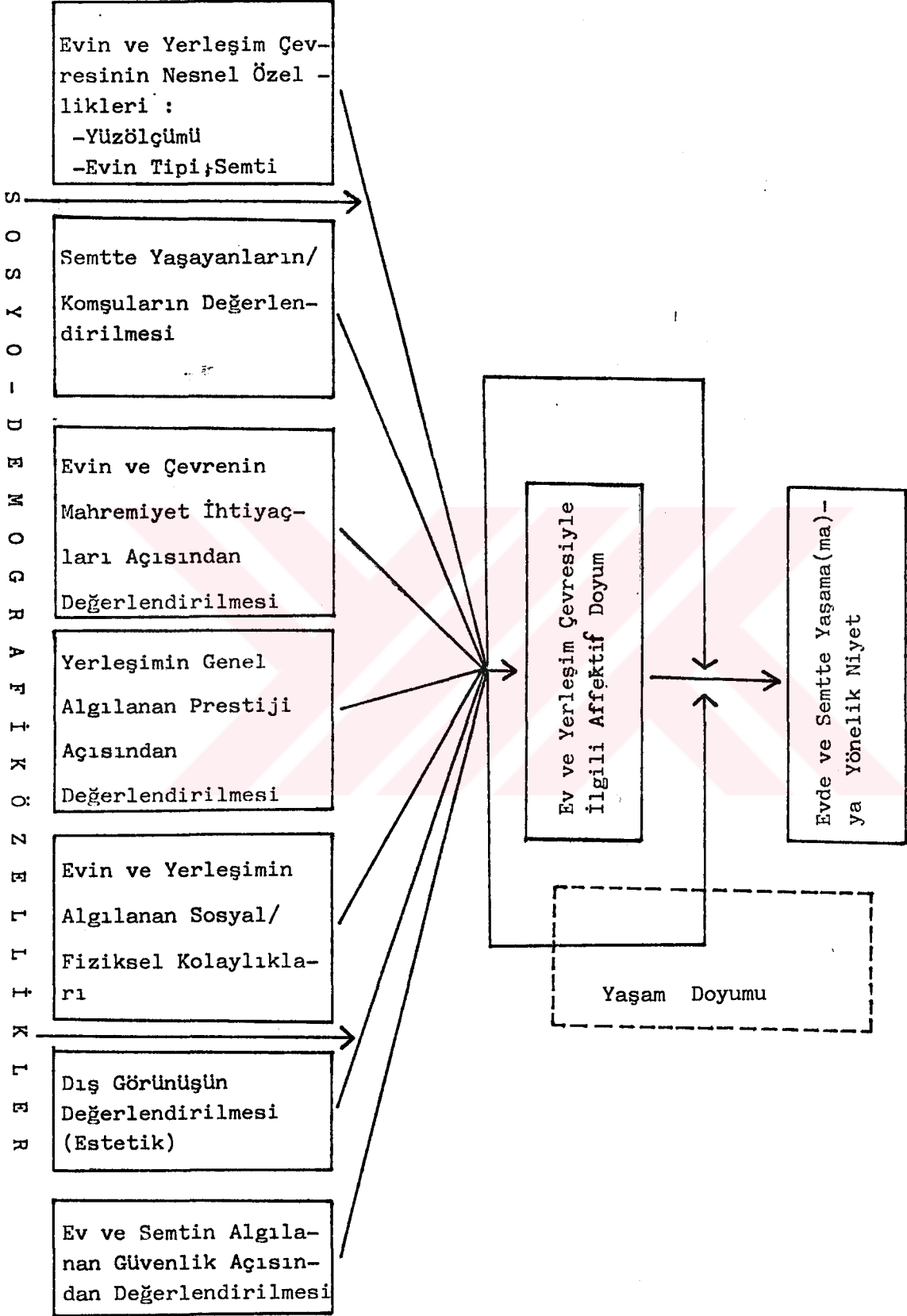
Weidemann ve Anderson(1985)'in doyum modelinde yer alan davranış aşamasına bu araştırmada yer verilmemiştir.

Modeli oluşturan bir başka boyut, önceki çalışmalarda mekana ilişkin doyumla ilişkisinin önemi vurgulanan,algılanan yaşam doyumudur. Yaşam doyumunu, modelin temel boyutlarından biri olarak ele alınmamıştır, daha çok doyum ve niyetle ilişkisinin sorgulanması amaçlanmıştır.

Araştırmamızın modelini oluşturan tüm boyutlar birbirleriyle ilişkili, genel bir bağlam içinde oluşan mekana ilişkin deneyimin birbirinden ayrılamaz parçaları olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın modelini oluşturan boyutlara ilişkin operasyonel tanımlamaların belirlenmesinde ve araştırmada kullanılan ölçeğin oluşturulması aşamasında,özellikle form ve madde yazımı konusunda,önceki çalışmalardan elde edilen bilgilerin yanında Zeisel (1984) ve Henerson ve ark.(1988)'nin çevreye karşı tutumlar konusunda önerdikleri genel çerçeve ve teknikler temel alınmıştır.

ŞEKİL.3. ARAŞTIRMANIN GENEL MODELİ

II. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR

Bu bölümde I. Bölüm'de özetlenmeye çalışılan kavramsal çerçevelerin temel oluşturduğu araştırma modelinin kullanıldığı alan araştırmasının yöntemi ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

Önce araştırmanın yöntemi genel olarak sunulacak, amaçları ve beklentilerden sözedilecek, daha sonra bu amaçlara uygun bilgi sağlamak için kullanılan araç tanıtılacaktır. Örneklemimizin özellikleri ve araştırmadan elde edilen verileri çözümlenmede kullanılan istatistik analiz teknikleri de bu bölümde yer alacaktır.

Bu bölümün ikinci kısmında ise, araştırmadan elde edilen bulgular sunulacaktır.

II.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma bir alan araştırması olarak düzenlenmiştir. I. Bölümde anlatılan genel çerçeve doğrultusunda geliştirilen bir araç kullanılarak, eve ve yerleşim çevrelerine ilişkin doyum konusu, toplu konutlarda yaşayanların algıları ve değerlendirmeleri temelinde anlaşılmaya çalışılmıştır. Bir başka söyleyişle, genel dinamiklerini anlamaya çalıştığımız sosyal psikolojik, çevresel deneyim temel olarak, onu yaşayanların ifadelerine dayalı (self-report) bir anlayışla çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede araştırma betimsel bir çerçevede biçimlendirilmiştir.

II.1.1. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI

Bu araştırmanın genel amacı, insanların içinde ve çevresinde yaşadıkları ev ve yerleşim çevresiyle ilgili doyumlarının genel dinamiklerinin anlaşılmasıdır. Bu genel amaç doğrultusunda ülkemiz için oldukça yeni bir deneyim olan toplu konut uygulamalarının değerlendirilmesine, çevre psikolojisi perspektifiyle katkıda bulunabilmektir. Bu düşünceden hareketle örnekleme toplu konutlardan seçilen bu araştırmanın temel gerek-

çesinin pratik sonuçlara duyulan ihtiyaç olduğu söylenebilir.Ülkemizde ev mekanları ve genel yerleşim bölgesine ilişkin deneyimin farklı yönlerinin ele alındığı,mimari bakış açısıyla yapılmış çalışmalar dışında bu yaşantının özellikle mekanla ilişkide doyum açısından,evin içinde yaşayanların deneyimleri temel alınarak çevre psikolojisi bakış açısının kullanıldığı çalışmalara rastlanmamıştır. Özellikle büyük kentlerde hızlı nüfus artışlarının yaşandığı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de konut üretimi,çeşitli kaynaklardan beslenerek,farklı biçimlerde büyük bir hızla sürmektedir.Fakat bu süreç içinde,genel ya da çok kaba hatlarıyla özellikleri,ihtiyaçları bilinen insanlar için üretilen konutlar hakkında onları kullanan,içlerinde yaşayan insanların değerlendirmeleri ihmal edilmektedir.Bu çalışmanın bu ihtiyaca cevap vermede kullanılabilecek bilgiler sağlayabileceği düşünülmüştür. Ayrıca,böyle bir çalışmanın,ülke -miz için çok yeni bir araştırma alanına psikolojinin bakış açısıyla yaklaşabilme fırsatını sağlayacağı da gözönüne alınmıştır.

Araştırmanın bir başka genel amacı,insan-mekan deneyimini anlamaya yönelik benzer çalışmalarda kullanılabileceği düşünülen,ülkemizin koşullarına ve toplumumuzun eve atfettiği anlamlara uygun bir araç geliştirilmesi çabasına yöneliktir. Ülkemiz için çok yeni bir alan olan çevre psikolojisinin araştırma konularından biri olan,yerleşim çevrelerine ilişkin kullanıcının algı,değerlendirme ve tutumlarının anlaşılması amacıyla geliştirilerek bu çalışmada kullanılan araca ilişkin ön çalışmaların yapılması amaçlanmıştır.

Son olarak,bu çalışmada kullanılan genel kavramsal modelin insan- yerleşim mekanları ilişkisini çözümü sürecinde ne denli geçerli ve kullanılabilir olduğu,seçilen boyutların üzerinde çalışılan değişkenleri açıklama düzeyinin ne olduğu gibi sorulara yanıtlar verilmesi amaçlanmıştır.

Bu genel amaçlar doğrultusunda çalışmada yanıtları bulunmaya ça-

lışılan sorular aşağıda sunulmuştur :

- Örneklelimizi oluşturan kişilerin, yaşadıkları eve ve yerleşim çevresine ilişkin genel algı, tutum ve değerlendirmeleri nelerdir ?

- Bu araştırmada ev ve yerleşim bölgesinin değerlendirilmesinde kullanılan boyutlar, mekana ilişkin genel doyum ve mekana doğru ya da ondan ayrılma yönündeki niyetleri nasıl etkilemektedir ? Mekanla onu kullanan kişilerin karşılıklı ilişkisinin farklı yönlerini, farklı sosyal psikolojik deneyim alanlarını temsil eden bu boyutların birbirleriyle ve genel affektif doyumla ilişkileri nedir ?

- Yerleşim çevresine ilişkin doyum, niyeti etkileyen, farklılaştıran sosyo-demografik değişkenler nelerdir ?

- Toplu konutlarda yaşayan insanların eve ve yerleşim çevresine ilişkin değerlendirmeleri, farklı konut tiplerinde yaşayan insanların değerlendirmelerinden farklı mıdır ? Bu farklılaşma hangi boyutlarda gerçekleşmektedir ?

- İnsan-mekan ilişkisi konusunda toplumumuza yönelik kavramsal çerçeveler ve değerlendirmeler, aynı konudaki önceki çalışmalarda tanımlanan bakış açılarından farklılaşmakta mıdır ? Bu farklılaşma, ev ve yerleşim bölgesine yönelik değerlendirmeleri nasıl etkilemektedir ?

- Büyük bir hızla sürdürülen toplu konut üretimi sürecinde, insanlar için daha yaşanabilir çevreler üretilmesi yönünde, elde edilen bilgiler aracılığıyla getirilebilecek öneriler neler olabilir ?

II.1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ARAÇ

Bu araştırmada kullanılan araç, I. Bölüm'de sunulan araştırmalarda kullanılan ölçeklerden yararlanılarak ve Gökten (1990) tarafından yapılan araştırma sonuçlarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Gökten'in çalışmasında toplumumuzda evin anlamı ve yerleşim çevresinin değerlendirilmesi sürecinde anlamlı olabilecek boyutların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada sosyo-demografik özellikler ve evin fiziksel özellikleri-

ni saptamaya yönelik 13 soru,evin ve yerleşim çevresinin değerlendirilmesinde önemli olduğu düşünülen ve önemli olup olmadıkları denekler tarafından değerlendirilen 21 boyut ve evin anlamına ilişkin 2 açık uçlu sorudan oluşan bir ölçek kullanılmıştır.(EK.1.)

Gökten (1990)'in araştırmasının sonuçlarına göre anlamlı olan boyutlar ve teorik olarak anlamlı olabileceği düşünülen değişkenler kullanılarak geliştirilen Yerleşim Çevresine İlişkin Tutumlar Ölçeği'(YÇTÖ) nin formu konusunda ise Carp ve Carp (1982)'in geliştirdikleri PEQI ölçeğinin biçimsel yapısı temel alınmıştır.

YÇTÖ'nün altölçeklerinden biri olan Mahremiyetin Değerlendirilmesi ölçeği Gökten (1989)'in geliştirdiği Mahremiyet Norm ve Tercihleri Ölçeği'ndeki ilgili maddeler temel alınarak,Yaşam Doyumu altölçeği ise Yetim (1991) tarafından geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmış olan ölçeğin aynen kullanılmasıyla değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın ilk bölümü olan ön çalışmada kullanılan biçimiyle YÇTÖ, sosyo-demografik özellikleri belirlemeye yönelik 17,evin fiziksel konumunu ve özelliklerini saptamaya yönelik 5 soruyla,ayrı boyutlarda ve farklı formlarda oluşturulan 9 altölçekten ibarettir.

Araştırmanın I.Bölüm'ünde sunulan kavramsal modele uygun olarak geliştirilmiş olan 9 boyutu oluşturan altölçekler aşağıda tanıtılmıştır:

- Çevrenin ve evin dış görünüş (estetik) açısından değerlendirilmesi
Evin ve yaşanan çevrenin dış görünüşünün değerlendirilmesi konusunda bilgi toplamak amacıyla geliştirilmiş olan bu ölçek 11 sıfat çiftinden oluşan 6'lı Osgood tipi bir ölçektir(Örn.güzel-çirkin,sıradan-seçkin,itici-çekici).
- Sosyal çevrenin ve çevrede yaşayanların değerlendirilmesi:Bu alt ölçekte araştırmaya katılanlardan istenen,evlerinin yakın çevresinde ve semtte yaşayan insanları değerlendirmeleridir.Yönergede 'komşularınız' ifadesine yer verilmemiştir.Çünkü örnekleme oluşturan toplu

konut bölgelerinde yaşayan insanların bir kısmı, çok kısa süredir orada yaşamaktadır. 13 sıfat çiftinden oluşan Osgood tipi bu ölçek, 6'lı skalada değerlendirilmektedir(Örn., yardımsever-bencil, destekleyici-fesat, ince-kaba).

- Evin ve çevrenin sosyal-fiziksel kolaylıkları açısından değerlendirilmesi : Yaşanan evin ve semtin sahip olduğu, fiziksel ve sosyal kolaylıkların-olanakların yeterlilikleri açısından değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan bu ölçek 23 maddeden oluşmaktadır; 5'li skalada (çok iyi-uygun'dan çok kötü-hiç uygun değil'e) değerlendirilmektedir. Bu altölçeğin bir parçası olarak, ev ve çevre açısından eksikliği hissedilen en önemli üç özelliğin sorulduğu açık uçlu bir soruya ölçeğin sonunda yer verilmiştir(Örn., altyapı olanakları, evin okullara mesafesi, ulaşım olanakları, çevrenin bakımı ve temizliği) .
- Evin ve çevrenin fiziksel-sosyal güvenliği açısından değerlendirilmesi : 11 ifadeden oluşan bu altölçekle öğrenilmeye çalışılan şey, araştırmaya katılanların yaşadıkları evi ve semti, belirli özellikler açısından ne ölçüde güvenilir bulduklarıdır. Likert tipi bir ölçektir ve 6'lı skalada değerlendirilmektedir(Örn., Çocuklarım sokakta güven içinde oynayabiliyorlar; belli bir saatten sonra eve dönmek beni ürkütüyor; evimin sıhhi tesisatının yeterince güvenli olduğunu düşünüyorum) .
- Mekanın kişisel ve sosyal prestiji açısından değerlendirilmesi : Bu altölçek 6 maddeden oluşmaktadır; Likert tipi olan bu ölçek de 6'lı skalada değerlendirilmektedir. Bu altölçekte kişilerin yaşadıkları yerin kendileri için uygunluğu ve başkalarının semte ilişkin genel imajları konusundaki değerlendirmeleri öğrenilmeye çalışılmıştır. (Örn., Burası genel olarak bana ve aileme göre bir semt değil; Yakınlarım, arkadaşlarım oturduğum yeri beğeniyorlar.)
- Evin ve çevrenin mahremiyet ihtiyaçları açısından uygunluğunun değerlendirilmesi : Bu altölçek, halihazırda yaşanan mahremiyetin ihtiyaç

duyulan mahremiyet düzeyine uygun olup olmadığını öğrenmek amacıyla geliştirilmiştir. Ev içi ve komşularla ilişkide mahremiyetin değerlendirilmesine yönelik 6 ifade ve bu durumun yarattığı duyguların sorulduğu (evet-hayır biçiminde 2'li ölçekte yanıtlanan) 6 maddeden oluşmaktadır (Örn., Burada evime genellikle haber verilmeden geliniyor; Bunun böyle olması sizi rahatsız ediyor mu ?).

- Genel yaşam doyumunun değerlendirilmesi : Bu altölçek, eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyumun genel yaşam doyumuyla ilişkisini araştırmak amacıyla kullanılmıştır. Yetim (1991) tarafından geçerlik ve güvenilirliği yapılan bu ölçek 5'li skalada değerlendirilen Likert tipi bir ölçektir; 5 maddeden oluşmuştur (Örn., Hayatımdan memnunum; hayatım birçok yönlerden idealimdekine yakın.).

- Eve ve yerleşim çevresine ilişkin affektif değerlendirme (DOYUM) : Bu altölçek eve ve yerleşim çevresine ilişkin genel affektif doyumun değerlendirilmesi amacına yöneliktir. Duygu belirten tek yönlü 10 sıfattan oluşmuştur; 5'li skalada değerlendirilmiştir (Örn., mutlu, tedirgin, güven içinde, ihmal edilmiş, yalnız, rahat).

- Eve ve Yerleşim çevresine yönelik niyetlerin değerlendirilmesi (NİYET) : 6 maddeden oluşan, 5'li skalada değerlendirilen Likert tipi bu altölçek, eve ve çevreye ilişkin genel değerlendirmeleri ve orada yaşamaya ya da oradan ayrılmaya yönelik niyetleri öğrenmek amacıyla kullanılmıştır. (Örn., Mecbur olmadıkça buradan taşınmam; evimden memnunum; gelecekte burasının çok iyi bir semt olacağını düşünüyorum.)

Yerleşim Çevresine karşı tutumlar ölçeği, bir ölçme yapmaktan çok, tanımlama ve değerlendirmeye yönelik olarak geliştirilmiştir. Bir başka ifadeyle ölçeğin tümüne veya alt boyutlarına verilen tepkiler, standart bir dış kritere göre değerlendirilemezler; her konut tipi ya da yerleşim bölgesinin özelliklerine veya evi kullananların kişisel özellikleri ve sosyal psikolojik yaşantı farklılıklarına bağlı olarak ölçeğe verilen

tepkiler değişebilir.Fakat bu değişme araştırmanın amacına bağlı olarak anlamlı olabilir.Bu nedenle ölçek,belirli bir yerleşim çevresinin,orada yaşayanlar tarafından değerlendirilmesi amacına yönelik olarak kullanılabilceği gibi,farklı çevrelerde yaşayan insanların çevreye karşı değerlendirmelerinin karşılaştırılması amacıyla da kullanılabilir. YÇTÖ, bu araştırmanın amacına ve örnekleminin özelliklerine uygun olarak geliştirildiği için,özellikle sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeği,toplu konut bölgelerinin genel özelliklerini yansıtmaktadır. Ölçeğin farklı yerleşim çevreleri için geçerli bir ölçek durumuna gelebilmesi,hem fiziksel hem de sosyal yapıyla ilgili boyutların genelleştirilebilmesi açısından,farklı örneklemlerde denenmesiyle mümkün olabilir.

Buna karşın,ölçeğin estetik,komşuluk,güvenlik,doyum ve niyet altölçekleri farklı örneklemler için de aynen kullanılabilceği düşünül - mektedir.

YÇTÖ,dokuz altölçek ve sosyo-demografik sorularla,mekanın nesnel fiziksel özelliklerini saptamaya yönelik ifadelerden oluşan bir ölçektir. Bu araştırmanın amacına ve örneklemin özelliklerine bağlı olarak tüm alt boyutlar değerlendirilmiştir.Yapılabilecek başka çalışmalarda,amaca yönelik olarak bazı alt boyutlar kullanılmayabilir;her altölçek,bütünün bir parçası olarak değerlendirilebileceği gibi,operasyonel tanımlamalara bağlı olarak bağımsız olarak da kullanılabilir.

YÇTÖ'nün tümü 123 ifade ve sorudan oluşmaktadır.Uygulanması kolay bir ölçek olduğu söylenemez.Araştırmaya katılan kişilerin ölçeği kendilerinin uygulamaları,ancak örneklemi oluşturan kişilerin eğitim düzeylerinin yüksek olması durumunda mümkün görünmektedir.Altölçeklerin farklı ölçek tiplerinde düzenlenmiş olması ve boyutların içerikleri nedeniyle uygulayan açısından belirli düzeyde bir deneyimi gerektirmektedir.Bu nedenle özellikle düşük eğitim düzeyindeki örneklemler için,görüşme yoluyla uygulanmasının daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi açısından gerekli olduğu düşünölmektedir.Fakat ölçeğin üzerinde durduğu konunun,insanların

günlük yaşamlarıyla çok ilgili olması ve kendiliğinden yaşanan deneyimlere yönelmesi uygulamayı kolaylaştırıcı yönde etkide bulunan konular olarak değerlendirilebilir. .

Bu ölçek, toplu konut örnekleminde uygulanmadan önce, hem güvenilirlik ve madde analizi çalışmasının yapılması hem de bir karşılaştırma grubu olarak kullanılması amacıyla kentin değişik bölgelerindeki farklı konut tiplerinde yaşayan 109 kişiye uygulanmıştır. Bu bölümde 'ön çalışma' ifadesiyle tanımlanacak olan bu örneklem grubunun özellikleri Tablo.3.'te sunulmuştur.

TABLO.3. ÖN-ÇALIŞMA ÖRNEKLEMİNİN ÖZELLİKLERİ

<u>Cinsiyet</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>	<u>Yaş</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>	<u>Çocuk Sayısı</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>
Kadın	64	57.57	19	4	3.67	Yok	52	47.71
Erkek	45	40.75	20-24	13	11.93	1	29	26.61
			25-29	28	25.69	2	11	10.09
<u>Eğitim</u>			30-34	31	28.44	3	16	14.68
			35-39	11	10.09	4	1	00.92
İlkokul	12	11.01	40-44	8	7.34			
Orta/dengi	14	12.84	45-49	6	5.50	<u>Aileyle Yaşayan Yakınlar</u>		
Lise/dengi	20	18.35	50/Üstü	8	7.34			
Üniversite	63	57.79				Var	11	9.98
						Yok	98	89.90
<u>Gelir Düzeyi</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>	<u>Meslek</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>			
250.000 ve altı	4	3.67	İşçi	9	8.26			
251.000-350.000	2	1.83	Memur	55	50.46			
351.000-450.000	6	5.50	Üst düzey me.	23	21.10			
451.000-750.000	24	22.02	Ev kadını	7	6.42			
751.000-1.000.000	22	20.18	Emekli	6	5.50			
1.000.000'dan çok	51	46.79	Öğrenci	5	4.59			
			Serbest Meslek	4	3.67			

Ön çalışma örneklemini oluşturan kişilerin % 26.17'si Bornova'da, % 19.63'ü çeşitli gecekondü semtlerinde (Gültepe, Eskiizmir, Altındağ),

% 8.41'i Alsancak'ta,% 21.50'si Hatay,% 24.30'u da Karşıyaka semtlerinde yaşamaktadır. Yaşanan evin tipi açısından örneklemin özellikleri şöyledir :80 kişi (% 73.39) apartman,15 kişi (%13.76) bahçeli,14 kişi ise (% 12.84) gecekondü tipi evlerde yaşamaktadırlar.

Ekim-Kasım.1990 süresi içinde uygulanan YÇTÖ, madde analizi ve güvenilirlik ölçümlerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak toplu konut örnekleminde kullanılmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi YÇTÖ, altölçeklerden oluşmuştur ve ölçekler birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Alt ölçeklere ilişkin güvenilirlik analizlerinden elde edilen sonuçlar Tablo.4.'te sunulmuştur. Altölçeklere ilişkin güvenilirlik analizleri Kuder Ricardson Form.20 ve Split-Half kullanılarak yapılmıştır.

TABLO.4. YÇTÖ ALTÖLÇEKLERİNİN GÜVENİRLİK ANALİZİ SONUÇLARI

<u>Alt Ölçekler</u>	<u>Kuder-Richardson</u>	<u>Split-half</u>	<u>Varyans</u>
Estetik	0.927	0.826	137.50
Komsuluk	0.929	0.879	155.40
Güvenlik	0.740	0.654	76.92
Prestij	0.806	0.624	43.66
Doyum	0.909	0.739	57.62
Niyet	0.856	0.759	23.75

Tabloda görüldüğü gibi, altölçeklerin güvenilirlik analizleri sonucunda elde edilen sonuçlar ölçeğin kullanılabilir nitelikte olduğunu göstermektedir. Güvenlik ve prestij altölçeklerinin Split-half analizi sonuçları diğerlerine göre düşüktür. Bunun nedeninin bu alt ölçeklerin , bu analizin gerektirdiği homojen yapıya (ikiye bölme yöntemi nedeniyle) uygun olmayışları olabilir.

Aşağıda her altölçeği oluşturan maddelerin, altölçekler açısından madde analizi sonuçları sunulmuştur.

TABLO.5. YÇTÖ ALTÖLÇEKLERİNİN MADDE ANALİZİ SONUÇLARI

Ölçek/Maddeler	Madde Skorları "Maddenin Top- İle Toplam Sko- lam Varyansa		Güvenirlik İndeksi	Ortala- ma Varyans		
	run Korelasyonu	Katkısı				
Estetik	1	0.865	13.069	0.095	4.14	1.66
	2	0.740	11.963	0.087	3.52	1.90
	3	0.820	12.493	0.091	4.13	1.69
	4	0.744	11.696	0.085	3.72	1.80
	5	0.790	15.148	0.110	3.63	2.67
	6	0.743	11.638	0.085	3.78	1.79
	7	0.789	13.259	0.096	3.67	2.06
	8	0.816	13.250	0.096	3.47	1.92
	9	0.634	9.976	0.073	4.06	1.80
	10	0.819	11.952	0.087	3.81	1.55
	11	0.672	13.052	0.095	3.29	2.74
Komşu- luk	1	0.739	11.691	0.075	3.63	1.61
	2	0.483	8.828	0.057	2.94	2.15
	3	0.793	11.476	0.074	3.86	1.35
	4	0.797	10.847	0.067	4.08	1.08
	5	0.794	12.815	0.082	3.86	1.68
	6	0.834	14.183	0.091	3.44	1.86
	7	0.467	8.917	0.057	3.10	2.35
	8	0.812	12.937	0.083	4.04	1.63
	9	0.769	12.673	0.082	3.41	1.75
	10	0.742	13.619	0.088	3.33	2.17
	11	0.812	11.431	0.074	3.56	1.27
	12	0.791	13.196	0.085	3.31	1.79
	13	0.867	13.289	0.086	3.89	1.51
Güven- lik	1	0.250	3.518	0.046	3.03	2.58
	2	0.592	6.915	0.090	4.51	1.77
	3	0.581	8.348	0.109	3.61	2.68
	4	0.464	5.240	0.068	4.44	1.66
	5	0.542	8.337	0.108	4.31	3.08
	6	0.495	5.289	0.069	5.17	1.48
	7	0.495	5.703	0.074	4.82	1.73
	8	0.591	9.050	0.118	3.68	3.04
	9	0.640	7.307	0.095	4.58	1.69
	10	0.579	8.096	0.105	4.23	2.54
	11	0.610	9.118	0.119	3.81	2.91

Tablo.5.'in Devamı

Ölçek/Maddeler

Prestij	1	0.750	8.148	0.187	4.22	2.70
	2	0.632	5.466	0.125	3.94	1.71
	3	0.725	7.739	0.177	4.42	2.61
	4	0.630	6.496	0.149	4.30	2.43
	5	0.743	8.045	0.184	4.01	2.69
	6	0.794	7.771	0.178	4.23	2.20
Doyum	1	0.704	4.757	0.083	3.59	0.79
	2	0.677	5.767	0.100	3.48	1.26
	3	0.615	4.447	0.077	3.44	0.91
	4	0.730	5.986	0.104	4.09	1.17
	5	0.768	6.364	0.110	3.72	1.19
	6	0.823	7.001	0.122	4.14	1.26
	7	0.838	5.940	0.103	4.45	0.87
	8	0.848	6.111	0.106	4.25	0.90
	9	0.731	5.433	0.094	3.71	0.96
	10	0.707	5.816	0.101	4.39	1.17
Niyet	1	0.864	5.482	0.231	3.74	1.70
	2	0.859	5.672	0.239	3.40	1.84
	3	0.849	4.787	0.202	3.68	1.34
	4	0.600	3.195	0.135	3.87	1.19
	5	0.796	4.616	0.194	3.75	1.42

Tablo.5.'te görüldüğü gibi, alt ölçekleri oluşturan maddelerin, ölçeklere verilen tepkilere ilişkin toplam puanlarla korelasyonları ve güvenirlik katsayıları yeterince yüksektir.

Sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeğinin güvenirlik analizi yapılmamıştır. Bu ölçeği oluşturan maddelerin aynı yönde ölçüm yapmaları ve ölçeğin maddelerine verilen tepkilerin, her tepki verme kategorisine normal dağılım göstererek yayılmalarının gerekli olmadığı düşünülmüştür. Çünkü bu ölçeği oluşturan maddeler, örneklemin ve araştırmanın yapıldığı yerleşim çevresinin özelliklerine göre değişebilir; ölçeğe verilen tepkiler buna bağlı olarak büyük ölçüde aynı yönde olabilir. Normal dağılım göster -

meyebilir.

Madde analizleri ve güvenilirlik ölçümleri sonuçlarına göre YÇTÖ'nün küçük değişiklikler yapılarak asıl çalışmada aynen kullanılabileceği düşünülmüştür. Değişiklikler, madde analizi ve güvenilirlik sonuçlarına göre değil, ön çalışma sonucunda edinilen izlenimlere göre yapılmıştır.

Ön çalışmanın yapılması sürecinde ve verilerin analizi sonucunda demografik değişkenlere ve diğer alt ölçeklerde yer alan sorulara ilişkin bazı düzeltmeler yapılmıştır : Ölçeğin ilk biçiminde yer alan 'Bundan önce oturduğunuz ev kendi eviniz miydi?' sorusunu izleyen soruda 'Ne kadar kira ödüyordunuz?' şeklindeki soru asıl çalışmada kullanılmamıştır. Çünkü önceki evden ne kadar süre önce taşınıldığı bilinse bile, önceki eve ödenen kiranın kişi için ekonomik olarak ne ifade ettiği bilinmemektedir; bu sorudan elde edilen bilgi de kullanılamamaktadır. Bu sorunun yerine ölçeğin son formunda bir başka soruya yer verilmiştir.

İkinci düzenleme, sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeğinde yapılmıştır. Uygulama sırasında ölçeğin ilk biçiminde yer almayan ve araştırmaya katılan kişilerin çoğunlukla vurguladıkları, 'evin ısıtma kolaylıkları açısından durumu' maddesi, yeni bir özellik olarak ölçeğin sonuna eklenmiştir.

İlk uygulama sonucunda ölçekte yapılan son değişiklik 'niyet' altölçeği konusundadır. Yine uygulama sırasında araştırmaya katılan kişilerin, yaşadıkları çevrenin gelecekteki durumuna ilişkin düşüncelerinin, şu anki niyetlerini etkilediği görülmüştür. Bu nedenle bu altölçeğe bu yönde bir madde eklenmiştir (Gelecekte burasının iyi bir semt olacağını düşünüyorum.).

Bu değişikliklerle asıl çalışmada kullanılan biçimiyle YÇTÖ EK.2.' de sunulmuştur.

II.1.3. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini İzmir'de üç toplu konut bölgesinde yaşaya-

yan 260 kişi oluşturmuştur.Uygulama sırasında 300'den fazla kişiyle görüşülmesine karşın,deneklerin bazıları uygulamayı tamamlayamamış,bir kısmının da tepkileri güvenilir bulunmamıştır.Bu nedenle 260 uygulama değerlendirilmiştir.

Örneklemenin iki açıdan ele alınması mümkündür.Kişilerin sosyo-demografik özellikleri ve yaşama çevresinin nesnel-fiziksel özellikleri.rneklemi oluşturan kişilerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo.6.'da sunulmuştur.

Bu araştırmaya konu olan kişilerin yaşadıkları yerleşim çevresinin özellikleri değişken gruplarından birisini oluşturmasının yanında,ülke-mizdeki genel uygulamalarıyla benzer özellikler göstermesi açısından toplu konutların özelliklerine ilişkin önemli göstergeler de sunmaktadır. Giriş bölümünde anlatılan nedenlerle bu araştırmada çalışma alanı olarak seçilen toplu konutlar,İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından proje halindeyken -belirli bir gruba yönelik olarak değil,isteyen herkesin edinebileceği koşullarla- satışa sunulmuş olan farklı tiplerde inşa edilen ya-pılardan oluşmuştur;İzmir'in merkezine oldukça uzak olan Buca-Bornova ve Çiğli semtlerinin yakınındaki yüksek bölgelerde kurulmuşlardır. EV-KA 1 (Buca),EV-KA 2 (Çiğli) ve EV-KA 3 (Bornova) isimleriyle anılan 3 toplu konut kmpleksi,çok katlı apartmanlar,ikili ya da üçlü olarak birbirine dayalı dubleks villalar ve teras tipi konutlardan oluşmaktadır.Bu konutlar brüt 55,70 ve 90 m² olarak yapılmışlardır.rneklemi oluşturan kişilerin seçiminde,hem konut tiplerinin,büyüklük farklarının ve üç semtin evrenin özelliklerine uygun olarak temsil edilmesine dikkat edilmiştir.Bu noktadan hareketle seçilen kişilerin 34' (% 13.08) 55 m²'lik,127'si (% 48.85) 70 m²'lik, 99'u da (% 38.08) 90 m²'lik evlerde yaşamaktadır . Yaşanan evin tipine göre bakıldığında ise,kişilerin 206'sı (% 79.23) apartman tipi, 54' ise (% 20.77) dubleks ve teras tipi evlerde oturdukları görülmektedir.

Araştırmanın yapıldığı  semttten Buca EV-KA ilk toplu konut bölge-

TABLO.6. ÖRNEKLEMİN ÖZELLİKLERİ

<u>Yaş</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>	<u>Gelir Düzeyi</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>
19 ve a.	17	6.54	250.000 ve altı	12	4.62
20-24	38	14.62	251.000-350.000	26	10.00
25-29	42	16.15	351.000-450.000	54	20.77
30-34	70	29.92	451.000-750.000	91	35.00
35-39	36	13.85	751.000-1.000.000	46	17.69
40-44	20	7.69	1.000.000.'dan çok	31	11.92
45-49	14	5.38			
50 ve ü.	23	8.85	<u>Eğitim</u>		
<u>Cinsiyet</u>			İlkokul	126	48.46
Kadın	153	58.85	Orta ve dengi	34	13.08
Erkek	107	41.15	Lise ve dengi	61	23.46
			Üniversite/Y.Okul	39	15.99
<u>Çocuk Sayısı</u>			<u>Ailede kimin çalıştığı</u>		
Yok	59	22.69	Kadın	7	2.69
1 tane	56	21.54	Erkek	171	65.77
2 tane	79	30.38	Kadın ve Erkek	45	17.31
3 tane	37	14.23	Çocuklar	11	4.23
4 tane	15	5.77	Diğer	26	10.00
5 ve üstü	14	5.38			
<u>Meslek</u>			<u>Birlikte yaşayan aile büyükleri</u>		
İşçi	62	23.85	Var	38	14.61
Memur	43	16.54	Yok	222	85.39
Üst d.me.	11	4.23			
Ev Kad.	110	42.31	<u>İzmir'de yaşanan süre</u>		
Öğrenci	2	0.77	1-5 yıl	49	18.85
Esnaf	10	3.85	6-10 yıl	58	22,31
Emekli	22	8.46	11-15 yıl	47	18.08
			16 yıl ve çok	106	40.77
<u>Ev Sahibi/Kiracı</u>					
Ev Sahibi	192	73.85	<u>Ailenin Gelir Düzeyi Sizce Nedir ?</u>		
Kiracı	68	26.15	Düşük gelirli	56	21.54
			Orta halli	177	68.08
<u>Evde Yaşanan Süre</u>			Ortanın üstü	19	7.31
1 yıl.az	144	55.38	Oldukça iyi	8	3.08
1-2 yıl	62	23.85			
2-3 yıl	44	16.92			
3'den çok	10	3.85			

sidir ve ilk önce taşınılan semttir;ikinci sırada tamamlanan ve yerleşilen Çiğli,Üçüncü,son toplu konut bölgesi ise Bornova'dır.Bu uygulamanın yapıldığı ilkbahar aylarında EV-KA 3 Bornova'da en uzun süredir yaşayan kişi,8 ay önce evine taşındığını belirtmiştir.3 toplu konut bölgesinde yaşayan insanların yoğunluğu,konutların teslim ediliş tarihleriyle yakından ilişkiliydi.Bu nedenlerle örneklemimizi oluşturan kişilerden 122'si (% 46.92) Buca,EV-KA 1'den,96'sı (% 36.92) Çiğli EV-KA 2'den,42'si (% 16.15) ise Bornova EV-KA 3'ten seçilmişlerdir.

II.1.4. UYGULAMA

Bu araştırmanın uygulama sürecinde,araç bölümünde tanıtılan ölçek (YÇTÖ) 1990 yılı ilkbahar aylarında,İzmir'de kurulmuş olan 3 toplu konut bölgesinde yaşayan 260 kişiyle görüşülerek uygulanmıştır.Uygulama,araştırmanın kendisi ve E.Ü.Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü 3.sınıf öğrencisi olan 5 kişi tarafından yüzyüze görüşme yoluyla yapılmıştır.

Uygulama,evlerde yaşayan kişilerin tümüyle görüşülebilmesi amacıyla,cumartesi,pazar günleri ya da akşam saatlerinde yapılmaya çalışılmıştır.

Uygulama sırasında,görüşülen kişilere önce araştırmanın amacı yönergeden okunarak aktarılmış,daha sonra ölçek tanıtılıp,her altölçeğe ilişkin tepki verme biçimleri -6'lı ya da 5'li skalalar- anlatılmıştır.

Araştırmaya katılanlar,ölçeğin uygulanması sürecinde büyük kolaylık göstermişler,evleri ve yaşadıkları semtle ilgili ölçekte yer almayan konularda bile düşüncelerini anlatmışlardır.Bu durum,sorunlarının çokluğu ile yakından ilgilidir;her evde geçirilen zamanın uzaması,bu nedenle uygulamanın güçleşmesine karşın,araştırmaya katılan kişilerin evleriyle ilgili duygu ve değerlendirmeleri konusunda ek bilgiler sağladığı söylenebilir.

Sözü edilen bu nedenlere bağlı olarak ölçeğin uygulanması için gereken süre her kişi için değişmekle birlikte,ortalama olarak ölçeğin,görüşme yoluyla 30 dakikada uygulandığı görülmüştür.

II.1.5. VERİLERİN ANALİZİ

Uygulama sonucunda ölçekten elde edilen veriler, öncelikle ölçeğin güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla analiz edilmiştir. Ön çalışmanın örneklemeden elde edilen verilerin ölçeğe ilişkin analiz sonuçları aracın tanıtıldığı bölümde sunulmuştur.

Asıl çalışmadan elde edilen veriler, ölçeğe verilen tepkilerin genel dağılımlarını görebilmek ve değişkenler arası ilişkileri değerlendirebilmek amacıyla analiz edilmişlerdir.

Ölçeğe verilen tepkilerin genel dağılımları histogramlar ve deskriptif analizler yoluyla elde edilmiştir. Sosyo-demografik değişkenlerle altölçeklere verilen tepkilerin ilişkileri, altölçeklerin birbirleriyle ilişkileri ise, korelasyon, t-testi, varyans analizi, stepwise regression ve diskriminant analizleri yoluyla anlaşılmaya çalışılmıştır. Sözü edilen ilişkilerin test edilmesinde, değişken gruplarının özellikleri ve aranan ilişkinin niteliğine uygun olan analiz tekniği kullanılmıştır.

Tüm analizler bilgisayarda yapılmıştır. Diskriminant, madde analizleri ve güvenilirlik ölçümleri Prof. Yurdal Topsever'in hazırladığı ve daha önce pek çok araştırmada kullanılmış olan programlar, diğer analizler ise MINITAB paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde kullanılan analizlerden biri olan Diskriminant, ülkemizde özellikle sosyal bilim araştırmalarında çok yeni kullanılmaya başlanan bir teknik olduğu için aşağıda kısaca tanıtılmıştır.

Diskriminant Analizi

İlk kez Fisher (1936) tarafından kullanılan analiz tekniği, objeleri gruplardan birinde sınıflamak amacıyla geliştirilmiştir (Hays, 1981). Bundan sonraki pek çok araştırmada kullanılan diskriminant analizi, bağımlı değişkenin kategorik, bağımsız değişkenin ise sürekli değişken olduğu durumlara uygun bir analiz yöntemidir. Bu tekniğin uygulanabilmesi için gerekli bir başka koşul ise, bağımlı değişkenin iki ya da daha fazla grup

veya sınıftan oluşmasıdır.

Diskriminant analizi, önceden tanımlanan bağımlı değişken gruplarını en iyi ayırdeden bağımsız değişken gruplarının lineer kombinasyonunu verir. Sonuç, gruplar arası varyansın gruplar içi varyansa göre maksimize edilmesiyle elde edilir. İşlemler sonucunda ortaya çıkan lineer kombinasyon şu formülasyonla gösterilir :

$$Z = W_1X_1 + W_2X_2 + W_3X_3 + \dots + W_nX_n$$

Z: Diskriminant skor

W: Diskriminant katsayıları

X: Bağımsız değişkenler

Her bağımsız değişkenin kendisine denk düşen ağırlıkla çarpılması sonucunda bütün çarpım sonuçlarının toplanmasıyla her birey için kompoze tek bir skor elde edilir. Bu skorların ortalaması grubun ortalamasını vermektedir. Diskriminant fonksiyonunun istatistiksel olarak anlamlılığı, grup ortalamaları arasındaki uzaklığın ölçümüne dayanmaktadır. İki grubun dağılımları birbirine ne kadar az çakışırsa, diskriminant fonksiyonunun o düzeyde ayırdedici olduğu söylenebilir.

Diskriminant analizinin regresyon ve varyans analizinden farkı, analiz edilen değişkenlerin kategorik ya da sürekli oluşlarıyla ilgilidir. Bilindiği gibi, regresyon analizinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin sürekli olması gerekmektedir. Varyans analizinde ise (ANOVA), diskriminant analizinde olduğunun tersine bağımsız değişken kategorik olmalıdır.

Bu analiz tekniği, iki veya daha fazla önceden belirlenmiş grubun ortalama değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup, olmadığını, bağımsız değişkenlerin, istatistiksel birimleri (bireyler) bağımlı değişken gruplarının her birinde yer alışlarına göre ayırıcı olup olmadığını belirler ; bağımsız değişkenler üzerinden aldıkları değerlere bağlı olarak kişileri sınıflar.

Kısaca diskriminant analizi, araştırmada bağımsız değişkenlerin, ba-

ğımlı değişken gruplarını ayırdetmede ne kadar ayırıcı olduğunun bilinmesi amaçlanıyorsa ve kişilerin aldıkları puanlar açısından hangi grupta yer aldıklarının bilinmesine ihtiyaç duyuluyorsa kullanışlı olabilen bir analiz tekniğidir.

Bu araştırmada diskriminant analizi kişilerin sınıflandırılmasından çok, bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişken gruplarını ayırdetmede ne denli etkili olduğunun anlaşılması amacıyla uygulanmıştır.

II.2. BULGULAR

Bu bölümde ön çalışma ve toplu konut uygulamasından elde edilen bulgular sunulmuştur.

Araştırmanın amacına uygun olarak ön çalışmadan elde edilen bilgiler, sadece, toplu konut örnekleminde sağlanan verilerin değerlendirilmesinde bir karşılaştırma ölçütü olarak kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı farklı konut tiplerinde yaşayan insanların oluşturduğu ön çalışma örnekleminde elde edilen verilerle, bu grubun, bir başka söyleyişle 'norm grubu'nun, evlerine ve yaşama çevrelerine ilişkin doyularının araştırılması değildir. Bu nedenle bu gruptan elde edilen veriler, ancak toplu konut örnekleminde sağlanan verilerin anlamlandırılması amacıyla uygun olan durumlarda kullanılmıştır.

Bulgular, betimsel analizlerden, boyutlar arası ilişkileri çözümlenmeye yönelik işlemlere doğru bir sıra izlenerek sunulmuştur.

Aşağıdaki bölümlerde önce, ilk uygulama ve toplu konut uygulaması sonucunda elde edilen bulgular gösterdikleri dağılımlar açısından karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Daha sonra yine iki örneklem açısından boyutlar arası ilişkileri çözümlenmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları sunulacaktır. Bu bölümün sonunda ise, eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyum ve niyetin hangi değişkenlere bağlı olarak anlaşılacağı sorusunu yanıtlamak amacıyla toplu konut örnekleminde elde edilen verilerle yapılan regresyon ve diskriminant analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

II.2.1. ÖLÇEĞE VERİLEN TEPKİLERİN GENEL DAĞILIMLARI

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi YÇTÖ, altölçeklerden oluşan bir ölçektir. Aynı zamanda doyumunu belirlemede önemli olduğunu düşündüğümüz boyutları ifade eden bu altölçeklere verilen tepkilere ilişkin deskriptif değerler Tablo.7.'de sunulmuştur.

Karşılaştırmaları kolaylaştıracağı düşüncesiyle bulgular, iki ör-

neklemnin farklılaşmasının görülebileceği biçimde düzenlenerek tablolastırılmıştır.

TABLO.7. ÖLÇEĞE VERİLEN TEPKİLERİN İKİ ÖRNEKLEM AÇISINDAN DAĞILIMLARI*

<u>Altölçek</u>	<u>Ortalama</u>	<u>S.Sapma</u>	<u>Min.</u>	<u>Max.</u>	<u>N</u>
Estetik	38.523	7.987	19.00	55.00	260
	41.23	11.78	0.00	65.00	109
Komşuluk	50.823	9.967	21.00	73.00	260
	46.46	12.52	0.00	67.00	109
Güvenlik	37.873	9.182	11.00	59.00	260
	46.183	8.811	23.00	66.00	109
Mekanın Prestiji	21.046	6.011	7.00	36.00	260
	25.119	6.638	6.00	36.00	109
Sos.Fizik. Kolaylıklar	58.215	9.785	32.00	94.00	260
	80.84	13.05	51.00	103.00	109
Yaşam Doyumu	14.346	4.256	5.00	25.00	260
	14.165	3.775	5.00	22.00	109
Doyum	34.631	9.125	3.00	54.00	260
	39.257	7.626	10.00	50.00	109
Niyet	21.954	5.263	6.00	30.00	260
	18.450	4.896	5.00	25.00	109

* Her boyut için 1.sıradaki değerler toplu konut,2.sıradaki değerler ise ön çalışma örneğine aittir.

İki örneklemden elde edilen bulguların istatistik açıdan anlamlılığının test edilmesi amacıyla veriler t-testi kullanılarak çözümlenmiştir. Yaşam doyumu altölçeğine verilen tepkiler oldukça benzerdir, ayrıca bu ölçek açısından karşılaştırmanın anlamlı olmayacağı düşünülmüştür. Ölçeğin toplu konut örneğine uygulanmasından önce yapılan değişiklikler gözönüne alınarak (niyet ve sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeklerinden ön çalışmada yer almayan iki maddenin çıkarılması) yapılan analiz sonucunda niyet altölçeğinin dışında bütün boyutlarda anlamlı farklılaş-

ma olduğu görülmüştür.Komsuluk boyutundaki farklılaşma toplu konut örnekleminin ortalamasının yüksek oluşu yönünde ortaya çıkmaktadır.Diğer boyutların tümünde ön çalışma örnekleminin ortalama değerleri yüksektir.Altölçeklere verilen tepkilerin anlamlılığına ilişkin sonuçlar Tablo.8.'de sunulmuştur.

TABLO.8. İKİ ÖRNEKLEM AÇISINDAN TEPKİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

<u>Altölçek</u>	<u>Ser.Derecesi</u>	<u>t</u>	<u>P</u>
Estetik	151.3	2.20	0.03
Komsuluk	168.0	-3.23	0.0015
Güvenlik	210.5	8.16	0.0000
Prestij	185.8	5.53	0.0000
Sos.Fiz.Kolaylık	156.6	18.66	0.0000
Doyum	240.4	5.01	0.0000
Niyet	105.6	1.43	0.15

Tablo.8.'de görüldüğü gibi niyet dışındaki altölçeklerin tümüne verilen tepkiler çeşitli anlamlılık düzeylerinde farklılaşmaktadır.Özellikle sosyal-fiziksel kolaylıklar boyutuna verilen tepkilerin ortalama puanları iki örneklem açısından çok farklıdır.Bu farklılaşmanın her madde için ayrı ayrı görülmesinin özellikle araştırmanın pratik sonuçları açısından yararlı olacağı düşünülerek,iki grubun tepkileri birarada sunulmuştur(Tablo.9.)

Araştırmada kullanılan ölçeğin tanıtıldığı bölümde sunulduğu gibi sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeğini izleyen açık uçlu bir soruyla,örnekleme oluşturan kişilerden,yasadıkları çevrede eksikliğini hissettikleri en önemli üç özelliği belirtmeleri istenmiştir.İki örneklem grubunun bu soruya verdikleri tepkiler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmede esas alınan sayısal verilerin elde edilmesi , ağırlıklı yüzdelerin hesaplanmasıyla sağlanmıştır.Birinci,ikinci ve üçüncü derecede eksikliğı duyulan konular,belirtildikleri önem derecesiy-

TABLO.9. İKİ ÖRNEKLEM AÇISINDAN SOSYAL-FİZİKSEL KOLAYLIKLARIN DEĞERLERİ

<u>Maddeler</u>	<u>Ortalama(Ön Çalışma)</u>	<u>Ortalama(Toplu Konut Örnek.)</u>
Apartmanın Genel Temizliği	3.4312	3.0346
Ulaşım Olanakları	4.0092	2.2615
Evin Okullara Mesafesi	4.0459	2.5462
Sağlık Merkezlerine Yakın.	4.0375	1.5192
Su Olanakları	4.2202	2.9154
Yol Olanakları	3.8722	2.8692
Kanalizasyon Ola.	3.8901	3.5269
Sosyal Mekanların Miktarı	3.4311	1.3615
Alışveriş Merkezleri	4.1651	2.2346
Kent Merkezine Uzaklık	3.7987	1.8808
Yakın Arkadaş. Mesafe	3.3765	2.1231
Aile Büyüklerine Mesafe	3.5321	1.9346
Past.Kafeterya Miktarı	3.7522	1.2885
Çocuk Oyun Alanları	2.9632	1.8692
Sanat Merkezlerine Uzaklık	2.9723	1.2769
Anaokulu,kreş miktarı	3.3033	1.2462
Yeşil Alan Miktarı	2.5324	1.8654
Çevrenin Genel Temizliği	2.9908	2.1308
Trafik Gürültüsü	3.0467	4.2077
Evdeki Kullanı Alanları	3.8176	3.4962
Yüklük-gömmedolap miktarı	3.1834	2.5962
Kömürlük-bodrum miktarı	3.2947	3.7654
Park Yeri Olanakları	3.1835	3.1769
Evin Isınma Kolaylıkları	-	3.0885
N =	109	260

le çarpılarak toplam tepkinin belirlenmesi ve her tepki grubunun, toplam tepki miktarına bölünmesi sonucunda elde edilen yüzdeler oranlara göre sıralanarak, iki örneklem açısından sonuçlar Tablo.10.'da sunulmuştur.

Tablo.10.'da görüleceği gibi, bu soruya verilen tepkiler açısından iki örneklem arasında önemli farklılıklar vardır. Toplu konut örneklemine oluşturan kişilerin yaşadıkları çevreye ilişkin en önemli eksiklik olarak ulaşım olanaklarının yetersizliğini (% 27.91) belirttikleri görülmektedir. İkinci sırada önemli görülen eksiklik, sağlık merkezlerinin yetersizliği (% 21.83), üçüncü sırada ise alışveriş olanaklarının ve bu ko-

nudaki düzenlemelerin yetersizliği (%13.08) olarak belirtilmiştir.Ön çalışma örnekleminin vurguladığı eksiklikler ise,daha çok ikincil ihtiyaçlara yönelik konulardadır.Örneğin çevrenin genel bakımı,yeşil alanların yetersizliği gibi.Çevrenin trafik gürültüsü açısından değerlendirilmesi konusunda iki örneklem grubunun tepkileri önemli ölçüde farklılaşmaktadır.Ön çalışma örneklemini oluşturan kişiler trafik gürültüsünün yoğunluğundan (% 8.03) yakınırken,toplu konut örneklemi bu konuya hiç değinmemektedir.Bu konudaki altölçeğe verilen tepkilere bakıldığında da,diğer maddelerde olduğunun aksine bu maddeye verilen tepkiler,toplu konut örneklemi açısından daha yüksektir (4.2077 ve 3.0467).Eve ve yerleşim çevresine ilişkin eksikliği duyulan en önemli özellikler açısından iki grubun tepkileri Tablo.10.'da sunulmuştur.

TABLO.10. YERLEŞİM ÇEVRESİNİN EN ÖNEMLİ EKSİKLİKLERİNİN DAĞILIMI

<u>Eksikliği Duyulan Özellik</u>	<u>Ön Çalışma (%)</u>
Çevrenin Genel Bakımı ve Temizliği	33.24
Yeşil Alanların Miktarı	25.20
Çocuk Oyun Alanlarının Miktarı	13.57
Alt Yapı Olanakları	9.14
Trafik Gürültüsü Açısından Çevre	8.03
Ulaşım İmkanları	7.47
Araba Park Etme İmkanları	3.35
Toplam	100.00
	<u>Toplu Konut Örneklemi (%)</u>
Ulaşım Olanakları	27.91
Sağlık Merkezlerinin Yetersizliği	21.83
Alışveriş Olanakları	13.08
Cami,telefon v.b. eksikliği	10.66
Altyapı Olanakları	8.33
Çevrenin Genel Bakımı,Temizliği	7.33
Çocuk Oyun Alanları	4.41
Yeşil Alanların Miktarı	4.35
Sosyal Mekanların Miktarı	2.10
Toplam	100.00

Mahremiyet Altölçeğine Verilen Tepkilerin Değerlendirilmesi

Ev ve yerleşim çevresiyle ilgili doyumla ilişkisinin araştırılması amacıyla bir değişken olarak ele alınan, ev içi ve komşularla ilişkide mahremiyet boyutuna ilişkin tepkiler, hem ön çalışma örneklemini hem de toplu konut örneklemini açısından diğer boyutlarla ilişkili bulunmamıştır. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, iki örneklemden elde edilen tepkiler boyutların çoğunda istatistik olarak anlamlı farklılaşmalar gösterirken, mahremiyet altölçeğine verilen tepkiler oldukça benzerdir. Bir başka söyleyişle, iki örneklem grubunun tepkileri karşılaştırıldığında, ölçekte yer alan maddelerde ifade edilen konularda iki grubun da benzer biçimde genel olarak yakınmalarının olmadığı görülmektedir.

Genel olarak, bu altölçeğe verilen tepkiler normal dağılım göstermemekte, aynı yönde toplanmaktadır. Sonraki bölümlerde yeralan analiz sonuçlarında da görüleceği gibi, doyum ve niyet değişkeniyle ilişkili bulunmayan bu altölçeğe verilen tepkilerin genel dağılımları iki örneklem açısından, Tablo.11.de sunulmuştur. Tablo. 11.de görüleceği gibi, ikinci soruda iki örneklemin tepkileri farklılaşmaktadır. Ön çalışma örneklemini oluşturan kişiler, evlerinde istedikleri zaman bir odaya çekilip yalnız kalabildiklerini belirtirken, toplu konut örnekleminde elde edilen sonuçlar, ihtiyaç duyulduğu halde bu davranışın gerçekleşemediğini göstermektedir.

Mahremiyet altölçeğini oluşturan maddelerden üçüncüsüne verilen tepkiler açısından da ilginç bir sonuç ortaya çıkmıştır. Ön çalışma örneklemini oluşturan kişilerin çoğunluğu komşularıyla fazla samimi olduklarını ve bu durumdan hoşnut olduklarını belirtirken, toplu konut örnekleminde elde edilen sonuçlar, toplu konutlarda yaşayanların büyük çoğunluğunun komşularıyla samimi olduklarını ve bu durumdan hoşnut olduklarını göstermektedir.

TABLO.11. MAHREMİYET ALTÖLÇEĞİNE VERİLEN TEPKİLERİN GENEL DAĞILIMI

Madde	TK		Sayı %		Sayı %		Sayı %		KK				
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%			
1. Burada evime genellikle haber verilmeden geliniyor.	14	12.8	23	21.1	20	18.3	9	8.2	29	26.6	14	12.8	109
Bunun böyle olması rahatsız edici mi?	36	13.8	69	26.5	19	7.3	20	7.6	72	27.6	44	16.9	260
			Evet	23	21.1	Hayır	86	78.8					109
				85	32.6		175	67.3					260
2. Evimde istediğimde bir odaya çekilip yalnız kalabiliyorum.	35	32.1	37	33.9	18	16.5	5	4.5	7	6.4	7	6.4	109
Yalnız kalmayı istediğiniz olur mu?	17	6.5	21	8.0	6	2.3	27	10.3	95	36.5	94	36.1	260
				83	76.1		26	23.8					109
				173	66.5		87	33.4					260
3. Komşularım fazla samimi değilim.	35	32.1	27	24.7	17	15.6	7	6.4	10	9.2	13	11.9	109
Böyle olmasından memnun musunuz?	39	14.6	33	12.7	24	9.2	38	14.6	78	30.0	48	18.7	260
				79	72.4		30	27.5					109
				185	71.1		75	28.8					260
4. Burada komşular birbirlerine gidip gelenleri görüyorlar.	25	22.9	27	24.8	29	26.6	4	3.7	19	17.4	5	4.6	109
Bundan rahatsız oluyor musunuz?	86	33.0	95	36.5	33	13.0	12	3.5	19	5.4	15	5.8	260
				33	30.2		76	69.7					109
				49	18.8		211	81.1					260
5. Evimden komşuların gürültüsü duyulur.	26	23.9	18	16.5	28	25.7	11	10.0	12	11.0	14	12.8	109
Bundan rahatsız oluyor musunuz?	101	38.8	87	33.5	34	13.0	9	3.7	14	5.4	15	5.8	260
				59	54.12		50	45.8					109
				149	57.3		111	42.6					260
6. Evimdeki gürültüleri komşular duyur.	19	17.4	19	17.4	28	25.7	6	5.5	16	14.7	21	19.3	109
Bu sizi rahatsız ediyor mu?	96	36.9	75	28.8	36	13.8	10	3.8	28	10.8	15	5.8	260
				54	49.5		55	50.4					109
				142	54.6		118	45.3					260

* : TK = Tamamen Katılıyorum KK = Kesinlikle Katılmıyorum

Şu Anda Yaşanan Evin Önceki Evle Karşılaştırılması

Araştırmada kullanılan ölçeğin sosyo-demografik soruların yer aldığı bölümünde,örnekleme oluşturan kişilerden şu anda yaşadıkları evi ve yerleşim çevresini,öncekiyle karşılaştırmalarının istendiği bir soruya yer verilmiştir.İki grup açısından bu soruya verilen tepkilerin dağılımı Tablo.12.' de sunulmuştur.

TABLO.12.ÖNCEKİ EVLE KARŞILAŞTIRMA KONUSUNDAKİ TEPKİLERİN DAĞILIMI

Karşılaştırma	I.Grup		II.Grup	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Önceki çok daha iyi	6	5.50	62	23.85
Önceki biraz daha iyi	15	13.76	36	13.85
Burası biraz daha iyi	16	14.68	72	27.69
Burası çok daha iyi	35	32.11	63	24.23
İkisi de birbirine benziyor	37	33.95	27	10.38
Toplam	N= 109	100.00	N=260	100.00

Bu soruya verilen tepkiler karşılaştırıldığında,en önemli farklılaşmanın,önceki evin çok daha iyi olduğunu belirten örneklem grubunun sayısı açısından ortaya çıktığı görülmektedir.Toplu konut örnekleminin % 23.85'i önceki evin çok daha iyi olduğunu belirtirken,ön çalışma örneklemi için bu oran sadece % 5.50'dir.Benzer farklılaşmalar,şu anda yaşanan evin ve yerleşim çevresinin çok daha iyi olduğunu belirten gruplar açısından,toplu konutun olumsuz değerlendirilmesi yönünde ortaya çıkmaktadır.Bu soruya verilen tepkiler karşılaştırıldığında ortaya çıkan bir başka ilginç sonuç,önceki ev ve yerleşim çevresiyle şu andaki arasında önemli bir fark olmadığını belirten kişilerin iki grup açısından oranlarının birbirinden çok farklı oluşudur.Toplu konut örneklemini oluşturan kişilerin % 10.38'i mekanlar arasında fark olmadığını, % 89.62'si şu anda bu yönde bir fark olduğunu belirtmişlerdir. Ön çalışma örneklemi için

bu değerler % 33.95 ve % 66.06'dır.

II.2.2. ÖLÇEĞİ OLUŞTURAN BOYUTLARIN KARŞILIKLI İLİŞKİLERİNİN DEĞER- LENDİRİLMESİ

Bu bölümde YÇTÖ'yü oluşturan altölçeklere verilen tepkilerin,bo-
yutlar arasındaki ilişkileri çözümlmek amacıyla analiz edilmesi sonu-
cunda elde edilen bulgular sunulacaktır.

Araştırma modelinin sunulduğu bölümde de belirtildiği gibi,bu a -
raŐtırmada,ev ve yerleşim çevresi konusundaki değerlendirmelerin ve do-
yumun,insan-mekan ilişkilerini oluşturan farklı sosyal,psikolojik,çevre-
sel deneyimlerin ve kişisel özelliklerin etkileşimleri tarafından belir-
lenen bir bağlam içinde oluştuğu kabul edilmektedir.Bu süreci biçimlen-
diren değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerinin test edilmesi,sürecin di-
namiklerinin anlaşılmasında yararlı olacaktır.

Bu amaçla değişkenler (altboyutlar) arasındaki ilişkileri değer -
lendirmek düşüncesinden hareketle yapılan interkorelasyonlar ve doyum
ve niyet'le,sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkileri çözüml -
mek için yapılan varyans analizlerinden elde edilen sonuçlar bu bölümde
sunulmuştur.

Alt boyutların karşılıklı ilişkileri iki gruptan elde edilen veri-
lerle ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Sosyo-demografik değişkenlerle do-
yum ve niyet arasında varyans analizleriyle ilişkilerin test edilmesi i-
se sadece asıl araştırma grubu olan toplu konut örnekleminde elde edi-
len verilerle yapılmıştır. Bunun nedeni ön çalışma örnekleminde demog-
rafik özellikler kategorilerine düşen kişi sayısının,bazı değişkenler a-
çısından oldukça düşük olmasıdır.Ayrıca sosyo-demografik değişkenlerle
doyum ve niyet arasındaki ilişkilerin iki grup açısından farklılaŐıp
farklılaŐmadıėının test edilmesinin,araştırmamızın amaçları açısından bü-
yük bir öneme sahip olmadığı düşünölmüŐtür.

Tablo.13.' te ön çalışma örnekleminde elde edilen tepkiler,Tab -
lo.14.'te ise toplu konut örnekleminde elde edilen sonuçlar,karşılıklı

ilişkileri açısından değerlendirilmiştir.

TABLO.13.ÖN ÇALIŞMA ÖRNEKLEMİ AÇISINDAN ALT BOYUTLARIN İLİŞKİLERİ

Boyutlar	Estetik	Komsuluk	Güvenlik	Prestij	Niyet	Y.Doyumu	Doyum
Komsuluk	0.836						
Güvenlik	0.337	0.345					
Prestij	0.559	0.540	0.662				
Niyet	0.360	0.330	0.518	0.667			
Y.Doyumu	0.255*	0.179**	0.171**	0.314	0.399		
Doyum	0.425	0.452	0.551	0.576	0.544	0.279*	
S.Fiz.Ko.	0.324	0.278*	0.470	0.623	0.470	0.259*	0.273*
N	=	109					

* = p 0.01
** = p 0.05
Boş = p 0.001

TABLO.14. TOPLU KONUT ÖRNEKLEMİ AÇISINDAN ALT BOYUTLARIN İLİŞKİLERİ

Boyutlar	Estetik	Komsuluk	Niyet	Y.Doyumu	Doyum	Güvenlik	Prestij
Komsuluk	0.524						
Niyet	0.463	0.477					
Y.Doyumu	0.432	0.282*	0.441				
Doyum	0.511	0.422	0.456	0.357			
Güvenlik	0.422	0.449	0.406	0.229*	0.506		
Prestij	0.533	0.500	0.560	0.317	0.443	0.560	
S.Fiz.Ko.	0.484	0.421	0.470	0.247*	0.408	0.393	0.374
N	=	260					

* = p 0.05
Boş = p 0.01

Tablo.13.'de görüldüğü gibi,ön çalışma örnekleminde elde edilen veriler alt boyutlar arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi amacıyla analiz edilmiş ve boyutlar arası ilişkilerin tümünün istatistik olarak farklı düzeylerde anlamlı olduğu bulunmuştur.

En yüksek düzeyde ilişkili olan iki boyut estetik -mekanın dış görünüşünün değerlendirilmesi- ve komşuluktur.Aralarındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın göreceli olarak en düşük düzeyde ilişkili boyutlar ise yaşam doyumu ve estetik,komşuluk,güvenlik boyutlarıdır.

Yaşanan mekanın kişisel ve sosyal prestiji açısından değerlendirilmesinin,bütün boyutlardaki tepkilerle yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir.Prestij altölçeğine verilen tepkilerin,güvenlikle (0.662) , doyumla (0.576),niyetle (0.667) ve sosyal-fiziksel kolaylıklarla (0.623) ilişkileri özellikle dikkat çekici düzeyde yüksek bulunmuştur.

Eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyumla en yüksek ilişkisi olan boyutlar ise güvenlik,prestij ve niyettir.Doyumla,mekanın sunduğu sosyal-fiziksel kolaylıklar arasındaki ilişkiler ise göreceli olarak düşüktür (0.273).

Toplu konut örnekleminde elde edilen veriler,boyutlar arası ilişkilerin çözümlenmesi amacıyla değerlendirildiğinde,ön çalışmanın sonuçlarıyla benzer yönde,bütün boyutların istatistik olarak farklı anlamlılık düzeylerinde ilişkili olduğu görülmüştür.

Toplu konut örneklemini açısından en yüksek ilişkinin prestijle,güvenlik ve niyet arasında olduğu bulunmuştur (0.560).Prestij altölçeğine verilen tepkiler,ön çalışma örnekleminde olduğu gibi,tüm boyutlarla yüksek düzeyde ilişkilidir.

Eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyumla en yüksek düzeyde ilişkili olan boyutlar ise,estetik,güvenlik,prestij ve niyettir.

Mekanın sosyal-fiziksel kolaylıkları açısından değerlendirilmesiyle,mekanın dış görünüşüne ilişkin tepkiler arasında da oldukça yüksek dü-

zeyde korelasyon olduğu görülmüştür (0.484). Bu boyutla göreceli olarak en düşük ilişki içinde olan altölçek ise yaşam doyumudur. Yaşam doyumuyla en yüksek ilişki içinde olan boyutlar estetik ve mekana yönelik niyettir (0.432 ve 0.441).

Ev ve yerleşim çevresinin dış görünüşüne ilişkin değerlendirmelerin, tüm değerlendirme kategorileriyle yüksek ilişki içinde olması da toplu konut örnekleme açısından ilgi çekici bir sonuç olarak görülebilir.

Altölçekler arasındaki korelasyonlardan elde edilen sonuçlar, iki örneklem grubu açısından değerlendirildiğinde üzerinde durulması gereken başlıca farklılaşmalar şöyle özetlenebilir :

- Ön çalışma örnekleminde sosyal-fiziksel kolaylıklar ile doyum arasındaki ilişki 0.273'ken, toplu konut örnekleme açısından bu ilişki 0.408 düzeyindedir.

-Toplu konut örnekleminde elde edilen sonuçlar, yaşam doyumunu ile mekana ilişkin doyum arasında 0.357 düzeyinde ilişki olduğunu gösterirken, bu ilişki ön çalışma örnekleme açısından 0.279 düzeyinde bulunmuştur.

-Yaşanan mekanın sağladığı sosyal-fiziksel kolaylıklar ile yerleşim çevresinin prestiji arasındaki ilişki, ön çalışma örnekleme açısından 0.623'ken, toplu konut örnekleme için 0.374 olarak bulunmuştur.

-Mekanın estetik açıdan değerlendirilmesiyle, mekana doğru ya da ondan uzaklaşmaya yönelik niyet arasındaki ilişki ön çalışma örnekleme açısından 0.360, toplu konut örnekleme açısından ise 0.460 düzeyindedir.

-Yerleşim çevresinde yaşayan insanlarla ilgili değerlendirmelerle, -komşuluk- niyet arasındaki ilişki ön çalışma örnekleme için 0.330'ken toplu konut örnekleme açısından 0.477'dir.

Sosyo-Demografik Değişkenlerle Doyum ve Niyet Arasındaki İlişkiler

Bu bölümde ölçeğin son kısmında yer alan sosyo-demografik değişkenlerle doyum ve niyet arasındaki ilişkilere yönelik analiz sonuçları sunulmuştur.

Eve ve yerleşim çevresine ilişkin niyetle, cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. ($F(1,258) = 6.34; p < 0.05$). Cinsiyet değişkeni açısından niyet ölçeğine verilen tepkilere bakıldığında kadınların erkeklerle göre mekana yönelik daha yüksek olumlu tepki belirttikleri görülmüştür.

Eğitim açısından yapılan değerlendirme sonucunda, bu değişkenle niyet arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bu grupta mekana yönelik en olumlu niyet belirtenlerin ilkökul ve üniversite mezunları olduğu görülmektedir ($F(6,259) = 4.15; p < 0.01$).

Ailenin sahip olduğu çocuk sayısı da mekana yönelik niyetin olumlu ya da olumsuz oluşunu etkileyen bir faktördür. Çocuk sayısı arttıkça, mekana doğru ya da mekandan uzaklaşmaya yönelik niyetler olumlu yönde etkilenmektedir. Niyet altölçeğine verilen tepkiler içinde en düşük olanlar bir çocuğu olan kişilere aittir ($F(6,253) = 2.49; p < 0.05$).

Yaşanan evin sahibi olup/olmamakla niyet arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Örneklemimizi oluşturan kişilerden ev sahibi olanların niyet altölçeğine verdikleri tepkiler, kiracı olanlara göre oldukça yüksektir ($F(1,258) = 20.23; p < 0.001$).

Şu anda yaşanan evin ve yerleşim çevresinin, öncekiyle karşılaştırıldığı soruya verilen tepkilerle niyet arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür ($F(4,255) = 9.86; p < 0.001$). En düşük tepkileri veren grupta yer alan kişiler, önceki evlerini ve semtlerini daha iyi olarak değerlendirenlerdir. Şu anda yaşanan çevreye yönelik olumlu niyet belirten kişiler ise, önceki ev ve çevreye göre, şimdikininki çok daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Yaş, gelir düzeyi, İzmir'de ve toplu konutta yaşanan süre, ailede kaç kişinin ve kimlerin çalıştığı gibi değişkenlerle, yaşanan mekana yönelik niyetler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Mekanın objektif özellikleri olarak ele alınan toplu konutun bulunduğu semt (Buca-Bornova-Çiğli EV-KA), evin yüzölçümü ve tipi gibi değişkenlerle de niyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyumla sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler büyük ölçüde niyetle benzer yöndedir.

Cinsiyet değişkeni doyumla anlamlı ilişkide olan bir değişkendir; kadınların mekana yönelik doyumları erkeklerden daha yüksektir ($F(1,258)=6.06$; $p < 0.05$).

Niyetle olduğu gibi, ev sahibi-kiracı olmanın doyumla da anlamlı ilişki içinde olduğu görülmektedir. Ev sahiplerinin doyum altölçeğine verdikleri tepkiler, kiracılardan daha olumlu yöndedir ($F(1,258)=17.44$; $p < 0.001$).

Şu anda yaşanan yerleşim çevresinin olumlu yönde değerlendirilmesinin, doyumun, önceki ev ve çevreyle karşılaştırmayla da anlamlı ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Burasının çok daha iyi olduğunu belirtenler, en yüksek doyum tepkisi veren grubu oluşturmaktadır ($F(4,255) = 3.41$; $p < 0.01$).

Niyetle sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkilerden farklı olarak gelir düzeyiyle doyum arasında anlamlı ilişki vardır. Gelir düzeyi yükseldikçe mekana yönelik doyumun arttığı görülmektedir. Bu sonuç ailenin gelir düzeyinin değerlendirildiği soruya verilen tepkilerle doyum arasındaki ilişkinin anlamlılığını destekleyici niteliktedir ($F(5,254)=4.21$; $p < 0.001$).

Sosyo - demografik özelliklerle ilgili soruların bulunduğu bölümde örneklemimizi oluşturan kişilerden, ailelerinin gelir düzeyini nasıl değerlendirdiklerini belirtmelerinin istendiği dört seçenekli bir soruya yer verilmiştir. Bu soruya verilen tepkilerle, eve ve yerleşim çevresi-

ne ilişkin doyum arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ailesini 'düşük gelirli' olarak değerlendiren kişilerin doyum düzeyleri düşük, 'yüksek gelirli, oldukça iyi' olarak değerlendirenlerin ise yüksektir ($F(3,256)=2.85; p < 0.05$).

Doyumla, yaş, eğitim, meslek, çocuk sayısı, İzmir'de ve toplu konutta yaşanan süre, ailede çalışan kişi sayısı gibi değişkenler arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Niyet boyutuyla benzer biçimde, mekanın objektif özellikleriyle doyum arasında da anlamlı ilişki bulunmamıştır.

II.2.3. EVE VE YERLEŞİM ÇEVRESİNE İLİŞKİN DOYUM VE NİYETİN BOYUTLARLA VE BİRBİRLERİYLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde sunulan bulgular, araştırmamızın konusunu oluşturan e-ve ve yerleşim çevresine ilişkin doyumun ve niyetin, diğer boyutlarla olan ilişkisinin derinlemesine araştırılmasına yönelik olarak yapılan istatistik analizlerin sonuçlarına dayanmaktadır. Bir başka söyleyişle modelimizi oluşturan alt boyutların, doyumunu ve niyeti çözümlenmede nedenli etkili, ayırıcı olduklarının test edilmesi bu bölümdeki analizlerin gerekçesini oluşturmaktadır.

Bu gerekçenin iki nedenle anlamlı olduğu düşünülmüştür : Bunlardan birincisi araştırmanın pratik kaygılarıyla ilgilidir. İnsanların yaşadıkları eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyum ve niyetlerini belirlemede ayırıcı öneme sahip değişkenler bilinebilirse, özellikle bu araştırmanın örnekleme açısından çok anlamlı olan pek çok sorunun çözümünde önemli bir adım atılmış olur; yaşanabilir çevrelerin, mekanların oluşturulmasında kullanılacak olan veriler sağlanabilir. İkinci ve teorik olduğu söylenebilecek neden ise, araştırma modelinin ve modelde içerilen boyutların test edilmesine ilişkindir.

Yukarıda sunulan amaçlarla YÇTÖ'yü oluşturan boyutlar arasındaki ilişkiler regresyon ve diskriminant analizleri kullanılarak araştırılmıştır.

Diskriminant Analizleri

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, araştırma modelinin davranışa en yakın boyutu, mekana yönelik niyettir. Toplu konutta yaşamaya ya da bir başka yere taşınmaya yönelik düşünceler niyet altölçeği kullanılarak öğrenilmeye çalışılmıştır. Diskriminant analizinin yapılabilmesi için gerekli olan bağımlı değişkenin kategorilendirilmesi işlemi, niyet altölçeğine verilen tepkilerin ortalama ve standart sapmalarından hareketle yapılmıştır. Bu işlem sonucunda, örnekleme oluşturan kişilerin 62'si olumsuz,

153'ü orta,45'i olumlu tepki belirten gruplarda sınıflandırılmışlardır. Niyet boyutuyla ilgili tüm diskriminant analizlerinde bu sınıflandırma kullanılmıştır.Mahremiyet altölçeğine verilen tepkilerle,niyet arasında varyans analizi sonucunda anlamlı ilişki bulunamadığı için bu boyut diskriminant analizinde kullanılmamıştır.

Niyetle,sosyal-fiziksel kolaylıklar ve doyum altölçekleri arasında yapılan diskriminant analizlerinde,bu iki ölçeğin maddeleri tek tek işleme sokulmuştur.Güvenlik,prestij,estetik ve komşuluk alt boyutları ise ölçek puanları açısından 4 bağımsız değişken olarak işlemlendirilmiştir. Analiz sonuçları aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Sosyal-Fiziksel Kolaylıklar ile Niyet Arasında Diskriminant Analizleri : Sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeği 24 maddeden oluşmuştur. Bu maddelerin niyetin üç düzeyine ilişkin grupları belirlemede anlamlı olup olmadığının analiz edilmesi için,kişilerin bu maddelere verdikleri tepkilerle,niyet arasında yapılan ilk diskriminant analizinde,bazı maddelerin ayırıcı olmadığı görülmüş ve anlamlı olan maddelerle tekrarlanan analiz sonucunda Wilks Lambda olarak tanımlanan istatistik 0.695 olarak bulunmuştur.Serbestlik derecesi 30 ve 486 için $F=3.236$ ve $P=0.0000$ ' dir.Böylece aşağıda sunulan iki diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir:

$$y(1) = 0.150X_1 - 0.073X_2 + 0.395X_3 - 0.025X_4 + 0.062X_5 + 0.448X_6 + 0.052X_7 + \\ 0.411X_8 + 0.348X_9 - 0.151X_{10} + 0.312X_{11} + 0.387X_{12} - 0.137X_{13} + 0.042X_{14} \\ + 0.160X_{15}$$

$$y(2) = 0.102X_1 - 0.096X_2 + 0.091X_3 + 0.613X_4 - 0.268X_5 - 0.152X_6 + 0.369X_7 - \\ 0.072X_8 - 0.009X_9 + 0.231X_{10} + 0.265X_{11} - 0.417X_{12} + 0.120X_{13} - \\ 0.206X_{14} - 0.055X_{15}$$

Yukarıdaki fonksiyonlarda yer alan değişkenler ve anlamlılık değerleri konusundaki bilgiler Tablo.15.'te sunulmuştur.

TABLO.15.SOSYAL-FİZİKSEL KOLAYLIKLAR VE NİYET ARASINDA DİSKRİMİNANT ANALİZİ SONUÇLARI

Değişken	F ^{***}	P
Apartmanın temizliği	4.41	0.0129
Ulaşım Olanakları	2.33	0.0970
Evin Okullara Mesafesi	8.88	0.0004
Su Olanakları	6.60	0.0020
Yol Olanakları	5.35	0.0056
Kanalizasyon	8.95	0.0004
Alışveriş Merkezleri	2.61	0.0734
Kent Merkezine Uzaklık	8.99	0.0004
Yakın Arkadaşlara Uzaklık	8.46	0.0005
Aile Büyüklerine Uzaklık	4.45	0.0124
Trafik Gürültüsü	5.60	0.0045
Evdeki Kullanım Alanları	13.51	0.0000
Kömürlük,bodrum v.b.mikta.	2.85	0.0575
Araba park imkanları	2.36	0.0939
Evin Isıtma Kolaylıkları	5.64	0.0044

*** - N : 260 , S.D. = 2,257.

Tablo.15.'te görüldüğü gibi,eve ve yerleşim çevresine ilişkin niyet konusundaki tepkilerin düşük,orta ve yüksek değerler almaları açısından sınıflandırılması sonucunda oluşan grupları ayırdetmede en etkili değişken,kişilerin evlerindeki kullanım alanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleriyle ilişkilidir.Evin okullara mesafesi,kanalizasyon sistemine ilişkin sorunlar,kent merkezine olan mesafe,yakın arkadaşlara uzaklık,su ve yol olanakları,evin ısıtma kolaylıkları gibi değişkenler de oldukça yüksek düzeylerde ayırıcıdır.Ulaşım olanakları,alışveriş merkezlerinin miktarı,yeterliliği ve araba park etme imkanları değişkenleri,diskriminant fonksiyonunun anlamlılığının yeterince yüksek olması nedeniyle,işlemden çıkarılmamışlardır;anlamlılık düzeylerinin kabul edilebilir olduğu düşünülmüştür.

Niyet altölçeğine verilen tepkilerin üç grubunu ayırdetmede ne ölçüde etkili olduklarının test edilmesi amacıyla estetik,güvenlik,kom -

şuluk ve mekanın prestiji boyutlarıyla ilgili diskriminant analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Estetik Komşuluk Güvenlik ve Mekanın Prestiji ile Niyet Arasında Diskriminant Analizleri : Estetik, komşuluk, güvenlik ve mekanın prestiji olarak adlandırılan boyutları oluşturan maddelerin niyetle ilişkisinin tek tek araştırılmasının anlamlı olmayacağı düşünülerek, bu ölçeklerin her biri, ölçeğe verilen toplam tepkiler açısından işleme alınmışlardır.

Dört bağımsız değişken ve bağımlı değişkenin üç grubuyla yapılan analiz sonucunda Wilks Lambda olarak tanımlanan istatistik 0.663 olarak bulunmuştur. Serbestlik derecesi 8 ve 508 için $F = 14.471$ ve $P = 0.0000$ 'dir. Böylece varyansın % 98.23'ünü açıklayan bir diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir:

$$y(1) = 0.308X_1 + 0.589X_2 - 0.029X_3 + 0.745X_4$$

Bu fonksiyonda X_1 :Estetik, X_2 :Komşuluk, X_3 :Güvenlik, X_4 :Mekanın Prestiji boyutlarını ifade etmektedir. Yukarıda sunulan diskriminant fonksiyonunda yer alan değişkenlerin anlamlılık düzeylerine ilişkin değerler Tablo.16.'da sunulmuştur.

TABLO.16. ESTETİK KOMŞULUK GÜVENLİK PRESTİJ VE NİYET ARASINDA DİSKRİMİNANT ANALİZİ SONUÇLARI

<u>Değişken</u>	<u>F*</u>	<u>P</u>
Estetik	26.97	0.0000
Komşuluk	33.22	0.0000
Güvenlik	16.57	0.0000
Prestij	48.75	0.0000

* = N:260, s.d. =2,257.

Tablo.16.'da görüldüğü gibi, niyet ölçeğine verilen tepkileri, iş-

leme alınan altölçeklerin tümü ayırdetmektedir. Mekana ilişkin algılanan prestij konusundaki altölçeğin F değerinin yüksekliği özellikle dikkat çekicidir.

Doyum Altölçeğiyle Niyet Arasında Diskriminant Analizleri :

Doyum altölçeği 10 maddeden oluşmaktadır. Doyumla niyet arasındaki ilişkinin test edilmesinin bir yolu olabileceği düşüncesiyle ve doyum altölçeğini oluşturan maddelerin her birinin niyeti ayırdetmede anlamlılığının analiz edilmesi amacıyla, bu ölçeği oluşturan maddeler tek tek işleme alınmışlardır. 10 bağımsız değişken ve 3 gruptan oluşan bağımlı değişken skorları arasında yapılan diskriminant analizi sonucunda Wilks Lambda olarak tanımlanan istatistik 0.718 olarak bulunmuştur. Serbestlik derecesi 20 ve 496 için $F = 4.463$ ve $P = 0.0000$ 'dır. Böylece varyansın % 90.19'unu açıklayan aşağıdaki diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir.

$$y(1) = 0.757X_1 + 0.189X_2 - 0.061X_3 - 0.454X_4 + 0.239X_5 + 0.136X_6 + 0.008X_7 + 0.049X_8 + 0.307X_9 + 0.083X_{10}$$

Diskriminant fonksiyonundaki değişkenler ve anlamlılık düzeylerine ilişkin değerler, fonksiyonda yer alış sıralarıyla Tablo.17.'de sunulmuştur.

TABLO.17. DOYUM VE NİYET ARASINDA DİSKRİMİNANT ANALİZİ SONUÇLARI

<u>Değişken</u>	<u>F*</u>	<u>P</u>
Mutlu	29.57	0.0000
Yalnız	11.59	0.0001
Güçlü	7.88	0.0008
Korunmasız	2.76	0.063
Güven içinde	10.03	0.0002
İhmal edilmiş	8.12	0.0007
İtilmiş, dışlanmış	7.91	0.0008
Tedirgin	10.42	0.0002
Rahat	20.65	0.0000
Sahipsiz	6.05	0.0031

Tablo.17.'de görüldüğü gibi doyum altölçeğini oluşturan maddelerin tümü,niyete ilişkin tepkilerin 3 grubunu ayırdetmede etkilidir . 'Korunmasız' sıfatının yer aldığı maddenin anlamlılık düzeyi düşük olmasına karşın,diskriminant fonksiyonun anlamlılığını düşürmediği için,fonksiyondan bu maddenin çıkarılmasına ve işlemin tekrarlanmasına gerek duyulmamıştır.Tabloda dikkati çeken bir başka konu,'mutlu' ve 'rahat' sıfatlarının en yüksek anlamlılık düzeyinde ayırdedici oluşlarıdır.

Yukarıda sunulan analiz sonuçlarından hareketle araştırma modelini oluşturan alt boyutlardan büyük bir çoğunluğunun,niyet ilişkin tepkilerin üç grubunu ayırdetmede etkili olduğu söylenebilir.Diskriminant analizi işleminde niyet alt ölçeğine verilen tepkiler,ölçek ortalaması açısından işlemlendirilmektedir.Bu nedenle her maddenin ayrı ayrı katkısı görülememektedir. Niyet altölçeğinin her bir maddesinin toplam puanla ilişkisinin ve düşük,orta,yüksek niyet tepkilerini ayırdetmede etkililiğinin görülebilmesi amacıyla,niyet altölçeğine verilen toplam tepkiler bağımlı değişken,her maddeye verilen tepkiler ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak diskriminant analizi yapılmıştır.Bu analiz sonucunda Wilks Lambda olarak ifade edilen istatistik 0.212 olarak bulunmuştur. Serbestlik derecesi 12 ve 504 için $F=49.194$ ve $P=0.0000$ 'dır.Analiz sonucunda varyansın % 98.72'sini açıklayan bir diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir :

$$y(1) = 0.420X_1 + 0.475X_2 + 0.409X_3 + 0.450X_4 + 0.457X_5 + 0.134X_6$$

Aşağıdaki tabloda diskriminant fonksiyonundaki değişkenler,yani niyet altölçeğini oluşturan maddeler ve anlamlılık düzeylerine ilişkin değerler sunulmuştur.Tablo.18.'de ayrıca maddelerin niyete ilişkin tepkilerin üç grubunda sınıflandırılan ortalama puanları da yer almaktadır. Bunun ölçeği oluşturan maddelerin toplam puanların üç grubuyla ilişkilerinin görülmesi açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.

TABLO.18.NİYET ALTÖLÇEĞİNİ OLUŞTURAN MADDELERLE TOPLAM NİYET TEPKİLERİ ARASINDA DİSKRİMİNANT ANALİZİ SONUÇLARI

Değişken	F*	P	Ortalamalar-Gruplar		
			1	2	3
Mecbur olmadıkça buradan taşınmam.	108.54	0.0000	2.6129	4.2222	4.8889
Taşınsam bile benzer yerde yaşarım.	108.00	0.0000	1.7258	3.2222	4.5333
Bir yakınımın burasını önerebilirim	127.84	0.0000	1.9516	3.4837	4.7111
Oturduğum evden memnunum.	105.66	0.0000	2.6452	3.9935	4.8444
Yaşadığım semtten memnunum.	129.14	0.0000	2.1129	3.6536	4.6667
Gelecekte burası iyi bir semt olacaktır.	45.31	0.0000	3.4677	4.4771	4.8222

* : N=260 s.d. = 2,257.

Tablo.18.'de görüldüğü gibi,niyet altölçeğine verilen toplam tepkilerle,her maddenin katkısı arasında oldukça yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır.Niyete ilişkin orta,düşük ve yüksek puanlardan oluşan üç grubu ayırdetmeleri açısından bakıldığında da,bu gruplardaki ortalamaların birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir.2,3,4,5. maddelere verilen tepkiler toplam niyet puanlarının 3 grubunda da farklılaşırken 1 ve 6. maddelerde ayırdediciliğin daha çok en düşük ve en yüksek puanlar açısından olduğu görülmektedir.

Doyumla Diğer Boyutlar Arasında Diskriminant Analizleri :

Araştırma modelinde eve ve yerleşim çevresine ilişkin değerlendirmelerin affektif ögesi olarak ele alınan doyum boyutuyla,doyumu etkilediği düşünülen sosyal-psikolojik,çevresel deneyimleri ifade eden modelin diğer boyutları arasında yapılan diskriminant analizleri sonucunda,anali-

ze dahil edilen bütün boyutların, düşük, orta ve yüksek doyum tepkilerini ayırdetmede etkili olduğu görülmüştür. Doyum altölçeğine verilen toplam tepkilerin ortalama ve standart sapmalarından hareketle oluşturulan üç gruptan, en düşük doyum tepkisi veren kişilerin oluşturduğu ilkinde 42, ortalama tepkilerin toplandığı ikinci gruba 185, en yüksek doyum tepkilerinin gruplandığı üçüncü gruba ise 33 kişi girmiştir.

Niyet altölçeğiyle ilgili diskriminant analizlerinden farklı olarak doyumla yapılan analizlerde, tüm alt boyutlar toplam puanları açısından işlemlendirilmiştir. Bunun nedeni, örneğin sosyal-fiziksel kolaylıkların değerlendirildiği altölçekle affektif doyumun, her kolaylık açısından tek tek ilişkisinin analiz edilmesinin anlamlı olmayacağı düşünülmesidir. Yine niyet altölçeğine ilişkin analizlerden farklı olarak, yaşam doyumuyla, affektif doyum arasındaki ilişkiler test edilmiştir. Eve ve yerleşim çevresine ilişkin affektif doyumla genel yaşam doyumunu arasındaki ilişkilerin diskriminant analiziyle çözümlenmesinin, özellikle önceki çalışmalarla karşılaştırmalar açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bu amaçla, estetik, komşuluk, güvenlik, prestij, yaşam doyumunu, sosyal-fiziksel kolaylıklar ve niyet boyutları bağımsız değişkenler olarak, doyum altölçeğine verilen tepkilerin üç grubunu ayırdetmede etkililikleri açısından değerlendirilmişlerdir. Yapılan diskriminant analizi sonucunda Wilks Lambda olarak ifade edilen istatistik 0.652 olarak bulunmuştur. Serbestlik derecesi 14 ve 502 için $F = 8.538$ ve $P = 0.0000$ 'dır. Varyansın % 92.37'sini açıklayan tek bir diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir :

$$y(1) = 0.593X_1 + 0.065X_2 + 0.331X_3 + 0.274X_4 + 0.668X_5 + 0.009X_6 + 0.109X_7$$

Doyum altölçeğiyle ilişkisi varyans analiziyle test edilen ve aralarında anlamlı ilişki bulunamayan mahremiyet boyutu dışında, tüm boyutların diskriminant fonksiyonunda yer aldığı görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda değişkenlere ilişkin anlamlılık değerleri, fonksiyonda yer alış sıralarına uygun olarak sunulmuştur.

TABLO.19.DOYUMLA DİĞER BOYUTLAR ARASINDA DİSKRİMİNANT ANALİZİ SONUÇLARI

<u>Değişken</u>	<u>F*</u>	<u>P</u>
Estetik	14.41	0.0000
Komşuluk	19.58	0.0000
Niyet	21.65	0.0000
Yaşam Doyumu	12.35	0.0001
Güvenlik	37.32	0.0000
Prestij	24.66	0.0000
Sos.Fiziksel	17.53	0.0000
Kolaylıklar		

* : N =260 s.d. = 2,257.

Regresyon Analizleri

Niyet ve doyum boyutlarıyla,araştırma modelini oluşturan diğer boyutlar arasındaki ilişkilerin diskriminant analizi kullanılarak analiz edilmesi sonucunda,sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeğinin 15 maddesinin,ve işleme sokulan mahremiyet dışındaki boyutların niyete ilişkin tepkilerin üç grubunu ve yaşam doyumu da dahil tüm altölçeklerin (yine mahremiyet dışında) doyuma ilişkin tepkilerin üç grubunu ayırdettiği görülmüştür.

Diskriminant analizi,bağımlı değişken olarak tanımlanan değişkene verilen tepkilerin oluşturduğu skor gruplarını,bağımsız değişkenlerin ne ölçüde ayırdettiğini göstermekte,fakat değişkenleri, açıklayıcılık düzeyleri açısından sıralayıcı bilgi vermemektedir.Ayrıca yukarıda sırayla sunulan diskriminant analizlerine ilişkin sonuçlara bakıldığında,bazı boyutların ayrı ayrı işlemlendirildiği görülebilir. Tüm boyutların,bağımsız değişkenler olarak birarada doyum ve niyetle ilişkilerinin analiz edilmesinin daha ayrıntılı bilgi sağlayacağı düşünüülerek,boyutlar arasında regresyon analizleri yapılmıştır.MINITAB paket programında stepwise regresyon analizi,değişkenlerin açıklayıcılıklarına ilişkin anlamlılık

düzeyleri konusunda bilgi vermemektedir. Bu nedenle, bağımsız değişkenlerin tümü ile bağımlı değişken arasında önce stepwise regresyon yapılmış, bu analiz sonucunda açıklayıcı bulunan değişkenlerle bağımlı değişken arasında tekrar regresyon analizi uygulanmıştır. Aşağıda sunulan analizlere ilişkin sonuçlar ve tablolarda yer verilen istatistiksel değerler bu iki analizden elde edilmiştir.

Aşağıda sırasıyla, önce doyumla diğer boyutlar arasında yapılan analizler, daha sonra niyetle ilgili analizler ve niyetle doyum arasındaki ilişkilerin çözümlenmesine yönelik işlemler sunulmuştur.

Doyumla Diğer Boyutlar Arasında Regresyon Analizleri : Doyum alt-ölçeğine verilen tepkileri açıklamada etkili olan değişkenlerin hangileri olduğunun bulunması amacıyla, bağımsız değişkenlerin farklı kombinasyonları kullanılarak çeşitli regresyon analizleri yapılmış, en yüksek açıklama yüzdesinin elde edildiği kombinasyon kullanılmıştır. Buna göre doyum bağımlı değişken ve diğer tüm boyutlar (sosyal-fiziksel kolaylıklar tek tek maddeler olarak) bağımsız değişkenler olarak işlemlendirilmiştir. Sosyo-demografik özellikler modele dahil edilmemiştir.

Bu işlem sonucunda aşağıdaki regresyon eşitliği elde edilmiştir :

$$y = 2.10 + 0.259X_1 + 0.328X_2 + 1.21X_3 + 0.294X_4 + 0.803X_5$$

Regresyon eşitliğinde yer alan değişkenler ve açıklayıcılık düzeylerine ilişkin istatistikler Tablo.20.'de sunulmuştur.

TABLO.20. DOYUMLA DİĞER BOYUTLAR ARASINDA REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARI

Değişken	R ²	t	P
Estetik	26.12	8.72	0.0001
Güvenlik	10.23	6.19	0.0001
Yol imkanları	2.37	3.05	0.005
Yaşam doyumu	1.62	2.57	0.01
Apartmanın genel temizliği, bakımı	1.06	2.14	0.02
Toplam	41.4	s.d.=5,254. F=35.859	P < 0.0000

Tablo.20.'de görüldüğü gibi,doyumunu açıklamada en etkili değişkenler,açıklama düzeylerine göre,mekanın dış görünüşünün değerlendirilmesi (estetik),evin ve yerleşim bölgesinin sağladığı güvenlik açısından değerlendirilmesi,sosyal-fiziksel kolaylıklardan biri olarak yol açısından yerleşimin sunduğu imkanların değerlendirilmesi,genel yaşam doyumuna ilişkin değerlendirmeler ve oturulan apartmanın genel bakım ve temizliğinin değerlendirilmesi ile ilgili olanlardır.Bu değişkenlerin birarada doyumunu açıklama yüzdelere ilişkin anlamlılık değerleri yeterince yüksektir.

Niyetle Diğer Boyutlar Arasında Regresyon Analizleri : Bilindiği gibi,araştırma modelimizin davranışa en yakın noktasında yer alan niyet boyutunun,modeli oluşturan tüm boyutlarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Diskriminant analizi sonuçları bu varsayımı doğrulamaktadır.Bu ilişkinin dinamiklerinin daha ayrıntılı olarak görülebilmesi amacıyla,farklı kombinasyonlar kullanılarak yapılan regresyon analizleri sonucunda,en yüksek açıklama oranının elde edildiği regresyon modeli aşağıda sunulmuştur. Sonuçları sunulan analize tüm boyutlar (sosyal-fiziksel kolaylıklar tek tek maddeler olarak) dahil edilmiştir.Sosyo-demografik değişkenler analize alınmamışlardır.

$$y = 0.02 + 0.259X_1 + 0.309X_2 + 0.921X_3 + 0.662X_4 + 0.083X_5 + 0.542X_6 + 0.473X_7$$

Regresyon eşitliğinde yer alan değişkenler ve açıklayıcılık düzeylerine ilişkin istatistikler Tablo.21.'de sunulmuştur.

Tabloda görüleceği gibi,eve ve yerleşim çevresine yönelik niyetleri en yüksek düzeyde belirleyen değişken,mekanın kişisel ve sosyal prestij açısından değerlendirilmesidir.İkinci önemli değişken yaşam doyumudur. Bu sonucun,doyum boyutuyla ilgili analiz sonuçları gözönüne alındığında ve yaşam doyumuyla,eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyumun ilişkisi değerlendirildiğinde oldukça anlamlı olduğu söylenebilir.

Sosyal-fiziksel kolaylıklar altölçeğini oluşturan maddelerden,kana-

lizasyon imkanlarının değerlendirildiği,evin okullara mesafesi,evdeki kullanım alanları ve yakın arkadaşlara olan uzaklığın değerlendirildiği boyutlar,eve ve yerleşim çevresine doğru ya da ondan uzaklaşmaya yönelik niyetleri belirlemede etkili bulunmuştur.Bir başka anlamlı boyut da komşuluktur.

TABLO.21. NİYETLE DİğER BOYUTLAR ARASINDA REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARI

Değişken	R ²	t	P
Prestij	31.39	5.54	0.0001
Yaşam Doyumu	7.70	5.36	0.0001
Kanalizasyon	5.03	3.95	0.005
Evin okullara mesafesi	3.57	3.70	0.005
Komşuluk	2.32	3.03	0.005
Evdeki kullanım alanları	1.17	2.52	0.01
Yakın arkadaşlara mesafe	1.00	2.29	0.02
Toplam	52.18	s.d.=7,252.	F = 39.268 P 0.0000

Niyetle Doyum Arasında Regresyon Analizleri : Niyet boyutuna verilen tepkilerin,affektif doyumun değerlendirildiği altölçeğin tek tek maddeleriyle ilişkilerinin test edilmesi amacıyla niyetle,doyum arasında regresyon analizi yapılmıştır..Analiz sonucunda niyet tepkileriyle en yüksek ilişkisi olan maddelerin 'mutlu' ve 'rahat' sıfatlarının oluşturduğu maddeler olduğu görülmüştür. Niyet boyutuna verilen ortalama tepkilerin bağımlı değişken,doyumu oluşturan maddelerin bağımsız değişkenler olarak işlemlendirildiği analiz sonucunda aşığıdaki regresyon eşıtlıği elde edilmiştir :

$$y = 10.03 + 2.33X_1 + 1.02X_2$$

Yukarıdaki regresyon eşıtlığinde açıklayıcı değişkenler olarak yer alan doyum altölçeğinin maddeleri ve ilgili istatistikler Tablo.22.'de sunulmuştur.

TABLO.22.NİYETLE DOYUM ALTÖLÇEĞİ MADDELERİ ARASINDA REGRESYON
ANALİZİ SONUÇLARI

<u>Değişken</u>	<u>R²</u>	<u>t</u>	<u>P</u>
Mutlu	29.85	7.52	0.0001
Rahat	4.07	3.98	0.005
Toplam	33.92	s.d. =2,257.	F = 66.14 P 0.0000

III.BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, eve ve yerleşim çevresine ilişkin doğum ve niyetin iki örneklem açısından çeşitli boyutlarda farklılaştığını göstermiştir. İzmir'in çeşitli semtlerinde yaşayan ve farklı konut tiplerinde oturan kişilerin oluşturduğu ön çalışma örneklemiyle, toplu konut örnekleminde elde edilen bulguların özellikle yerleşimin sağladığı sosyal-fiziksel kolaylıklar boyutu açısından farklılaştığı görülmüştür. Trafik gürültüsü, yeşil alanların miktarı gibi özellikler dışında, hemen hemen tüm maddeler açısından, toplu konut örneklemini oluşturan kişiler evin ve yerleşim bölgesinin sağladığı sosyal-fiziksel kolaylıkları yetersiz bulmuşlardır. Bu boyutta, iki örneklemin tepkilerinin böylesine farklı oluşunun toplu konut bölgelerinin mekansal özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu semtlerin kentin diğer semtlerine göre, alt yapı düzenlemeleri açısından eksik ve yetersiz olduğu; yolların büyük bölümünün tamamlanmış olmasına karşın, çevre düzenlemesi konusunda hiç bir gelişmenin olmadığı; kentin oldukça dışında bulunmaları ve ulaşım olanaklarının yetersizliği nedeniyle kent merkezine ve diğer semtlere ulaşımın çok zor olduğu; alışveriş merkezlerinin yetersizliği düşünüldüğünde, iki örneklemin tepkileri arasındaki farklılaşmanın, kişisel algılamalardaki özelliğin dışında mekanın objektif özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Toplu konut örneklemini açısından, sosyal-fiziksel kolaylıklara ilişkin olumsuz değerlendirmelerin genel olarak paylaşıldığı düşünüldüğünde, üç toplu konut bölgesinin bu boyut açısından benzer özellikleriyle algılandığı görülebilir. Toplu konutlarda yaşayan kişilerin çoğunluğunun kente yeni yerleşmiş kişiler olmamaları nedeniyle, akrabalık, arkadaşlık ve diğer sosyal ilişkilerinin sürdürülebilmesini, toplu konutta yaşamının, özellikle semtin fiziksel lokasyonu nedeniyle kolaylaştırmadığı ortaya çıkmaktadır. Yerleşimin bu özellikleri nedeniyle, yakın arkadaşlara ve aile büyüklerine olan mesafe konusunda iki örneklem grubunun tepkileri arasındaki farklılaşmanın yüksek olduğu söylenebilir.

Mekanın algılanan güvenliği ve sosyal prestiji, dış görünüşü açısından yapılan değerlendirmelerin iki grup açısından farklılaşmasının da büyük ölçüde benzer nedenlere bağlı olduğu söylenebilir. Bu semtlerde kentin diğer bölgelerine göre güvenliğe ilişkin resmi düzenlemeler yok denecek kadar azdır; karakol bulunmamakta ve en yakın semtteki güvenlik hizmetine ulaşmak için bile bir araç kullanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Telefonun olmayışı, yerleşimin yakınında başka meskûn bölge bulunmayışı ve semtin kontrol edilemeyecek geniş ve doğal bir arazi üzerinde yapılandırılmış olması, algılanan güvenliğin düşük olmasının nedenlerinden bazıları olarak sayılabilir. Önceki çalışmaların bulgularıyla tutarlı olduğu söylenebilecek olan bu sonuç, özellikle çocukların güvenliğine ilişkin değerlendirmelerin algılanan genel güvenliği etkilediğine ilişkin vurgulamaları destekler niteliktedir (Weidemann ve Anderson, 1982; Levine ve Stone, 1986).

İki örneklem grubundan elde edilen sonuçlara göre, komşuluk açısından iki grubun tepkilerinin farklılaştığı, diğer boyutlarda olduğunun tersine bu boyut açısından farklılaşmanın, toplu konut örneklemini oluşturan kişilerin yaşadıkları semtteki insanları daha olumlu değerlendirmelerinden kaynaklandığı görülmüştür. Bu bulgu, önceki bazı çalışmaların, toplu konutlardaki mekansal yapının insanlar arasındaki sosyal ilişkileri ve komşuluğu olumsuz yönde etkilediğine ilişkin sonuçlarıyla benzerlik göstermemektedir (Yancey, 1971; Gans, 1976). Toplu konut örnekleminin tepkileri açısından düşünüldüğünde ve mahremiyet boyutundaki ilgili maddelere verilen tepkiler değerlendirildiğinde bu farklılaşmanın tesadüfi olmadığı görülmektedir. Mahremiyet altölçeğine iki grubun verdiği tepkiler değerlendirildiğinde, ön çalışma örneklemini oluşturan kişilerin komşularıyla samimi olmadıklarını belirttikleri, toplu konut örnekleminin ise komşularıyla yakın ilişki içinde olduklarına ve bu durumdan şikayetçi olmadıklarına ilişkin tepkiler verdikleri görülmektedir. Bu bulgu, iki grup açısından komşuluğa verilen önemin ve atfedilen anlamların farklılaştığını göster-

rebileceği gibi, toplu konut örnekleme açısından mekanın konumu, kentte olan uzaklığı, önceki ilişkilerinin kolayca ulaşılabilir mesafede olmayışı nedeniyle aynı semtte yaşadıkları kişilerle komşuluk ilişkisinin önem kazandığı biçiminde de açıklanabilir. Ayrıca bu sonucun toplu konut bölgelerinde sosyal mekanların olmayışı, kadınların genellikle çalışmıyor olmaları gözönüne alındığında, toplu konut bölgelerinde eviçi etkileşimin, yakın komşularla ilişkinin bir sosyal etkileşim biçimi olarak, ön çalışma örneklemine göre daha yoğun olarak yaşanabileceği biçiminde yorumlanması da mümkündür.

İki örneklemin tepkileri karşılaştırıldığında mekana ya da mekandan uzaklaşmaya yönelik niyet boyutunda anlamlı farklılaşma olmadığı görülmektedir. Niyeti etkileyen diğer boyutların büyük bir kısmında farklılaşma olduğu düşünüldüğünde, toplu konut örnekleme açısından bu sonuç oldukça ilginç görünmektedir. Farklı konut tiplerinde, mekana ilişkin doyum ve niyet konusunda yapılan önceki çalışmaların bulguları tek tek boyutlarda yapılan değerlendirmelerin olumsuz olmasına ya da bir başka değişle, mekanın farklı yönleriyle ilgili deneyim alanlarında hoşnutsuzluk belirtilmesine karşın, genel değerlendirmelerin aynı düzeyde olumsuz olmayabildiğini göstermektedir (Weidemann ve Anderson , 1985; Tognoli, 1987). Niyet altölçeğinin mekana ilişkin genel değerlendirmelere ve yerleşimin geleceğine ilişkin düşüncelere dayandığı düşünüldüğünde, bu farklılığın açıklanabilmesi mümkün görünmektedir. Örnekleminizi oluşturan kişilerin büyük bir kısmı ev sahibidir ve gelir düzeyleri oldukça düşüktür. Ajzen ve Fishbein(1981)'in olumsuz tutumun aynı yöndeki niyetlere ve davranışa yol açması konusundaki belirlemeleri dikkate alındığında, örnekleminizi oluşturan kişilerin mekandan ayrılmaya yönelik niyet belirtmemelerinin, diğer tepkileriyle tutarsız olmadığı düşünülebilir. Ayrıca insanların halihazır davranışları yönünde tutum oluşturmaya yönelik ihtiyaçlarını vurgulayan bilişsel çelişki konusundaki yaklaşımların da bu bulguyu açıklamada anlamlı olduğu düşünülebilir.

Toplu konut örneklemini oluşturan kişilerin yaşadıkları mekana ilişkin doyum konusundaki tepkileri, ön çalışma örnekleminde elde edilen tepkilere göre oldukça düşüktür. Affektif doyum konusundaki değerlendirmelerin tek başına ele alınıp yorumlanmasının, kişilerin yaşadıkları mekana ilişkin tutumlarının çözümlenmesi sürecinde yeterli olmadığı savunulmaktadır (Hourihan, 1984; Weidemann ve Anderson, 1982; Rapoport, 1985). Bu araştırmadan elde edilen veriler de, doyum ve niyetin ancak, yerleşimin farklı açılardan değerlendirildiği diğer boyutlarla ilişkide anlaşılabilceği yönündeki görüşleri destekleyici niteliktedir.

Mahremiyet boyutuna verilen tepkiler iki örneklem açısından karşılaştırıldığında, anlamlı farklılaşma olmadığı fakat bazı maddeler açısından iki örnekleme oluşturan kişilerin farklı yönde değerlendirmelerde buldukları görülmüştür. Toplu konut açısından bakıldığında, kişilerin yalnız kalmaya ihtiyaç duydukları halde, bu ihtiyacı gerçekleştirmeye uygun mekansal düzenlemelerin olmayışı nedeniyle, ön çalışma örnekleminde farklı olarak bunu yapamadıkları görülmektedir. Komşularla ilişkide optimal mahremiyet düzeyinin yaşandığı anlaşılmaktadır. Komşulardan gelen seslerin ve gürültülerin rahatsız edici olduğuna veya olmadığına ilişkin tepkilerin birbirine çok yakın olduğu, aynı şekilde kendi evlerindeki seslerin komşulardan duyulmasının rahatsız edici olup olmaması konusundaki değerlendirmeler açısından da benzer tepkiler verildiği görülmektedir. Yine eve gidip gelenlerin komşular tarafından rahatlıkla görülebilir olmasının mahremiyetin ihlali olarak değerlendirilmediği anlaşılmaktadır.

Mahremiyet konusundaki değerlendirmelerin yorumlanması sürecinde örnekleminizi oluşturan kişilerin bu deneyimi nasıl yaşadıkları ve genel olarak mahremiyetten neyi anladıklarının bilinmesi gerektiği düşünülmektedir. Başka bir örnekleme güvenilirlik çalışması yapılmış bir ölçeğin, toplu konutlarda yaşayanların evi ve yerleşimi mahremiyet açısından değerlendirme sürecinde yeterli olup olmadığının tartışılması gerekmektedir.

Bu ölçeğe verilen tepkilerden, mekanı değerlendirmenin bir boyutu olması anlamında mahremiyete ilişkin tutumlar konusunda bilgi sağlanabilir fakat insanların mekanı, mahremiyet ihtiyaçları açısından dönüştürme pratikleri ve bu sürecin mekana ilişkin deneyim içindeki anlamının anlaşılması için başka tekniklere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın uygulama aşamasında edinilen izlenimler, toplu konut bölgelerinin kentin diğer semtlerinin genel görünüşleri ve yapı özelliklerinden farklı, tek tip yapılardan oluşmalarına rağmen, insanların evlerini kişiselleştirme çabası içinde olduklarını, mekanı mahremiyet ihtiyaçları yönünde dönüştürmeye çalıştıklarını düşündürmektedir. Örneğin toplu konutlardan teras tipi ve dublex olanların bitişik nizamda yapılmaları nedeniyle sokak kapıları birbirine çok yakındır. Ölçeğe verilen tepkilere bakıldığında, belki de sosyal kontrolün karşılıklı olması nedeniyle, kişilerin evlerine gidip gelenlerin görülmesinden rahatsız olmadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Fakat, kişilerin bu yakınlığın sakıncılarını giderme yönünde mekansal düzenlemeler yaptıkları, kapıları birbirinden ayıran tel ya da kalın kumaşlarla evlerinin önlerini sınırlamaya çalıştıkları görülmüştür. Ayrıca eviçi mekanların ve dış cephelerin kişiselleştirilmesine yönelik pek çok davranış gözlenmiştir.

Toplu konut örneklemini oluşturan kişilerin ölçeğin diğer boyutlarına verdikleri tepkilerin genel olarak olumsuz değerlendirmelere dayandığı gözönüne alındığında, mahremiyet ihtiyaçlarının mekanla ilgili diğer sorunlar yanında önemini göreceli olarak kaybettiği düşünülebilir. Fakat mahremiyetin evrensel bir ihtiyaç olduğu, ancak her toplumda farklı içerik ve biçimlerde hayata geçirildiğine ilişkin teorik vurgulamalar (Wolfe, 1980; Altman ve Chemers, 1980; 1986) dikkate alındığında, bu yönde çalışmaların yapılmasının anlamlı olacağı sonucuna varılabilir.

İki örneklem açısından önemli farklılaşmanın görüldüğü bir başka değerlendirme, şu anda yaşanan semtle öncekinin karşılaştırılması konusunda ortaya çıkmaktadır. Toplu konut örneklemini oluşturan kişilerin % 40'a ya-

kın bölümü, önceki yaşama çevrelerinin daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ön çalışma örneğine göre daha büyük bir kısmı iki yaşama çevresi arasında fark olduğunu belirtmektedirler. Toplu konut örneğinin kente yeni göç etmiş insanlardan oluşmadığı, önceden kentin değişik semtlerinde oturdukları düşünüldüğünde, şu anda yaşadıkları semtin, öncekinden çok farklı özellikler gösterdiği yönündeki tepkiler anlamlı olmaktadır. Ön çalışma örneği için kent-içi hareketlilik sayılabilecek olan bu farklılık, toplu konutların lokasyonu ve fiziksel-mekansal özellikleri nedeniyle toplu konut örneği için aynı anlama gelmeyebilir.

Ölçeği oluşturan boyutların-mahremiyet dışında- birbirleriyle ilişkileri iki örneklem açısından yapılan analizler sonucunda yüksek düzeyde anlamlı bulunmuştur. Bu sonucun, mekana ilişkin deneyimin bir sistem, bir bağlam içinde oluştuğunu ve sistemi oluşturan öğelerin soldan sağa değil biri diğerinin yerini alabilecek şekilde karşılıklı ele alınmasını vurgulayan yaklaşımları destekler nitelikte olduğu söylenebilir (Stokols ve Altman, 1987; Weidemann ve Anderson, 1985). Ayrıca araştırmanın modelini oluşturan farklı boyutların mekana ilişkili deneyimin çözümlenmesi sürecinde açıklayıcı ve anlamlı oldukları da çıkarılabilecek bir başka sonuçtur.

Boyutların karşılıklı ilişkileri açısından iki örneğin bazı boyutlarda farklılaştığı görülmektedir. Bulgular bölümünde ayrıntılı olarak sunulan bu farklılaşma özellikle yaşam doyumu ile mekana ilişkin doyum açısından değerlendirilebilir. Toplu konut örneğinden elde edilen tepkiler sonucunda, bu örnekte yaşam doyumu ile affektif doyum arasındaki ilişkinin, ön çalışma örneğine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin toplu konutlarda yaşayan kişilerin yaşamlarında mekana ilişkin sorunların çok fazla olması, buna bağlı olarak zaman bütçesinde mekanın ön çalışma grubuna göre daha büyük yer alması olduğu düşünülebilir. Ayrıca toplu konutlarda semtin sağladığı sosyal kolaylıkların ve sosyal me-

kanların,örnekleme oluşturan kişilerce yetersiz bulunduğu düşünülürken de eve ve semte bağlı etkinliklerin ön çalışma örnekleminde daha yoğun olacağını söylemek mümkün görünmektedir.'Kendileme' süreci açısından düşünmek ve iki örneklemin bu süreçle ilgili deneyimin farklı aşamalarında olduğunun vurgulanması da,yaşam doyumu ile mekana ilişkin doyumun toplu konutlarda daha yüksek düzeyde ilişki içinde olmalarını açıklamanın bir başka yolu olabilir.Bu bulgu yaşam doyumuyla mekana ilişkin doyumun farklı düzeylerde anlamlı ilişkide olduğunu vurgulayan önceki çalışmaların bulgularıyla tutarlıdır (Hempel ve Tucker,1979;Yetim,1991).

Sosyo-demografik özelliklerle doyum ve niyet arasındaki ilişkiler konusunda yapılan analizler,toplu konutlarda yaşayan insanların doyum ve niyetle ilgili tepkilerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaştığını göstermektedir. Bu konuda önceki çalışmaların bulguları birbiriyle bütünüyle tutarlı değildir.Cinsiyet bazı çalışmalarda anlamlı bir değişken olarak bulunurken,bazı çalışmaların bulguları,cinsiyetin farklılaştırıcı bir değişken olmadığı yönündedir (Tognoli,1987).Bu araştırmanın sonuçları toplu konutlarda yaşayan kadınların erkeklere göre daha yüksek affektif doyum tepkileri verdiğini ve mekana yönelik niyetlerinin olumlu yönde olduğunu göstermektedir.Bu bulguyu açıklarken,kadınların evleri ve yaşama çevreleriyle erkeklere göre -özellikle toplu konut örnekleme için- daha yoğun ve sürekli bir ilişki içinde olduğu düşünülebilir.Toplu konut bölgelerinde erkeklerin boş zamanlarını geçirebilecekleri kahve v.b. yerler bulunmadığı için,zamanlarını genellikle semtin dışında geçirmektedirler.Ayrıca kendilemenin,mekânı kendinin kılma,onu dönüştürme ve ona kimlik kazandırma süreci olarak tanımlanabileceği ve kendilemeyle doyum ilişkisi dikkate alındığında,kadınların mekânı kendileme sürecinde erkeklerden daha etkin oldukları söylenebilir.Ev içi,birincil mekanlar haline gelmektedir.Kadınların birincil mekanları olan evin,,erkekler için genellikle tek seçenek olmadığı söylenebilir.

Doyum ve niyetle anlamlı ilişki içinde olan diğer sosyo-demografik değişkenlere ilişkin yorumlamaların tek başına anlamlı olmayacağı düşünülmektedir. Bu ilişkiler, kişilerin önceki ev deneyimi konusunda daha çok veriye sahip olunabildiği, ev deneyiminin ne anlama geldiğinin bilinebildiği durumda daha açıklayıcı olabilirler. Burada, gelir düzeyi ile doyum arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde anlamlı olabilecek bir noktaya işaret etmekte yarar olduğu düşünülmektedir. Gelir düzeyi: yüksek olan kişilerin, toplu konutların belirli bir kesime yönelik olduğuna ilişkin popüler yargıya bağlı olarak, toplu konutta yaşama davranışlarını uygun tutumlarla destekleme eğilimi içinde olduğu düşünülebilir. Uygulama sırasında, özellikle kendilerini 'oldukça iyi' gelir düzeyi kategorisinde sınıflayan kişilerin, affektif doyum ölçeğindeki 'ihmal edilmiş' ve buna benzer sıfatlara çok olumsuz tepkiler verdikleri ve toplu konutların havadar olma, sakinlik, sessizlik gibi özellikleri açısından kentin diğer bölgelerinden daha iyi durumda oldukları için buraları tercih ettiklerini vurguladıkları görülmüştür.

Diskriminant analizleri sonucunda, mahremiyet dışında ölçeğin tüm boyutlarının doyum ve niyeti ayırtmede etkili oldukları görülmüştür. Bu bulgu, korelasyonel analizleri pekiştirici niteliktedir ve mekana ilişkin deneyimin anlaşılması sürecinde seçilen değişkenlerin etkili olduğunu göstermektedir.

Doyumu ve niyeti açıklamada değişkenlerin en açıklayıcı olanlarının belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda mekanın dış görünüşü, güvenliğe ilişkin değerlendirmeler, yol olanakları gibi değişkenlerin en açıklayıcı değişkenler olduğu görülmüştür. Doyumu açıklamada dış görünüş ve güvenliğin etkili olması, mekanın objektif özelliklerinden kaynaklanmaktadır ve bu konuda önceki yorumlar, diğer analiz sonuçlarıyla tutarlı olan bu sonuç için de geçerlidir.

Mekana ya da mekandan uzaklaşmaya yönelik niyetleri açıklamada en etkili olan değişken mekana ilişkin algılanan prestijdir. İki örneklem açısından

da mekana ilişkin algılanan prestijin, korelasyon analizi sonucunda niyetle yüksek düzeyde ilişkili bulunması, bu sonucu daha da anlamlı kılmaktadır. Bu araştırmada tanımlandığı biçimiyle mekana ilişkin algılanan prestij boyutunun diğer boyutlardan farklı olarak hepsinden etkilenen, bir anlamda tümünü değerlendirmeye yönelik bir boyut olduğu söylenebilir. Toplu konutta yaşıyor olmak, kişinin benlik-imajını belirlemek açısından önemli bir gösterge olabilir. Bu semtlerin kentin dışında ve ulaşım olanakları sınırlı bölgeler olduğu düşünüldüğünde, semtin diğer bölgelerine göre gerek dış görünüş gerek çeşitli kolaylıklar açısından yetersizlikler içerdiği düşünüldüğünde, burada yaşıyor olmanın başkaları ve kişinin kendisi tarafından algılanma biçiminin niyeti etkileyebileceği söylenebilir. Ayrıca çocuklarının yetişmesinde ne denli uygun koşullar sağladığı da insanlar için mekanı değerlendirmede önemli bir kriter gibi görünmektedir. İnsanların yaşama mekanlarının genel olarak 'kendilerine göre' bulup bulmadıkları, üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılması gereken anahtar değişkenlerden biri olarak değerlendirilebilir. Mekana ilişkin algılanan sosyal prestij, benlik algısıyla ilişkisini çözümlenmeye yönelik yeni araştırmaların, mekana ilişkin deneyimin bu boyutunu daha iyi açıklamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada kullanılan ölçeğin ve bu ölçeği oluşturan boyutların seçiminde izlenen yolun, eve ve yerleşim bölgesine ilişkin doyum çözümlenme sürecinde uygun ve kullanışlı olduğu, araştırmadan elde edilen tüm sonuçlara dayanılarak söylenebilir. Buna karşın, yukarıda belirtildiği gibi özellikle mahremiyet deneyiminin başka yöntemlerle çözümlenmesi gereğine işaret etmek gerekir.

Affektif doyumun belirlendiği ölçeği oluşturan maddelerden en etkili olanların 'mutlu' ve 'rahat' sıfatları olduğu görülmüştür. Önceki çalışmalarda kullanılan ölçeklerin tek maddeli olmalarının getirdiği sakıncalar gözönüne alınarak (Weidemann ve Anderson, 1985; Onibokun, 1976) 10 sıfattan oluşturulan bu ölçeğin maddeleri üzerinde düşünülmesi yararlı olacaktır. Özellikle bazı maddelerin, gelir düzeyi ile doyumun ilişkisi tartışılırken de belirtildiği gibi, duygusal tepkiye yol açtıkları düşünülmektedir.

Bu araştırmada kullanılan model,doyum ve niyeti açıklamada etkili olmasına karşın,eve ilişkin deneyimin çözümlenmesinde başka soruların yanıtlarına da ihtiyaç duyulduğu dşnlmektedir.özellikle fenomenolojik yaklaşımın vurgulamaları yönünde,insanların ev deneyimini nasıl yaşadıkları,mekanı kendilerine göre dönüştürme sürecinde ne tür pratikler kullandıkları,ev yaşamına ve eve verilen önem derecesinin,doyumla ilişkisinin ne olabileceği gibi soruların yanıtlanmasına yönelik yeni araştırmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.Bunun için özellikle toplu konutlar gibi yeni yerleşim bölgelerinde insan-mekan ilişkisinin,boylamsal araştırmalarla daha iyi anlaşılabileceği dşnlmektedir.

Ülkemizde konut sorunlarına insanların kendi çözümleri olarak ürettikleri gecekondulu olgusunun,evre psikolojisi perspektifiyle ve diğer konut tipleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınması da,toplumumuzun eve ilişkin genel deneyiminin dinamikleri konusunda önemli bilgiler sağlayabilir.

Gecekondularda yaşayan insanların mekana ilişkin doyumlarının,toplu konutlara göre anlaşılmaya çalışıldığı ve bu iki çözümün karşılaştırıldığı,bizim gibi ülkelerde yapılan pek çok araştırmanın sonuçları,gecekondularda yaşayan kişilerin benzer sosyal sınıflarda olmalarına karşın,mekanın kişiselleştirmeye uygun özellikler sunması nedeniyle,toplu konutlara göre mekan deneyiminin gerektirdiği öznelliği sağlayabildiği belirtilmiştir (Sandhu,1987).Buna karşın gecekondulu tipi yerleşimin desteklenmesinin,planlamada sosyal ayrımlaşmayı yasallaştırdığı ve bu bölgelerin alt yapı olanaklarının sınırlılığı nedeniyle sağlıksız olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır (Betancur,1987).Gecekondulu ve toplu konut alternatiflerinin birleştirilmeye çalışıldığı perspektiflere göre ise,devlet destekli olan,fakat kişilerin bireysel tarihlerini yansıtmaya ve ihtiyaçlarına daha uygun çözümler üretmelerine izin veren bir anlayışla,devletin bireysel girişimleri desteklemesi,toptan konut üretmesinden daha yararlı olacaktır (Tipple, 1987;Hart ve Hardie,1987 ;Priemus,1986).

Bütün bu tartışmalardan mekanın planlanması ve tasarım sürecinde kullanıcı katılımının önemi ortaya çıkmaktadır. Gerek mekan deneyiminin dinamiklerinin çözümlenmesi ve insanlar için en uygun olanın ne olduğu sorusunun yanıtlanması sürecinde, gerekse tasarım aşamasında, katılımın doyumla ilişkisi vurgulanmaktadır (Wandersman, 1977; Bilgin, 1990).

Cinsiyet farklılıklarının mekana ilişkin deneyimin çözümlenmesi: ve cinsiyetin bir bağımsız değişken olmasının ötesinde daha ayrıntılı olarak ele alınması konusunda yapılan değerlendirmeler ise, cinsiyet açısından mekan deneyiminin derinlemesine incelenmesi gereğine işaret etmektedir (Wliet, 1987; Pugh, 1987). Araştırmacılara göre, kadın-mekan ilişkisi konusunda çok az sayıda araştırma vardır ve kadınların mekana ilişkin taleplerinin daha ayrıntılı olarak ele alınması, yeni mekan alternatiflerini oluşturma sürecinin en önemli parçalarından birisidir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, toplu konutlarda yaşayan kişilerin, yaşadıkları mekana ilişkin çözümlenmesi gereken pek çok sorun olduğunu göstermektedir. Bu veriler, bu sorunların çözümlenmesinde önceliklerin saptanmasına yardımcı olabilir. Ayrıca Acar(1983)'ın da belirttiği gibi, toplu konutların ekonomiklik açısından diğer yerleşim seçeneklerine göre daha avantajlı olmadığı ve bu nedenle başka seçeneklerin de gözönünde bulundurulmasından hareket edilerek, bu araştırma sonuçlarının karşılaştırmalar amacıyla da kullanılabilceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, E. (1983). Toptan konut, parekende komşuluk. Mimarlık, Yıl. 21, Sayı. 109, 13-16
- Aközer, E. (1990). Architectural Space as a representation of a self image. IAPS 11, Culture-Space-History, 8-12 Temmuz, METU, Ankara.
- Altman, I. (1975). The environment and social behavior: Privacy, personal space, territory, crowding. Montorey, Calif.: Brooks Cole.
- Altman, I. (1976). Privacy: A conceptual analysis. Environment and Behavior, Vol. 8, 1, 7-29.
- Altman, I. (1977a). Privacy regulation: Culturally universal or culturally specific? Journal of Social Issues, Vol. 13, 3, 66-83
- Altman, I. (1977b). Research on environment and behavior: A personal statement of strategy. D. Stokols (Ed.) Perspectives on environment and behavior. New York: Plenum, 303-323
- Altman, I., Chemers, M.M. (1980). Cultural aspects of environment behavior relationships. H.C. Triandis (Ed.) Handbook of cross-cultural psychology Vol. IV, New York: Allyn Bacon, 335-393
- Altman, I., Chemers, M.M. (1986). Culture and environment, Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Altman, I., Gauvain, M. (1981). A cross-cultural and dialectic analysis of homes. L. Liben, A. Petterson, N. Newcombe (Ed.), Spatial Representation and behavior across the life span: Theory and application. New York, Academic, 283-320.
- Altman, I., Nelson, P.A., Lett, E.E. (1972). The ecology of home environments Catalog of selected documents in psychology (No 150). Washington, DC: American Psychological Association.
- Altman, I., Rogoff, B. (1987). World views in psychology: Trait, interactional organismic and transactional perspectives. D. Stokols, I. Altman (Ed.) Handbook of Environmental Psychology, Vol. 1, John Wiley, 7-41.
- Altman, I., Taylor, D.A. (1973). Social penetration: The development of interpersonal relationships. New York: Holt Rinehart and Wins.
- Altman, I., Winsel, A.M. (1977). Personal space: An analysis of E.T. Hall's proxemics framework. I. Altman, J. Wohlwill (Ed.) Human behavior and environment: Advances in theory and research, Vol. 2, New York: Plenum, 181-259.

- Altman, I., Winsel, A., Brown, B.B. (1981). Dialectic conceptions in social psychology: An application to social penetration and privacy regulation. L. Berkowitz (Ed.) Advances in experimental social psychology, Vo.14, Academic Press, 108-160.
- Ajzen, I., Fishbein, M. (1981). Understanding attitudes and predicting social behavior. Englewood Cliffs, NJ.: Prentice-Hall
- Barbey, G. ve ark., (1990). Affective and temporal dimensions of experiencing home. IAPS-11, Culture, Space, History. 8-12 July, METU Ankara.
- Barker, R.G., (1968). Ecological psychology: Concepts and methods for studying the environment of human behavior. Calif., Stanford University Press.
- Barker, R.G., (1987). Prospecting in environmental psychology. D. Stokols I. Altman (Ed.) Handbook of environmental psychology. John Wiley Sons., 1413-1433.
- Becker, F.D., (1977). Housing Messages. Stroudsburg, PA: Dowden, Hutchinson and Ross.
- Bell, P.A., Fisher, J.D., Loomis, R.J. (1978). Environmental psychology. Philadelphia: Saunders.
- Betancur, J.J. (1987). Spontaneous settlement housing in Latin America, a critical examination. Environment and Behavior, Vol.19, 3, 286-310.
- Bilgin, N. (1985). Çeşitli sosyo kültürel gruplarda eşya sistemleri ve insan-eşya ilişkileri. Kelebek Yayınları, Ankara.
- Bilgin, N. (1990). Fiziksel mekandan insanlı ya da insani mekana. Mimarlık Dergisi, 3, 62-65.
- Bond, B., Pedersen, D.M. (1984). Violation of privacy norms: A variation of the lost-letter technique. Psychological Reports, 54, 985-986.
- Buss, A.R. (1979). A dialectical psychology. New York: Halsted Press.
- Canter, D. (1983). The purposive evaluation of places. Environment and Behavior, Vol.15, 6, 659-698.
- Carp, F.M., Carp, A. (1982). Perceived environmental quality of neighborhoods: Development of assessment scales and their relation to age and gender. Journal of Environmental Psychology, 2, 295-312.

- Carp, F.M., Zavadski, R.T., Shokrkon, H. (1976). Dimensions of urban environmental quality. Environment and Behavior, Vol.8,2,239-264.
- Cooper, C. (1976). The house as a symbol of the self. H. Proshansky ve ark., (Ed.), Environmental Psychology, New York: Holt Rinehart Winston.
- Craik, K.H. (1968). The comprehension of the everyday physical environments. Journal of the American Institute of Planners, 34, 29-37.
- Craik, K.H., Zube, E.H. (1976). Perceiving environmental quality. New York Plenum Press.
- Dovey, K. (1978). Home: An ordering principles in space. Landscape, 22(2), 27-30.
- Dovey, K. (1985). Home and homelessness. I. Altman, C. Werner (Ed.), Home Environments. New York: Plenum Press, 33-65
- Duffy, C. ve ark., (1986). Preferences in nursing home design: A comparison of residents, administrators, and designers. Environment and Behavior, Vol.18,2,246-257
- Edney, J.J. (1976). Human territories, comment on functional properties. Environment and Behavior, Vol.8,1,.
- Farley, J.E. (1982). Has public housing gotten a bum rap? Environment and Behavior, Vol.14,4,443-477.
- Foddy, W.H. (1984). A critical evaluations of Altman's definition of privacy as a dialectical process. Journal for the Theory of Social Behavior, 14:3,297-307.
- Foddy, W.H., Finighan, W.R. (1980). Privacy from symbolic interaction perspective. Journal for the Theory of Social Behavior, 10,1-17.
- Francescato, G. ve ark., (1974). Evaluating residents' satisfaction in housing for low and moderate income families. D.H. Carson (Ed.), Man-environment interactions: Evaluations and application, Vol.5, Washington DC: EDRA, 285-295.
- Fried, M. (1982). Residential attachment: Sources of residential and community satisfaction. Journal of Social Issues, Vol.38,3,107-119.
- Fried, M., Gleicher, P. (1976). Some sources of residential satisfaction in urban slum. H. Proshansky ve ark., (Ed.) Environmental Psychology, Holt, Rinehart and Winston, 545-550.

- Gans, H.J. (1976). Planning and social life: Friendship and neighbor relations in suburban communities. H. Proshansky ve ark., (Ed.) Environmental Psychology. Holt, Rinehart and Winston, 564-574.
- Gauvain, M., Altman, I., Fahim, H. (1983). Homes and social change: A cross-cultural analysis. N. Feimer ve S. Geller (Ed.), Environmental Psychology: Directions and perspectives, New York: Praeger, 180-218.
- Georgoudi, M. (1984). Modern dialectics in social psychology. K. Gergen ve M. Gergen (Ed.) Historical social psychology, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 83-103.
- Gergen, K., Gergen, M. (1984). Historical social psychology. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London.
- Gifford, R. (1975). The judgment of buildings: Who you ask, what you ask and what you ask about? Paper presented at the annual meeting of the EDRA, Lawrence, Kansas.
- Gifford, R. (1987). Environmental Psychology, principles and practice. Allyn and Bacon, Inc. London.
- Goffman, E. (1959). The presentation of self in everyday life. New York: Doubleday.
- Gökten, M. (1989). Toplumumuzda mahremiyet norm ve tercihleri: Bir ölçek geliştirme çalışması. II. Sosyal Bilimler Kongresi. Türk Sosyal Bilimler Derneği, Mayıs, Ank.
- Gökten, M. (1990). Evin anlamı ve değerlendirilmesi, VI. Ulusal Psikoloji Kongresi, İ.Ü. Edebiyat Fak. Psikoloji Bölümü, Eylül, İst.
- Graff, C. (1976). Alienation or identification: A function of space in the home. P. Korosec-Serfaty (Ed.) Appropriation of space, Louvain-la-Neuve, Belgium: CIACO.
- Graumann, C.F. (1976). The concept of appropriation and the modes of appropriation of space. P. Korosec-Serfaty (Ed.) Appropriation of space, Louvain-la-Neuve, Belgium: CIACO.
- Hall, E.T. (1985). Mekan Antropolojisi: Bir düzenleme modeli. Çev: Işık Gürşimşek, Seminer Dergisi, Ede. Fak. Yayınları, İzmir, 4, 182-189.
- Hansen, W.B., Altman, I. (1976). Decorating personal places: A descriptive analysis. Environment and Behavior, 8 (4), 491-503.
- Hart, T. Hardie, G. (1987). State-sanctioned self-help and self-help home-builders in South Africa. Environment and Behavior, Vo. 19, 3, 353-370.

- Helson, H. (1964). Adaptation-level theory. New York: Harper and Row.
- Hempel, D.J., Tucker, L.R. (1979). Citizen preferences for housing as community social indicators. Environment and Behavior, 11(3), 399-428.
- Henersen, E.M., Morris, L.L., Fitz-Gibbon, C. (1988). How to measure attitudes. Sage Publications.
- Holahan, C.J. (1986). Environmental psychology. Annual Review Psychology, 37, 381-407.
- Hourihan, K. (1984). Context-dependent models of residential satisfaction An analysis of housing groups in Cork, Ireland. Environment and Behavior, Vol. 16, 3, 369-393.
- Im, S. (1984). Visual preferences in enclosed urban spaces: An exploration of a scientific approach to environmental design. Environment and Behavior, 16, 235-262.
- Ittelson, W.H. (1973). Environment perception and contemporary conceptual theory. W.H. Ittelson (Ed.), Environment and cognition. New York: Seminar Press, 1-19.
- İmamoğlu, O. (1979). Konutlara ilişkin beğeni ve tercihler. Çevre, Yapı ve Tasarım, 321-345.
- Jacoby, M., Stokols, D. (1983) Role of tradition. group-environment relations. N.R. Feimer, E.S. Geller (Ed.) Environmental Psychology, directions and perspectives. New York: Praeger, 157-190.
- Kaplan, R. (1983). The role of the nature in the urban context. I. Altman J. Wohlwill (Ed.) Behavior and the natural environment. New York: Plenum, 127-161.
- Kaplan, R. (1987). Validity in environment behavior research: Some cross paradigm concerns. Environment and Behavior, Vol. 19, 4, 495-500.
- Kaplan, S. (1983). A model of person environment compatibility. Environment and Behavior, Vol. 15, 311-332.
- Kaplan, S., Kaplan, R. (1982). Cognition and environment: Functioning in an uncertain world. New York: Praeger.
- Kıra, A. (1976). The bathroom. H. Proshansky ve ark., (Ed.) Environmental Psychology. Holt, Rinehart and Winston.
- Korosec-Serfaty, P. (1984). The home from attic to cellar. Journal of Environmental Psychology, 4 (4), 303-321.
- Korosec-Serfaty, P. (1985). Experience and use of the dwelling. I. Altman, C. Werner (Ed.) Home Environments, Plenum Press, 65-87.

- Korosec-Serfaty, P., Bolitt, D. (1986). Dwelling and the experience of burglary. Journal of Environmental Psychology, Vol. 6, 4, 329-344.
- Kron, J. (1983). Home psychology: The social psychology of home and decoration. New York: Potter.
- Lawrance, R.J. (1979). The organizations of domestic space. Existics, 275, March/April.
- Lawrance, R.J. (1987). What makes a house a home. Environment and Behavior, Vol. 19, 2, 154-168.
- Laufer, R.S., Proshansky, H., Wolfe, M. (1976). Some analytic dimensions of privacy. H. Proshansky ve ark., (Ed.) Environmental Psychology, Holt, Rinehart and Winston, New York, 206-218.
- Lazarus, R.S. (1984). On the primacy of cognition. American Psychologist, Feb., 124-129.
- Levine, G., Stone, A. (1986). Threats to people and what they value: Residents' perceptions of the hazards of Love Canal. Advances in Environmental Psychology, Vol. 6, 109-131.
- Little, B.R. (1987). Personality and the environment. D. Stokols, I. Altman (Ed.) Handbook of environmental psychology. John Wiley Sons., 205-245.
- Livingston, D.N., Harrison, R.T. (1983). Reflections on a phenomenological approach. Journal of Environmental Psychology, 3, 295-296.
- Lynch, K. (1960). The image of the city. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Mahrabian, A., Russell, J.A. (1974). An approach to environmental psychology. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Maloney, M. ve ark., (1975). A revised scale for the measurement of ecological attitudes and knowledge. American Psychologist, 30, 787-90.
- Marans, R., Rodgers, W. (1975). Toward an understanding of community satisfaction. A. Hawlen, V. Rock (Ed.) Metropolitan America in contemporary perspectives. New York: Halsted Press, 299-352.
- Marans, R., Spreckelmeyer, K.F. Evaluating built environments: A behavioral approach. Ann Arbor : University of Michigan. (1981)
- Milgram, S. (1970). The experience of living in cities. Science, 167, 1461-68.
- Milgram, S. (1976). Psychological maps of Paris. H. Proshansky ve ark., (Ed.) Environmental psychology, New York: Holt, Rinehart and Winston, 105-124.

- Morval, J. (1985). Çevre psikolojisine giriş. Çev: Nuri Bilgin, İzmir, Ege Üni. Edebiyat Fak. Yayınları.
- Mullins, P., Robb, J.H. (1977). Residents' assessment of a New Zealand Public-housing scheme. Environment and Behavior, Vol. 9, 4, 573-624.
- Nasar, J. (1983). Adult viewers' preferences in residential scenes: A study of the relationship of environmental attributes to preference. Environment and Behavior, 15 (5), 589-614
- Onibokun, A.G. (1976). Social system correlates of residential satisfaction. Environment and Behavior, Vol. 8, 3, 323-343.
- Oxley, D. ve ark., (1986). Transactional qualities of neighborhood social networks : A case study of "Christmas Street!" Environment and Behavior, Vol. 18, 5, 640-677.
- Oxman, R., Carmon, N. (1986). Responsive public housing: An alternative for low-income families. Environment and Behavior, Vol. 18, 2, 258-284.
- Peeters, F.M. (1984). Theoretical orientations in a historical psychology K. Gergen, M. Gergen (Ed.), Historical social psychology. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. London.
- Priemus, H. (1986). Housing as a social adaptation process: A conceptual scheme. Environment and Behavior, Vol. 18, 1, 31-52.
- Proshansky, H.M. (1976). The appropriation and misappropriation of space. P. Korosec-Serfaty (Ed.) Appropriation of space. Louvain-la-Neuve, Belgium: CIACO.
- Proshansky, H.M. (1978). The city and self-identity. Environment and Behavior, 10, 147-170.
- Pugh, C. (1987). Housing in Singapore: The effective ways of the un-orthodox. Environment and Behavior, Vol. 19, 3, 311-330.
- Rapoport, A. (1969). House form and culture. Englewood Cliffs, NJ: Prentice
- Rapoport, A. (1980). A cross-cultural aspects of environmental design. I. Altman, Wohlwill (Ed.), Human behavior and environment: Culture and environment. New York: Plenum, 7-46.
- Rapoport, A. (1982). Identity and environment: A cross-cultural perspective. J.S. Duncan (ed.), Housing and identity: Cross-cultural perspectives. New York: Holmes and Meier, 36-59.

- Rapoport, A. (1985). Thinking about home environments: A conceptual framework. I. Altman, C. Werner (Ed.) Home Environments, New York: Plenum Press, 255-287.
- Rapoport, L. (1984). Dialectical analysis and psychosocial epistemology, K. Gergen, M. Gergen (Ed.) Historical social psychology. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. 103-124.
- Raven, H. B., Rubin, Z. J. (1983). Social psychology. Canada: John Wiley and Sons, Inc.
- Refuerzo, B. J., Verderber, S. (1989). Effects of personal status and patterns of use on residential satisfaction in shelters for victims of domestic violence. Environment and Behavior, Vol. 21, 4, 413-434.
- Riegel, K. F. The dialectics of human development. American Psychologist, 31, 689-700, (1976)
- Rivlin, L. G. (1982). Group membership and place meanings in an urban neighborhood. Journal of Social Issues, 38(3), 75-94.
- Rochberg-Halton, E. (1984). Object relations, role models and cultivation of the self. Environment and Behavior, Vol. 16, 3, 335-368.
- Rullo, G. (1987). People and home interiors: A bibliography of recent psychological research. Environment and Behavior, Vol. 19, 2, 250-259.
- Russell, J. A., Ward, L. M. ve Pratt, G. (1981). Affective quality attributed to environments : A factor analytic study. Environment and Behavior, Vol. 13, 3, 259-288.
- Russell, J. A., Lanius, U. F. (1984). Adaptation level and the affective appraisal of environments. Journal of Environmental Psychology, 4, 119-135.
- Sadalla, K. E., Vershore, B. ve Burroughs, J. (1987). Identity and symbolism in housing. Environment and Behavior, Vol. 19, 5, 569-87.
- Samdahl, D. M., Robertson, R. (1989). Social determinants of environmental concern. Environment and Behavior, 1, 57-81.
- Sandhu, S. R. (1987). Not all slums are alike. Environment and Behavior, Vol. 19, 3, 398-406.
- Seamon, D. (1987). Phenomenology and environment-behavior research. E. H. Zube, G. T. Moore (Ed.) Advances in environment-behavior and design, Vol. 1, Plenum Press, 3-29.

- Sebba,R.,Churchman,A. (1983). Territories and territoriality in the home. Environment and Behavior,Vol.15,2,191-210.
- Sommer,R. (1969). Personal space.Englewood Cliffs.NJ:Prentice Hall.
- Stokols,D. (1987). Conceptual strategies of environmental psychology, D.Stokols,I.Altman (Ed.) Handbook of environmental psychology.John Wiley Sons. 41-71.
- Stokols,D.,Altman,I. (1987). Handbook of environmental psychology . Vol.1-2. John Wiley Sons.
- Stokols,D.,Schumaker,S.A. (1981). People in places: A transactional view of settings. J.H.Harvey (Ed.)Cognition,social behavior and the environment.Hillsdale,NJ:Erlbaum, 441-488.
- Stokols,D. (1981). Group-place transactions :Some neglected issues in psychological research on settings. D.Magnuson (Ed.) Toward a psychology of situations: An interactional perspective.Hillsdale,Erlbaum,393-415.
- Stokols,D.,Jacoby,M. (1984). Traditional,present oriented and futuristic modes group-environment relations. K.Gergen,M.Gergen (Ed.) Historical social psychology.Hillsdale,NJ : Erlbaum,303-324.
- Sundstrom,E.,Herbert,K.R. ve Brown,D.W. (1982). Privacy and communication in an open-plan office.Environment and Behavior , Vol.14,3,379-392.
- Tipple,A.G. (1987). Housing policy and culture in Kumasi,Ghana. Environment and Behavior,Vol.19,3,331-352.
- Tognoli,J. (1987) .Residential environments. D.Stokols,I.Altman (Ed.) Handbook of environmental psychology.Vol.1.John Wiley. 655-691.
- Tuan,Y. (1977). Space and place: The perspective of experience . Minneapolis University of Minnesota Press.
- Tyler,L.E. (1981). More stately mansions-Psychology extends its boundaries. M.R.Rosezweig,L.W.Porter (ED.) Annual Review of Psychology. Vol.32,1-20.
- Vinsel,A. ve ark., (1980). Privacy regulation,territorial displays,and effectiveness of individual functioning.Journal of Personality and Social Psychology,39,1104-1115.
- Wandersman,A. (1979). User participation in planning environments:A conceptual framework. Environment and Behavior, Vol.11,4,465-482.

- Wapner, S. (1981). Transactions of persons-in-environments: Some critical transitions. Journal of Environmental Psychology, 1, 223-239.
- Wapner, S. (1987). A holistic-developmental, systems oriented environmental psychology: Some beginnings. D. Stokols, I. Altman (Ed.) Handbook of environmental psychology. New York: Wiley, 1433-1467.
- Weidemann, S., Anderson, J.R. (1982). Residents' perceptions of satisfaction and safety: A basis for change in multifamily housing. Environment and Behavior, Vol. 14, 6, 695-724.
- Weidemann, S., Andersson, J. (1985). A conceptual framework for residential satisfaction. I. Altman, C. Werner (Ed.) Home Environments. Plenum Press, 153-183.
- Werner, C., Altman, I. ve Oxley, D. (1985). Temporal aspects of homes: A transactional perspectives. I. Altman, C. Werner (Ed.) Home environments. New York: Plenum, 1-32.
- Werner, C. (1987 a). Preface. Environment and Behavior, Vol. 19, 2.
- Werner, C. (1987 b). Home interiors: A time and place for interpersonal relationships. Environment and Behavior. Vol. 19, 2, 169-179.
- Westin, A.F. (1970). Privacy and freedom. New York. Atheneum.
- Wheeler, L. (1985). Behavior and design: A memoir. Environment and Behavior. 17, 133-144.
- Wicker, A.W. (1987). Behavior settings reconsidered. D. Stokols, I. Altman (Ed.) Handbook of environmental psychology. New York Wiley.
- Wliet, V.W. (1987). Housing in the third world. Environment and Behavior. Vol. 19, 3, 267-285.
- Wohlwill, J.F. (1976). Environmental aesthetics: The environment as a source of affect. I. Altman, J.F. Wohlwill (Ed.) Human behavior and the environment. Vol. 1, New York Plenum Press, 37-86.
- Wolfe, M. (1980). Childhood and Privacy. I. Altman, J.F. Wohlwill (Ed.) Children and the environment, New York: Plenum.
- Yancey, W.L. (1971). Architecture, interaction and social control: The case of a large-scale public housing project. Environment and Behavior, 3, 3-21.

- Yetim,Ü. (1991). Kişisel projeler açısından yaşam doyumu.Yayınlanmamış doktora tezi,E.Ü.Ede.Fak.Sos.Bilimler Ens.İzmir.
- Zajonc,R.B. (1984). On the primacy of affect. American Psychologist, Feb.117-123.
- Zeisel,J. (1985). Inquiry by design.Cabridge University Press.
- Zube,E.,Moore,G. (1987).Advances in environment,behavior and design. Vol.1.Plenum Press.
- Zube,E.H.,Pitt,D.G.,Evans,G.W. (1983). A lifespan developmental study of landscape assessment. Journal of Environmental Psychology, 3,115-128.

ÖZET

Bu araştırmada temel alınan model (Weidemann ve Anderson,1985), eve ve yerleşim çevresine ilişkin tutumların birbirleriyle ilişkili farklı sosyal, psikolojik-çevresel deneyimler sonucu olduğu, bu deneyimlerin de mekana ilişkin affektif ve doyum ve niyet oluşturduğu kabulüne dayanmaktadır. Bu teorik çerçeve temelinde oluşturulan Yerleşim Çevrelerine İlişkin Tutumlar Ölçeği (YÇTÖ), farklı tür evlerde yaşayan, kentin değişik bölgelerinde ikamet eden 109 kişiye uygulanarak güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, kent problemlerine ve plansız kentleşmenin yarattığı sorunlara çözümlerden biri olarak yerel yönetimler tarafından üretilen toplu konutlarda yaşayan insanların, yaşadıkları eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyumlarını saptamaktır. Bu amaçla İzmir'de üç toplu konut bölgesinde yaşayan (Buca,Bornova, Çiğli EV-KA) 260 yetişkinle görüşülmüş, YÇTÖ uygulaması sonucunda elde edilen veriler, ön çalışma örneklemeden sağlanan bilgilerle karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın sonuçları, iki örneklemeden elde edilen tepkilerin, estetik, güvenlik, prestij, sosyal fiziksel kolaylıklar ve affektif doyum açısından farklılaştığını; niyet ve mahremiyet altölçekleri açısından ise anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını göstermiştir. Ayrıca mahremiyet dışında tüm boyutların(altölçeklerin) doyum ve niyete verilen tepkilerin düşük, orta ve yüksek olarak ayrılan üç grubunu ayırtmede etkili oldukları yapılan discriminant analizleri sonucunda görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, ölçeği oluşturan boyutların eve ve yerleşim çevresine ilişkin doyum ve niyeti değerlendirme sürecinde etkili olduğu görülmüş, bulgular önceki çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılmıştır.

ABSTRACT

Residential satisfaction is an important research issue in Environmental Psychology since it reveals some practical and theoretical implications. Many housing types have been investigated in terms of residential satisfaction that they offer in Turkey, public housing has been developed as a solution to housing problems and unplanned urbanization in the present study public housing as a housing type is aimed to be investigated in terms of residential satisfaction.

Structured interviews and questionnaires have been conducted with 260 residents of EV-KA Public Housing complex in three areas around İzmir (Buca, Bornova, Çiğli). The subjects have been questioned about their attitudes and evaluations towards residential environments that they live in.

Effects of socio-demographic features of the sample and objective characteristics of the housing environment, and residents' perceptions and attitudes about residential environments that they live in, on the residential satisfaction have been investigated. Variance, regression and discriminant analysis have been applied in order to determine components of residential satisfaction.

The results have been discussed in relation to the theoretical framework of residential satisfaction and in terms of its practical implications. According to the results of this study cross-cultural comparisons have been made.

ÖZGEÇMİŞ

1958 yılında İzmir'de doğdum. İlk, orta ve lise eğitimimi aynı kentte tamamladım. E.Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünü 1981 yılında bitirdim. E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı'nda, "Kentsel Alanların Algılanması ve Kentsel İmajlar-İzmir'de Bir Psikolojik Haritalama Çalışması" başlıklı tezle , 1985 yılında, Sosyal Psikoloji Yüksek Lisans derecesi aldım. Aynı enstitünün Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı'nda doktora programı öğrencisiyim.

1987 yılında E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı'nda araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladım. Ocak-1990 tarihinde E.Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı'na öğretim görevlisi olarak girdim. Halen bu görevimi sürdürmekteyim.

Sayın Bayan / Bay,

Evler, günlük yaşamımızın çok önemli bir bölümünü geçirdiğimiz yaşama mekanlarıdır. Bu araştırmada, yaşadıkları ev/evler'in, insanlar için neler ifade ettiği ve evlerin çeşitli özelliklerinin taşıdıkları anlamlar konusunda bilgi edinilmeye çalışılmaktadır.

Aşağıdaki formda, evlerle ilgili özellikler sunulmuştur. Sizden istediğimiz, bu özelliklerin karşısındaki boşluklara, o özellik sizin için önemliyse bunun nedenini ve sizin için ne anlama geldiğini belirtmenizdir.

Yardımlarınız için teşekkürler.

Anketi Yanıtlayanın,

Cinsiyeti	:
Yaşı	:
Eğitim Durumu	:
Oturduğu evin türü (tek katlı, apartman, bahçeli v.s.)	:
Evde kaç kişi yaşıyor ?	:
Evdeki oda ve diğer bölümler	:
Ev kendinizin mi?	:
Ne kadar süredir bu evde yaşıyor ?	:
Bundan önce oturulan evin türü	:
Önceki evden ayrılma nedeni	:
Evde kaç kişi çalışıyor, kimler ?	:
Ailenin toplam geliri	:

- Őu anda yaŒadığınız evle ilgili olumlu ve olumsuz dűŒünceleriniz, duygularınız nelerdir ?Evinizin hangi özelliklerinden hoşnutsunuz ya da değilsiniz? Neden ?

Evin Özellikleri

Önemli (ise neden)

Evin yüksekliği, kat
ve daire sayısı

Evin yönü, cephesi,
çevresindeki yapı-
larla mesafesi

Bahçe ve balkonun bu-
lunması ve balkon sa-
yısı

Evin merkeze ve çalışılan
yerlere uzaklığı/yakınlığı

Ulaşım kolaylığı (durağa ya-
kınlık, ulaşım aracı sayısı
v.b.)

Pazar, market, çarşıya uzak-
lık/yakınlık

Evin sağlık ve eğitim (ilk, orta)
kurumlarına mesafesi

Evin çevresinde çocuk oyun alan-
ları ve parkların bulunması

Evin dış görünüşü

Komşuların ve semt sakinleri-
nin evlerinin dışında, karşıla-
şabilecekleri, birarada olabi-
lecekleri ortak alanların varlığı

Çevrede cafe, pastane, kahvehane, lokal
gibi yerlerin bulunması

Ana caddeye yakınlık/uzaklık

Evin Özellikleri **Önemli (ise neden)**

Ev içinin (evin tüm iç bölümleri) küçüklüğü/büüklüğü

Yüklük, gömme dolap ve yazını odasının bulunup bulunmaması

Kömürlük, bodrum, kiler v.s. bulunup, bulunmaması

Ev içinin, kullanım açısından evde yaşayanların mahremiyet ihtiyaçlarına uygunluğu

Evde yaşanan olağan ya da olağandışı olayların komşular tarafından görülmesi, duyulması hissedilmesi

Komşuluğun ve komşuların olması

Aile büyüklerinin ve arkadaşların evlerine yakınlık/uzaklık

Evin çevresinin çocukların güvenliği açısından bulundurması gereken özellikler

Yakınların ve arkadaşların ev ve evin bulunduğu çevreye ilişkin görüş ve değerlendirmeleri

Yukarıda belirtilen ve görüşleriniz istenen özelliklerin dışında, sizce, bir evi ev yapan başka özellikler var mı? Lütfen belirtiniz.

Yerleşim Çevrelerine İlişkin Tutum Ölçeği Konusunda Genel Açıklama

Aşağıda bir örneği sunulan bu araştırmada kullanılan ölçek, farklı boyutlardan oluşmaktadır. İlk sayfadaki iki altölçek estetik ve komşuluğun değerlendirilmesi konusundaki bölümleri oluşturmaktadır. Diğer sayfadaki ölçek, sosyal fiziksel kolaylıklar boyutunu oluşturan maddeleri kapsamaktadır. Üçüncü sayfadaki mahremiyet altölçeğinin üzerinde yer alan tutum ölçeği ise, güvenlik ve prestij konusundaki sorulardan oluşmuştur. Prestij boyutunu oluşturan maddeler yuvarlak içine alınarak belirtilmiştir. Bunun dışındaki maddeler ise güvenliğe ilişkindir.

Dördüncü sayfanın alt kısmında yer alan 10 sıfat affektif doyum altölçeğini oluşturmaktadır. Bu sayfanın üst bölümündeki 1,2,3,4, 5 ve 11. maddeler niyet alt ölçeğini, 6,7,8,9,10. maddeler ise yaşam doyumu ölçeğini oluşturmaktadır.

Sayın Bay / Bayan

Elinizdeki anket **insan ile çevresi arasındaki ilişkileri** inceleyen bilimsel bir araştırma için düzenlenmiştir. Araştırmamızın amacı eviniz ve evinizin yakın çevresi ya da semtiniz hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi, inanç ve görüşlerinizi saptamaktır. Bu araştırma tamamen bilimsel amaçlarla ve bir doktora tezi olarak yapılmaktadır; bunun dışında hiçbir amacı olmadığı gibi herhangi bir resmi veya özel kuruluşla da ilgisi yoktur.

Bu bir sınav değildir. Hiç bir sorunun doğru veya yanlış cevabı yoktur. Bizi kim olduğunuz değil, duygu ve düşünceleriniz ilgilendirmektedir. Ankette çeşitli sorular bulunmaktadır. Soruların altındaki yada karşısındaki şıklardan sizce uygun olanı (X) koyarak işaretlemeniz veya boş satırları doldurmanız gerekmektedir. Soruları dikkatle okuyarak samimi bir şekilde cevaplandırmanız istenmektedir.

Yardımlarınız için teşekkürlerimle.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Araştırma Görevlisi
Melek GÖKTEN

ANKETÖRÜN DOLDURACAĞI BÖLÜM

Anket uygulanan evin ,

Semti :

Açık Adresi :

Tipi :

Büyüklüğü : m²

■ Bu bölümde yaşadığınız evi ve çevrenizi sahip olduğunuz fiziksel ve sosyal olanaklar, kolaylıklar açısından değerlendirmenizi istiyoruz. Aşağıda bazı sosyal ve fiziksel özellikler bir liste halinde sunulmuştur. Evinizin ve yakın çevrenizin bu açılardan size göre iyi durumda (yeterli, uygun) olup olmadığını karşılarındaki şıkları işaretleyerek belirtiniz.

	Çok iyi (Tamamen uygun)	İyi (Uygun)	Ne iyi ne kötü (Orta /Vasat)	Kötü (Uygun değil)	Çok kötü (Hiç uygun değil)
1) Apartmanın genel temizliği ve bakımı (Merdivenler, giriş vs.)	0	0	0	0	0
2) Ulaşım olanakları (Belediye otobüsleri, dolmuş vs.)	0	0	0	0	0
3) Evin okullara mesafesi	0	0	0	0	0
4) Sağlık merkezlerine uzaklık (hastane, sağlık ocağı vs.)	0	0	0	0	0
5) Altyapı hizmetleri, imkânları					
-Su	0	0	0	0	0
-Yol	0	0	0	0	0
-Kanalizasyon	0	0	0	0	0
6) Sosyal mekanların sayısı (kahvehane v.b. yerler)	0	0	0	0	0
7) Alışveriş merkezlerinin miktarı (bakkal, manav, market, pazar)	0	0	0	0	0
8) Kent merkezine olan mesafe	0	0	0	0	0
9) Yakın arkadaşlara olan mesafe	0	0	0	0	0
10) Aile büyüklerine olan mesafe	0	0	0	0	0
11) Pastane, Kafe gibi yerlerin varlığı, sayısı	0	0	0	0	0
12) Çocuk oyun alanlarının miktarı	0	0	0	0	0
13) Sinema, Tiyatro gibi sanat merkezlerine olan mesafe	0	0	0	0	0
14) Anaokulu ve kreşlerin miktarı	0	0	0	0	0
16) Yeşil alanların miktarı	0	0	0	0	0
16) Çevrenin genel bakımı ve temizliği	0	0	0	0	0
17) Çevrenin trafik gürültüsü açısından durumu	0	0	0	0	0
18) Evdeki kullanım alanlarının (Oda sayısı vs.) miktarı, yeterliliği	0	0	0	0	0
19) Yüklük, gömme dolap gibi yerlerin varlığı, miktarı	0	0	0	0	0
20) Kömürlük veya bodrum gibi yerlerin varlığı , miktarı	0	0	0	0	0
21) Araba park etme imkânları	0	0	0	0	0
22) Evin ısıtma kolaylıkları.....	0	0	0	0	0

Sizce yukarıda belirtilen hususlardan en önemli gördüğünüz, en çok olmasını istediğiniz, eksikliğini hissettiğiniz üç tanesini seçerek madde numaralarını önem sırasına göre yazınız.

I. Önemli :

II. Önemli :

III. Önemli :

- Aşağıdaki cümlelerde ifade edilen görüşlere katılıp katılmadığınızı ya da bu cümlelerdeki durum veya davranışın sizin için doğru olup olmadığını karşısındaki şıklardan uygun olanı işaretleyerek belirtiniz. Lütfen değerlendirmelerinizi yaparken şu anda oturduğunuz çevreyi gözönüne alınız.

	Tamamen katılıyorum (Tamamen doğru)	Genelde katılıyorum (Genelde doğru)	Biraz katılıyorum (Biraz doğru)	Biraz karşıyım (Biraz yanlış)	Genelde karşıyım (Genelde yanlış)	Tamamen karşıyım (Tamamen yanlış)
1) Çocukların sokakta güven içinde oynayabiliyorlar.....	0	0	0	0	0	0
2) Burası genel olarak bana ve aileme göre bir semt değil	0	0	0	0	0	0
3) Burada kendimi ve ailemi güven içinde hissediyorum	0	0	0	0	0	0
4) Buralarda her türlü insan oturuyor, kimin ne olduğu belli değil	0	0	0	0	0	0
5) Burada yaşayanların çoğu muteber insanlardır.....	0	0	0	0	0	0
6) Mecbur olmasalar insanların burada yaşamak isteyeceklerini sanmıyorum.	0	0	0	0	0	0
7) Yakınlarım, arkadaşlarım oturduğum semti beğeniyorlar....	0	0	0	0	0	0
8) Burada başka semtlerde olduğundan daha fazla hırsızlık olabilir	0	0	0	0	0	0
9) Belli bir saatten sonra eve dönmek beni ürkütüyor.....	0	0	0	0	0	0
10) Burasının övünülebilecek hiçbir yanı yok sıradan bir yer	0	0	0	0	0	0
11) Burası çok ıssız ve ürkütücü	0	0	0	0	0	0
12) Yaşadığım çevrede sık sık rahatsız edici yabancılarla karşılaşyorum.....	0	0	0	0	0	0
13) Burası yetişme ve terbiyeleri açısından çocuklarıma uygun.	0	0	0	0	0	0
14) Burada güvenlik hizmetleri (bekçi karakol vs.) çok yetersiz ..	0	0	0	0	0	0
15) Burada sokaklarda sık sık tatsız olaylar oluyor	0	0	0	0	0	0
16) Oturduğum bina yeterince sağlam değil	0	0	0	0	0	0
17) Evimin sıhhi tesisatının kaliteli-iyi olduğunu düşünüyorum.	0	0	0	0	0	0
18) Burada evime genellikle haber verilmeden geliniyor	0	0	0	0	0	0
- Bunun böyle olması sizi rahatsız ediyor mu? () Evet () Hayır						
19) Evimde istediğimde bir odaya çekilip yalnız kalabiliyorum..	0	0	0	0	0	0
- Böyle yalnız kalmayı istediğiniz oluyor mu? () Evet () Hayır						
20) Komşularımınla ara sıra konuşurum , fazla samimi değilim.....	0	0	0	0	0	0
- Bunun böyle olmasından memnun musunuz? () Evet () Hayır						
21) Burada komşular birbirlerine gidip gelenleri görüyorlar.....	0	0	0	0	0	0
- Bundan rahatsız oluyor musunuz? () Evet () Hayır						
22) Evimden komşuların evindeki gürültü ve sesler duyuluyor.....	0	0	0	0	0	0
- Bundan rahatsız oluyor musunuz? () Evet () Hayır						
23) Evimdeki gürültü ve sesler komşulardan duyuluyor.....	0	0	0	0	0	0
- Bu sizi rahatsız ediyor mu? () Evet () Hayır						

■ Aşağıda yaşadığınız semitten , evinizden ve genel olarak hayat şartlarınızdan ne ölçüde memnun olduğunuzu öğrenmeye yönelik bazı cümleler yer almaktadır. Her cümlede belirtilen düşüncelere ne ölçüde katıldığınızı veya katılmadığınızı karşılardaki uygun bölümü işaretleyerek belirtiniz.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1) Mecbur olmadıkça buradan taşınmam	0	0	0	0	0
2) Buradan taşınısam bile yine buraya benzer bir yerde yaşardım.	0	0	0	0	0
3) Bir yakınımın burada oturmasını tavsiye edebilirim.	0	0	0	0	0
4) Oturduğum evden memnunum	0	0	0	0	0
5) Yaşadığım semitten memnunum.....	0	0	0	0	0
6) Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiç bir şeyi değiştirmezdim	0	0	0	0	0
7) Hayatım bir çok yönlerden idealimdekine yakın	0	0	0	0	0
8) Bana göre hayat şartlarım mükemmel.....	0	0	0	0	0
9) Hayatımdan memnunum	0	0	0	0	0
10) Hayattan şimdiye kadar istediğim şeylerin çoğunu elde ettim.....	0	0	0	0	0
11) Burasının gelecekte iyi bir semt olacağını... düşünüyorum.	0	0	0	0	0

Yaşadığınız semtte kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Aşağıdaki sözcükler yaşadığınız çevreye ilişkin duygularınızı ne ölçüde yansıtıyor? Sizin için ne kadar uygun olduklarını (X) işareti koyarak belirtiniz. Örneğin; mutlu ifadesinde, yaşadığınız çevrede kendinizi çok mutlu hissediyorsanız 4'ün , tamamen mutsuz hissediyorsanız 0'ın altını işaretleyiniz.

	Çok 4	Oldukça 3	Biraz 2	Çok az 1	Hiç 0
Mutlu	_____	_____	_____	_____	_____
Yalnız	_____	_____	_____	_____	_____
Güçlü	_____	_____	_____	_____	_____
Korunmasız	_____	_____	_____	_____	_____
Güven içinde	_____	_____	_____	_____	_____
İhmal edilmiş	_____	_____	_____	_____	_____
İtilmiş, Dışlanmış	_____	_____	_____	_____	_____
Tedirgin	_____	_____	_____	_____	_____
Rahat	_____	_____	_____	_____	_____
Sahipsiz	_____	_____	_____	_____	_____

1. Cinsiyetiniz?

Kadın

Erkek

2. Yaşınız?

19 ve daha küçük

20 -24 yaş

25 - 29 yaş

30 - 34 yaş

35 - 39 yaş

40 - 44 yaş

45 - 49 yaş

50 ve daha büyük

3. Eğitim düzeyiniz?

İlkokul mezunu

Orta ve dengi okul mezunu

Lise ve dengi okul mez.

Üniversite - Yüksekokul mezunu

4. Allenin ortalama aylık toplam geliri nedir?

250 000 ve daha az

251 000 - 350 000

351 000 - 450 000

451 000 - 750 000

751 000 - 1 000 000

1000 000 dan fazla

5. Mesleğiniz nedir?

.....

6. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

Yok

1 tane

2 tane

3 tane

4 tane

5 ve daha fazla

7. Sizinle beraber yaşayan alle büyükleri veya yakınlarınız var mı? Lütfen belirtiniz

.....

8. İzmir'de kaç yıldır yaşıyorsunuz?

1 - 5 yıl

6 - 10 yıl

11 - 15 yıl

16 yıl ve daha fazla

9. Bundan önce oturduğunuz ev ve semt ile şu anda oturduğunuz ev ve semt size göre ne ölçüde be zerdır? İmkanlar ve rahatınız açısından karşılaştırınız.

Önceki çok daha iyiydi

Önceki biraz daha iyiydi

Burası biraz daha iyi

İkisi de aşağı yukarı birbirine benziyor

Burası çok daha iyi

10. Eğer önceki evinizi ve semtinizi daha iyi buluyorsanız hangi nedenle yada nedenlerle olduğunu lütfen belirtiniz.:

.....
.....
.....

11. Bundan önce oturduğunuz ev kendi eviniz miydi?

() Evet () Hayır

12. Sizce bu semtte yaşayan kişilerin gelir düzeyi genel olarak nasıl değerlendirilebilir?

() Düşük gelirlili () Orta halli
() Ortanın üstü () Oldukça iyi

13. Daha önce oturduğunuz evden ayrılıp buraya taşınma nedeniniz nedir?

.....
.....
.....

14. Şu anda oturduğunuz ev kendi eviniz mi?

() Evet () Hayır

15. Ailenizde kim - kimler çalışıyor? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

() Kadın (Anne) () Erkek (Baba)
() Çocuklar () Diğer :

16. Burada ne kadar süredir yaşamaktasınız?

.....

17. Sizce ailenizin gelir düzeyi genel olarak nasıl değerlendirilebilir?

() Düşük gelirlili () Orta halli
() Ortanın üstü () Oldukça iyi